22 Haziran 1957

Sene : 4, Cilt : X, Sayı : 163

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Fiatı 60 Kuruş

AKİS'in Yazı Müsabakası

Okuyuculardan gördüğü alâkaya ufak bir mukabelede bulunmak isteyen AKİS, bir yazı müsabakası tertiplemiştir.

Müsabakanın şartları şudur:

1 — AKİS'in bu seneki yazı müsabakası için seçilen mevzu şudur: Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler ne şekilde hareket etmelidirler?

2 — Müsabakaya katılmak için gönderilen yazılar kâğıdın bir yüzüne makinayla ve orta aralıkta yazılacak, uzunluğu da 23x30 eb'adındaki kâğıtlarla iki sayfayı tecavüz etmiyecektir.

3 — Gelen yazılar önce AKİS'in yazı işleri kadrosundan kurulacak bir küçük jüri tarafından incelenecek, uygun görülen AKİS'te neşredilecektir.

4 — Yazıların neşrine 1 Temmuz 1957'de başlanacak ve 30 Nisan 1958 den sonra gelen yazılar müsabaka dışında bırakılacaktır.

5 — AKİS'te neşredilen yazılar 1958 Mayıs başında toplanacak olan selâhiyetli bir jüri tarafından incelenecek. Birinciliği kazanan yazının sahibine 1.000; İkinciliği kazanan yazının sahibine 500 ve Üçüncülüğü kazanan yazının sahibine de 250 lira telif hakkı ödenecektir. Bundan başka birinciliği kazanan yazının muharririnin resmi 1958 Mayısının ortasında çıkacak olan Beşinci yılımızın ilk sayısının kapağını süsliyecektir.

6 — Müsabakaya katılacak yazıların "AKİS Mecmuası, yazı müsabakası servisi P. K. 582 - Ankara" adresine postalanması lâzımdır.

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt: X, Sayı: 163

Rüzgârlı Sok. Ovchan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

★

Müessisi:

Metin TOKER

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mes'ul Müdür:

Tarık HALULU

★

Umumi Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

★

Teknik Sekreter :

İlhami SOYSAL

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

★

Klişe :

Desen Klişe ATELYESİ

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone Şartları :

3 aylık	(12 nüsha)	:	6 lira
6 aylık	(25 nüsha)	:	12 lira
1 senelik	(52 nüsha)	:	24 lira

★

İlân Şartları :

3 renkli arka kapak (Tam Sayfa : 350 Lira

Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

★

Dizildiği ve Basıldığı Yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221

Basıldığı tarih: 20.6.1957

Kapak resmimiz:

Fahri Belen

Demokrasi yokuşunda..

Kendi Aramızda

Partiler hakkında

Üç ay gibi kısa da olsa, devam eden iktidar ile C.H.P. arasındaki bahar havası, çiçeklerini açmaya fırsat bulamadan bir vaizin affı yüzünden fırtınaya döndü, mevsimi değiştirmeye kâfi geldi. O gün C.H.P. Genel Başkanının yaptığı konuşma, münevver kitleye ferahlık verdi. Aziz Atatürkle beraber kurduğu inkılâpların müdafaası için gösterdiği gayret, biz gençlere ümit ve ışık kaynağı oldu.

Nevruz Aslan - Kars

★

AKİS'in 161 sayılı nüshasındaki "Muhalefet cephesi" başlıklı yazıyı - yeni bir fikir bulurum ümidiyle - okudum. Neticede, bu iki sütunluk yazıyı okumak için döktüğüm göz nuruna acıdım. Çünkü bu yazılarda söylenmek istenen fikirler daha mükemmel şekilde geçen Eylülde Hür. P. tarafından hulûs ve samimiyetin en yüksek derecesiyle muhalefet partilerine teklif edilmiş ve matbuatta münakaşası cereyan etmişti. Bu vesileyle de bir defa daha anladık ki, C.H.P. artık zindeliğini ve ibda kudretini kaybetmiş ve son derece köhneleşmiştir.

Hilmi Altandağ - Söke

★

Hem bitaraf görünüyorsunuz, hem de her yazınızla C.H.P. ye taraftarlığınız meydanda. 162 nci sayınızda "Hürriyet Partisinin Hiddeti" diye bir mütalâada bulunmuşsunuz.

Bundan dolayı Hürriyet Partililerde görünen bir hiddet ve üzüntü olmamakla beraber "Hürriyet Partisi Ödemişli vaiz meselesindeki ürkek tutumu ile bunu hak etmişti" gibi garip bir de iddiada bulunuyorsunuz.

a) Bu mevzu konuşulurken Mecliste Hür. P. sözcüsüne söz verilmemişti.

b) Memleket hayrına her şeyi söylemekten çekinmiyen Hürriyet Partisi, çarşaf kanunu teklifinde mütalâasını pek âlâ bildirmişti. O zaman C.H. P. acaba neden hiç ağzını açmamıştı!. Ve hâlâ da açmıyor. Bu mevzuun rey ile yakın ilgisini gördüğü için mi? Eğer öyle ise çok yazık, inkılâpçılığı nerede kaldı.

Abdurrahman Çiftçi - Ankara

★

Feyzioğlunun C.H.P. ye girişi, Hür. P. Organı Yeni Gün gazetesinde hiç bir tariz ve tefsirde bulunulmadan neşredilmiş ve yapmış olduğu basın toplantısında sarfettiği: "— Vatandaşlar eşit muameleye ancak C.H.P. iktidara geldikten sonra kavuşacaktır" sözü ile "— Memlekette tek inkılâpçı parti C.H.P. dir" cümlelerine karşı "Aman inhisarcı olmıyalım" başlıklı çok efendice kaleme alınmış bir makaleden başka tek satır neşredilmemiştir. Durum böyleyken istisnasız bütün kongrelerinde hapisteki gazetecilerinize teessür telgrafları çekmeği an'ane haline getirmiş olan, Türk matbuatına ispat hakkı verilmeli iddiasıyle ortaya atılmış bir siyasi partiye, hiç bir sebep ve fayda yokken "Turhan Feyzioğlunun Halk Partisine girmesi, küçük Hürriyet Partilileri hiddetlendirdi!" diyerek çatmanız doğrusu çok ayıp!

Vedat Hiçyılmaz - İzmir

★

Hemen her sayınızda Bölükbaşıyı "Devlet adamlığı vasfı taşımıyan" cümleleriyle iğnelemektesiniz. Gene hemen her sayınızda İnönüyü "olgun bir devlet adamı" diye öğmektesiniz. İnönünün iktidar yıllarında kaldırdığı mahsulünü alıcı bulamıyarak satamayan, davarını, sığırını, gene bu yüzden satamayıp müşkül durumlarda inleyen köylülere ve arazi sahiplerine "batakçı çiftlik ağaları" dediğini ve gene Orman İdaresini kurduğu zaman "çok şükür ormanlarımızı köylünün hain baltasından kurtardık" cümleleriyle başlayan hitabesini unutuyor musunuz? Bu mudur devlet adamlığı? Mecmuanızın ilk sayılarındaki ağır, vakur hale dönmesini temenni ederim.

Memduh Lülü - Antalya

★

Mecmuanızın daimi okuyucularındanım. Özlü yazılarınız meyanında, memleketin siyasi şöhretlerini ele alarak umuma tanıtmanız memlekete büyük bir hizmet olduğu gibi, çok faydalı da olacaktır. Bu itibarla, 149. sayınızda Ahmet Tahtakılıçı tanıttığınız gibi bu kere Osman Bölükbaşı, Ahmet Bilgin, Fuat Arna, Suphi Batur, Sadık Aldoğan, Kasım Gülek, Nüvit Yetkin, Osman Alişiroğlu'nu ve daha başka siyasi şöhretleri teker teker ele almanızı rica ederim.

Nafi Şener - Ankara

★

Toplantılar hakkında

AKİS'in 161 inci sayısında bahsedildiği üzere, Kiliste halkın kanuni yasaklar dışına çıkmaksızın şayanı dikkat bir surette Güleki karşılamaları, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda yeni tadiller yapılması lüzumunu ortaya koymuşa benzemektedir.

Ne var ki, yaratıcı halk zekâsının, yeni tahditlere rağmen "tamamiyle kanuni" bir çıkar yol bulacağı unutulmamalıdır.

Celâl Menekli - İstanbul

★

Dış yardım hakkında

Eisenhower Kongrede dış yardımı savunurken, "Bu yardımda kısıntı yaparsanız mahvoluruz" dedi. İnsanı düşündürüyor bu. Batının, dolar yardımından daha sağlam dayanağı yok mudur? En sağlam dayanak milletlerin kendi ekonomilerini, endüstrilerini kurmaları olmalıdır. Amerikan yardımının onuncu yıldönümü her tarafta kutlanırken Eisenhower "Dolarları kesersek mahvoluruz" diyor. Taşıma su ile değirmen döner mi? Amerikan vatandaşı dış yardıma vergi ödemek istemiyor; bu yüzden, bir gün bu yardım kesilecek, görüyoruz bunu. O zaman ne yapacağız?

Feridun Kiracı - İzmir

YURTTA OLUP BİTENLER

Seçimler

Saat çalınca....

Bu haftanın başında Ankarada büyük bir heyecan hüküm sürüyordu. Heyecan içinde bulunanlar gazetelerin lisanı ile, "siyasi çevreler" idi. Aslına bakılırsa heyecan bir müddetten beri devam ediyordu. Fakat son hafta zarfında cereyan etmiş olan hadiseler tansıyonu son haddine çıkarmıştı.

O günkü telâş Başbakan ve daha mühimi "İktidarın başı" Adnan Menderesin nihayet İstanbuldan ayrılıp Başkente gelmek üzere uçakla yola çıkmış olması neticesiydi. Adnan Menderes Karaşiden döndüğünden beri, Başbakanların mutad hareketinin aksine Başkente gelmemiş, İstanbulda "imar işleri" ne dalmıştı. İmar işleri aslında, hükümetlerin yardımiyle dahi olsa, nihayet Belediye Başkanları tarafından tedvir olunan işlerdendi. Gerçi Menderes İstanbulun "Fahri Belediye Başkanı" ünvanını hukuken almıştı ama, bu ünvan bile hadiselerin en civcivli zamanında Başbakanın her şeyi bırakıp kendisini Belediyeciliğe vermesini izah edemezdi. Aslında "İmar" D.P. için - ve bilhassa Menderes için - büyük şehirlerdeki 1 numaralı seçim platformuydu ve gösterişli gayretlerin hakiki sebebi oydu.

Başbakan hava meydanında mutad kalabalık tarafından karşılanmadı. Zira Ankaraya dönüşten haberdar olanların sayısı pek fazla değildi. Menderes bir kaç el sıktıktan sonra büyük arabasına bindi ve süratle şehre hareket etti. Fakat İktidarın başının gelişi hemen duyuldu ve bahis mevzuu heyecan işte o zaman bütün kuvvetiyle kendini gösterdi.

Milletvekillerinin merakı

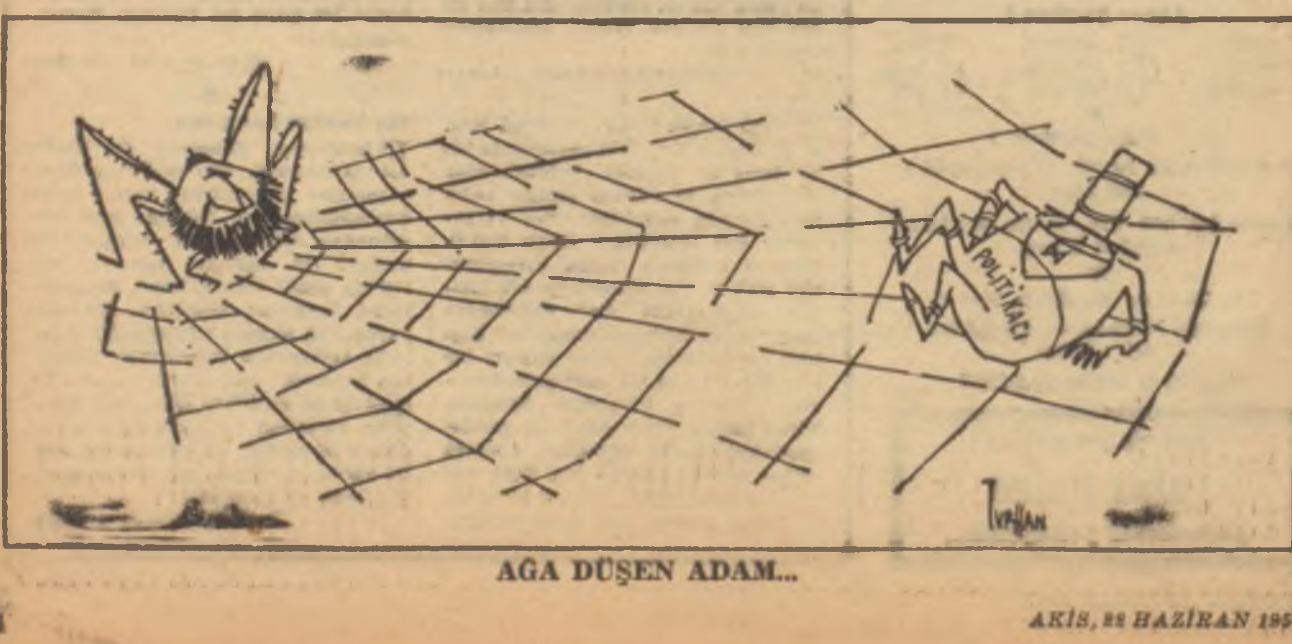
Seçim ne zaman yapılacaktı? Heyecanın sebebi buydu ve aslında heyecan haklıydı da. Seçimlerin tarihi hakkında bilgi sahibi tek insan Menderesten ibaretti. Onun da ciddi ve kati bir karar vermiş bulunup bulunmadığı meçhuldü. Geçen haftanın sonunda İnönünün seçim zamanını merak ettiğini bildiren demecini müteakip D.P. milletvekilleri bir şeylerin dönmekte olduğunu hissetmişler ve kendi Grup Başkanlarını sıkıştırmışlardı. Seçimler bu milletvekillerini herkesten daha fazla alâkadar ediyordu. Bir defa ödenekler meselesi vardı. Milletvekillerinin büyük bir ekseriyeti 1958 ödeneğini şimdiden çekmişler ve bitirmişlerdi de. Seçimler bu sonbaharda yapılırsa ödenekler devlete iade mi edilecekti? Buna kimse yanaşmıyor ve nikbinler Menderesin bir formül bulacağını, ödeneklerin sahiplerinde kalacağını söylüyorlardı. Fakat daha mühimi, şairin dediği gibi "Gidip de gelmemek var" idi ve heyecan bundan doğuyordu. D. P. milletvekilleri, ne kadar nikbin olurlarsa olsunlar, aralarından bir çoğunun hattâ pek çoğunun kolay kolay gelemiyeceğini biliyorlardı.

> **HAYIRLI DOST**
>
> **Pek çok kimse merak ediyor: 7 sene evvelinin "Sevgili Parti" si D.P. nasıl oldu da, sadece 7 sene içinde bu hale geldi? Cevap arayanlar muteber Havadis gazetesinin salı günkü başmakalesini okusunlar, kâfi.**
>
> **Muteber başmuharririn işte partisine tavsiyesi: Bu Time Mecmuası hep aleyhimizde yazıyor, kanunlarımızı onun hakkında da tatbik edelim!**
>
> **Böyle dostlarla D.P. bugünkü haline de şükretmeyip, ne yapsın?**

Bu haftanın başından itibaren Menderesin yakınları, milletvekilleri tarafından sıkıştırıldılar. Seçimler hakikaten öne alınacak mıydı? Fakat haftanın sonuna kadar bu suale kati bir cevap verilemedi. Doğrusu istenilirse D.P. nin pek yüksek çevreleri arasında bir fikir birliğine varılamamıştı. Hakikaten bu çevreler arasında görüş teatisi bütün hafta boyunca devam etti. Cumhurbaşkanı ve Başbakan birbirlerine seyahat intibalarını naklettiler. Hadiselerden anlaşıldığına göre Bayar seçimlerin 1958 de yapılmasını tercih ediyor, fakat Menderes bu sonbaharda milleti sandık başına daveti tercih eder görünüyordu. Geçen hafta Anadolu Ajansı Celâl Bayarın seçimlerin zamanında yapılacağını söylediği haberini itina ile tekzip etmişti. Halbuki o haberi gazetelere verenler bunu kendi kulaklarıyla duyduklarını temin ediyorlardı. Yanılmalarına imkân yoktu. Demek ki Anadolu Ajansının yaptığı bir tekzip değil bir tavzihti ve herkes anladı ki bununla İktidar Partisi seçimlerin sonbaharda yapılabileceği havasını devam ettirmek istemişlerdir.

Teşkilâtlar hazırlanıyor

İşin aslında bütün partiler, D. P. dahil, sanki seçimler sonbaharda yapılacakmış gibi hazırlanıyorlardı. Seçimler sonbaharda yapılmazsa Muhalefet partileri zarar değil, fayda göreceklerdi. Böylece dinamik bir hal alıyorlardı. Ama D. P. için vaziyet tamamile aksiydi. D. P. teşkilâtını sanki sonbaharda seçim varmış gibi ayağa kaldırıp sonra seçimleri mutad zamanına bırakmak hizip kavgalarının üstüne benzin dökmekten farksızdı. Bunu İktidar partisinin ileri gelenlerinin nazarı dikkate almamaları imkânsızdı. D. P. teşkilâtına böyle bir

AĞA DÜŞEN ADAM...

GÖZLER KÖYLERDE

Doğan AVCIOĞLU

Seçimler ister öne alınsın, ister alınmasın; seçim mücadelesi fiilen başlamıştır. Hızlı nüfus artışı ve biraz da makinalaşma yüzünden köylüler şehirlere akın ederken birçok siyaset adamı da köy yolunu tutmaktadır.

Haksız da değillerdir. Zira seçimlerin neticesini köylünün reyi tâyin edecektir. İktidarın başı "şeriatın keseceği parmak"tan bahsederken, "içtimaî adalet köy dâvasıdır" derken köylü reyini düşünmekteydi.

Bütün bunlar herkesin malûmudur....

Bilinmeyen taraf köylü ne sebeple reyini şu veya bu partiye vermektedir. Köylülerin siyasî davranışına neler tesir etmektedir? Bu hususta hemen hemen hiç bir şey bilmemekteyiz. Batı memleketlerinde bile bu cins incelemeler yeni yeni yapılmaktadır.

XX. Asırda, XVIII. Asır filozoflarının çizdiği şemadan bir hayli uzaktayız.

Cemiyet, akılla mücehhez bir fertler topluluğudur diyorlardı. Akıl sayesinde her fert en doğruyu bizzat keşfedecek, bedahatler herkese kendini kabul ettirecekti. Fert büyük ölçüde cemiyetin şartlandırdığı bir yaratık değildi. O zamanın siyasî müesseseleri bu fikirlerin üzerine inşa edildi. Bu, güzel bir inanıştı. Fakat insanların sanıldığından çok daha az rasyonel oldukları, XIX. Asrın sonlarına doğru anlaşılmaya başladı. İktisatçılar gibi, siyasî ilimler mütehassısları da tamamiyle rasyonel adam tipi üzerine kurulmuş nazariyelere pek iltifat etmemeye başladılar.

Siyaset adamları ve reklâmcılık kumpanyaları bu hakikatı esasen çoktan amprik bir şekilde keşfetmişlerdi. Aksiyon adamları ve kitabiler arasında açılan uçurum genişliyordu. Sosyal ilimler mütehassısları halen bu boşluğu doldurmaya çalışmaktadırlar. Siyasî Sosyoloji de kendi ufak hakikatını ortaya koymağa gayret etmektedir.

Türkiyede bu tarz çalışmalara daha yeni yeni başlanmaktadır. Siyasî ilimler henüz hukukun hakimiyetinden kurtulamamışlardır. Buna rağmen köy meseleleriyle uğraşan bir iki sosyologun dikkatı, Türk köylüsünün siyasî davranışına da çevrilmiştir. Vardıkları neticeler köylünün sağduyusu bakımından sık sık işittiğimiz nutuklara hiç benzememektedir..

Ankaraya yakın, ileri bir köy olan Hasanoğlanda incelemeler yapan bir Türk sosyologu muhtelif sebeplerden dolayı köylülerin iki ve daha fazla gruplara ayrıldığını yazmaktadır. Bu hal sülâle gruplarını teşkil eden fertler arasında hususî bir psikoloji yaratmaktadır ve başka gruplara karşı bir nevi "husumet" duygusu uyandırmaktadır. Diğer bir deyişle, köyde ikilik veya kötü mânasıyla anlaşılan particiliğin bir geleneği vardır. Siyasî partilerin çıkması, köyde esasen mevcut olan bu ikilik duygusunu belki daha fazla geliştirmiş, fakat onun sebebi olmamıştır.

O halde köydeki bir grup, farzedelim, D.P. yi tuttuğu zaman, diğer rakip grup diğer siyasî partilerden herhangi birini memnuniyetle seçecektir. Tabiî ki her grubun bir ileri geleni vardır. Bu ileri geleni ele geçirmek, grubun bütün reyini kazanmak demektir. Bu gruplaşmalar köy seçimlerinin neticelerini büyük ölçüde evvelden tâyin etmektedir. Bu durumu farkeden bir köylü "seçilecek kimselerin seçimden önce seçildiğini" söylemektedir. Seçimler sadece fiilî bir durumu resmîleştirmektedir. Gizli rey usulüne rağmen grup mensubu, grup ileri geleninden başka türlü rey vermeyi düşünse bile buna cesaret edememektedir. Zira "şüpheli"ler kolayca farkedilebilmektedir. Köylerde görülen toplu parti değiştirmeleri de, grup ileri geleninin herhangi bir sebepten mensup olduğu partiye kızmasından doğsa gerektir.

Son yıllarda aynı köyde incelemeler yapan İngiliz araştırıcısı Hanson da aynı düşünceyi başka bir şekilde ifade etmektedir: "Her üç partinin C.H.P., C.M.P., D.P. - başkanları da köyün hali vakti yerinde ailelerine mensupturlar ve kendilerine bu mevkileri işgal edecek en tabiî şahsiyetler nazarıyla bakılmaktadır" Demek ki köyün en zenginleri grupların liderleri olmaktadırlar ve rekabet halinde bulunan gruplar siyasî partiler arasında taksim edilmektedir. Hanson'un diğer bir müşahedesi de düşünceyi aynı neticeye sevketmektedir: "Büyük arazi sahiplerinden önemli mâlî yardım gören D.P. nin aynı zamanda köylülerin büyük bir kısmının da rey verdiği parti olması şayanı dikkattir". Bu durum ancak D.P. nin köylerin en nüfuzlu kimselerini ele geçirmesiyle izah edilebilir. Zira bir köy ileri geleni birkaç yüz reyi elinde tutmaktadır. Çerçeveyi biraz daha genişletebiliriz. Köy ileri geleni de daha büyük bir arazi sahibinin izinde gidebilir. O halde büyük bir arazi tek reyi binlerce rey ifade edebilecektir.

Güney Amerikada uzun incelemelerde bulunan Fransız siyasî sosyoloji mütehassıslarının da aynı neticelere varması şayanı dikkattır. Bu mütehassıslar Güney Amerikada Batı siyasî sisteminin niçin büyük arazi sahiplerini iş başına getirdiğini incelemişlerdi. Araştırmalar iktisadî şartlar ne olursa olsun, siyasî partiler vaadlerde bulunursa bulunsun, köylülerin bağlı bulundukları büyük arazi sahiplerinin istediği tarzda rey verdiklerini göstermiştir. Tabiatiyle bu daimî bir durum değildir. Tahsil seviyesinin ve sanayileşmenin ilerlemesiyle, çok yavaş bir şekilde de olsa değişmektedir. Fakat halen köylülerin siyasî davranışları hakkında incelemeler yapanlar için, köy ve köyler topluluğu içindeki gruplaşmalar iyi bir araştırma faraziyesi teşkil edecektir.

Bu grupların mevcudiyeti kabul edilirse, yüksek ziraî gelirlerin neden kolayca vergilendirilemiyeceği ortaya çıkmaktadır. Zira birkaç bin yüksek gelir sahibinin reyi değil, bu kimselerin temsil ettiği büyük bir köylü topluluğunun reyi bahis mevzuu olmaktadır. Bu bakımdan Toprak Kanununun siyasî neticeleri alâka çekici bir inceleme mevzuu olacaktır.

Buğday fiatlarına yapılan son zammın da sadece kendi yiyeceğini istihsal eden büyük köylü kitlesinden çok, esasen müreffeh durumda bulunan büyük çiftçilere yarayacağı bilinmektedir. Fakat müreffeh çiftçinin memnuniyeti, peşinden binlerce reyi sürükleyebilir.

Bu düşünceler bir iki münferit inceleme dayanmaktadır. Daha sarih bir hükme varmak için Türkiyenin muhtelif bölgelerinde devamlı incelemeler yapmak gerekecektir. Eğer geniş araştırmalar, bir iki iptidaî incelemenin sevkettiği neticeleri teyid ederse köy ve demokrasi hakkında memleketimizde münakaşasız kabul edilen fikirleri değiştirmek zarureti ortaya çıkacaktır.

İstanbulun imarından bir görünüş

Büyük şehirlerin seçim kozu

hayal sukutu öldürücü darbe tesiri yapabilirdi. Kaldı ki D. P. nin seçimleri öne alması için mühim sebebler vardı ve bunların başında Hür P. nin son fevkalade gelişmesi geliyordu. Hür. P. elemanlarının yüzde doksanbeşini D.P. den alıyordu. Daha mühimi Hür. P. gün geçtikçe kuvvet kazanıyor, âdeta 1946-1950 D. P. sine bel bağlayıp ta hayal kırıklığına uğrayan eski demokratların bir ilticagâhı haline giriyordu. Meclise D. P. listesinden aday gösterilerek giren Hür. P. kurucularının seçim bölgelerindeki hakiki kuvvetlerine gelince bu, D.P. nin meçhulü değildi. Bugün Hür. P. nin çekirdeğini teşkil eden milletvekillerinin 1954 seçimlerinde D. P. listelerinin lokomotifliğini yaptığını unutacak kadar zaman henüz geçmemişti. Üstelik bu küçük yeni parti, gerek ispat hakkı bayrağı ile gerek basın hürriyetine bağlılığı ile hâlâ 1946-1950 devresinin mücadelelerine bel bağlıyanların teveccühünü kazanmakta büyük avantaja sahip bulunuyordu. Diğer taraftan eski büyük parti C.H.P., hayat pahalılığı ve rejim meseleleri yüzünden kendisine bazı ümitlerin bağlanmasiyle yeni seçimlere1954 ten çok farklı şartlarla girecekti. D P. yi idare edenlerin ise bu hakikatı görmiyecek kadar politikanın yabancısı olmadıkları muhakkaktı. Muhalefet partilerine hakim olan bazı kompleksler ve bilhassa zamanın kısalığı yüzünden tahakkuku pek güçleşen işbirliği ihtimalleri ise yeni seçimlerde D.P. nin kazanma şansını derin bir şekilde zedeliyebilirdi. Bunu D.P. milletvekilleri kadar, muhalefet ileri gelenleri de görüyorlardı. Muhalefet bu ümitledir ki, seçim şartlarının gayrı müsait olmasına rağmen. seçimler öne alınsa da, gereken şartlar temin edilmese de mücadeleye gireceklerini açıkça beyan etmekten çekinmiyordu. İstisnasız bütün Muhalefet partileri teşkilâta seçime hazır olmaları emrini vermişti. Diğer taraftan bütün muhalefet ileri gelenleri seçim mücadelesine vakit kaybetmeden girişmişler, meşhur yurt gezilerine başlamışlardı. Doğrusu kimse D.P. den geride kalmaya niyetli görünmüyordu. Bakanlar bir D.P. kongresinden diğerine koşarken, "İktidarın başı" Karadeniz gezisine hazırlanır,Devlet Başkanı da yurdun muhtelif bölgelerinde temaslar yaparken Muhalefet de boş durmuyordu. Seçimlerin tarihi ilân edilse de, edilmese de vatan sathı seçim havası yaşamaya başlamıştı.

D.P. çevrelerinde

Ama her şeye rağmen yaklaşan seçimlere en fazla ehemmiyet veren D.P. ve onun yüksek kademeleriydi. Bilhassa "İktidarın başı", seçimlerin tarihini tesbit etmezden önce, durumu yakinen bilmek ihtiyacındaydı. Bu sebeple Menderes, bu haftanın başında Ankaraya döndüğünde bakanların bazı memleket köşelerinden edindikleri intibaları dikkatle dinledi.

Tevfik İleri, Celâl Yardımcı gördüklerini anlattılar. Umumiyetle Demokratlar nikbin görünüyorlar ve hadiselere pembe gözlüklerle bakıyorlardı. Büyük kitlenin D.P. icraatından memnun olduğu kanaatindeydiler. Karşılarında büyük rakip olarak C.H.P. yi görüyorlardı ve bu yüzden kendilerini kuvvetli hissediyorlardı. Handikap hizipçilik ve onun neticesi olarak Hür. P. nin gelişmesiydi.

Başbakanlıktaki istişareler bütün

Düşününüz ki, İstanbulda. daha XV. yüzyıl sonlarında bir İbrani tarihi basılmıştı; XVI. yüzyıl ortalarında (1567). ilk Ermeni matbaası, XVII yüzyılda (1627) ilk Rum matbaası kurulmuştu. Fakat kendi ülkemizde XVIII. yüzyıla kadar, Türk - İslâm eserlerini basmak kabil olmamıştır. Bazı kaçak matbaalar kurulmuşsa da, yakalanınca yerle bir edilmiştir.

Şeyhülislâm Abdullah Efendi, 1726 da. birçok kayıt ve şartlarla, kitap basmanın dinimize aykırı olmadığı yolunda fetva vermek cesaretini gösterinceye kadar. Batı ülkelerinde matbaacılık çok ilerlemişti. Bu fetvaya dayanarak. Sait Efendi ile İbrahim Müteferrikanın ilk Türk matbaasını kurmak üzere Üçüncü Ahmetten aldıkları ferman, kurulacak matbaada din kitabı basılamıyacağını ve basılacak başka eserlerin de önceden din üleması tarafından gözden geçirilip düzeltileceğini belirtiyordu.

1578 de. yani modern astronominin kurucusu sayılan Kepler henüz 7 yaşında bir çocuk iken, İstanbuldaTakyeddin adlı bir heyetşinasın kurduğu rasathanenin nasıl bir gecede yıktırıldığı malûmdur. Zamanın Şeyhülislâmı Ahmet Şemsettin "gökleri tarassut etmek üzere rasathane kuran devletlerin yakın zamanda zeval bulacağı" yolunda bir fetva vermişti. Aradan yüzyıllar geçip Batıda ilmî düşünüş ve müsbet bilgiler geliştikten sonra, 1578 de astronomiye cephe alan kör taassup, bu defa kurtuluşu "astroloji" den. yani müneccimlikten beklemeğe başladı.

Eski Mezopotamyadan doğup, oradan Mısıra. eski Yunana. İtalyaya atlıyan "astroloji", XVII. yüzyılda Batı Avrupadan artık kaybolmuş; yerini ilme. akla terketmişti. Bizde ise, son yüzyılların tarihi pek acıklı "müneccim" hikâyeleriyle doludur. Yakın bir tarihte, "bugün taarruz için eşref gün değildir" yolundaki safsatayı, askerlik ilminin ve müsbet düşüncenin icaplarına üstün tutan geri zihniyet, Osmanlı ordusuna Nizip muharebesini kaybettirmedi mi? Osmanlı ordusunu ıslah etmek üzere mütehassıs olarak Türkiyeye getirilmiş olan meşhur Alman subayı Molthe, "müneccim Türkiyeden kovulduğu gün Türkiye kurtulacaktır" demişti.

Büyük Frederik'in zaferlerine hayran kalan Üçüncü Mustafa'nın, Ahmet Resmi Efendiyi elçi sıfatiyle Prusya sarayına yolladığı ve Frederik'ten üç "müneccim" istediği de meşhurdur.

Harita kullanmanın şeriate aykırı sayılması, dış politikamızın ve ittifaklarımızın bile dinî "fetva" larla idareye kalkışılması. bu milletin

İNKİLAPLARI KÜÇÜK HESAPLARA FEDA ETMİYELİM

Turhan FEYZİOĞLU

pek yakın tarihinde görülmüş olaylardır. Halkın dinî duygularını istismar eden bazı yobazların, Yunan emellerine, İngiliz emellerine hizmet ettikleri; Türk vatanının bütünlüğüne kastedenlerle el ele verdikleri günler hafızalarda yaşamaktadır.

★

Türk inkılâbı, milletimizi işte bu çeşit felâketlerden, hurafelerden, örümcek tutmuş geri zihniyetten kurtaran ışık olmuştur.

Türk inkılâbını "din düşmanlığı" şeklinde tefsire kalkışmak, ona yanlış mâna vermektir. Türk inkılâbı, bir milletin saf ve mukaddes din duygularını kökünden söküp atmağa çalışan materyalist bir totalitarizm şeklinde ortaya çıkmamıştır. Türk inkılâbını yapanların hareket noktası böyle maddeci bir felsefe değil, yurdun ve dünyanın gerçeklerinden aldıkları ilhamlardır.

Türk inkılâbı, din istismarcılığına, klerikalizme, metafizik düşüncelerin devlet ve dünya işlerine hâkim olması usulüne, milletçe ilerlememize engel olan ve dinin özü ile ilgisi bulunmayan kör taassuba karşı cephe almıştır. Bu inkılâp, Türk milletini Ortaçağ geriliğinden kurtarıp çağdaş medeniyet seviyesine yükseltmek maksadını güden ve millî tarihlu göz önüne serdiği zahmetlerden doğan bir harekettir.

Maddeci ve totaliter bir felsefeye bağlanan rejimlerde, devletçe girişilen sistemli ve devamlı faaliyetlerle dinî inançlar kökünden yıkılmak istendiği; ibadet imkânları ortadan kaldırıldığı halde, Türkiyede dinî inançlar saygı görmüştür. Dinî müesseseler devlet bütçesinden tahsisat almıştır. Gerçekleştirilen şey, kısaca şudur: Devlet ve dünya işlerinde, metafiziğin, "müneccim" in veya "fetvacı" nın değil, aklın, ilmi metodun, bilgi ve muhakemenin hâkim olması.

★

İnkılâplarımız üzerinde düşünülürken unutulan bazı noktalar vardır. Türk inkılâbının getirdiği yenilikler Batı dünyasında yüzyıllarca önce vuku bulan gelişmelerden pek farklı değildir. Bugün de, Fastan Japonyaya kadar, çağdaş medeniyetin ve aklın icapları, gelenek ve dinî taassup üzerine kurulmuş sosyal yapıları sarsıp değiştirmektedir. Tunus "taaddüdü zevcatı", Hindistan dinî esaslara dayanan kast sistemini, Japonya kadını esir ve köle derecesinde tutan köhne kaideleri terkederken; Çin lâtin alfabesini benimser, bazı arap memleketleri kadınlar için oy hakkını kabul ederken; dünyanın bütün geri kalmış bölgelerinde eğitim sistemleri modern esaslara, millî ihtiyaçlara, aklın icaplarına göre ayarlanırken, bu yolda geri kalmış milletlere önder olan Türkiye, tarihi ve coğrafyası ile Avrupaya en yakın olan Türkiye tekrar Ortaçağa dönemez. Türk inkılâbının yıkılması, Türkiyenin yıkılması demektir.

★

Unutulan başka bir nokta da şudur: Türk inkılâbını gerçekleştirmekte, Atatürk'ün, öteki inkılâp liderlerinin ve kurdukları siyasi partinin pek büyük bir şeref payı olmakla beraber, bu memlekette 1923 ten sonra yapılan yenilikler birçok Türklerin uzun zamandan beri ihtiyaç duydukları, üzerinde düşündükleri hamlelerdi.

Yenilik ve batı medeniyetinden faydalanma cereyanı en az Üçüncü Selim devrine kadar gider. Osmanlı Devletinin ilk kanunnamelerinde, Fatih devri kanunlarında bile, dünyevî ihtiyaçların zoru ile, şer'i esaslardan ayrılan hükümler vardır. Ceza hukukumuzun lâikleşmesi Cumhuriyetten öncedir. Aile hukukumuzun şer'i kalıplardan ayrılması ve bugünkü vaziyetin icaplarına uydurulması yolunda ilk adımlar, İttihat ve Terakki tarafından atılmıştır.

Meşrutiyet devrinin kısa süren hürriyet havası içinde, muhtelif dergilerde çıkan yazılara bakınız: Medreselerin ilgası, Mecelle yerine bir Avrupa memleketinden Medenî Kanun iktibas edilmesi, fesin atılması, arap harfleri yerine lâtin harflerinin kabulü, tekke ve zaviyelerin kapatılması, üfürükçülerle mücadele, bir çok köylerde ve müslüman kavimlerde ötedenberi olduğu gibi kadınların çarşafsız ve peçesiz dolaşması, şer'i mahkemelerin kaldırılıp nizamî mahkemelerin geliştirilmesi, dilin sâdeleştirilmesi ve daha nice fikirlerin, Cumhuriyetten çok önce bu memlekette ortaya atılmış olduğunu görürsünüz. Atatürk inkılâbının ve C.H.P. nin ana umdelerinden biri olan Türk milliyetçiliği o devirde başlar (1).

★

Çok partili demokratik rejime geçiş kararı verildikten sonra Atatürkün kurduğu C.H.P., Türk inkılâbını gerçekleştirmiş parti olarak, sinsi sinsi çalışan gerilikçi kuvvetlerin husumetine uğramıştır. Şurada ve burada, idealden ve prensipten mahrum bazı demagog politikacılar, memleketin yarınını düşünmeden, halkın dinî duygularını sömürerek rey avlamak hevesine kapılmışlardır. Denebilir ki, Türk gençliğinin ve Türk basınının pek büyük bir çoğunluğu Atatürkün emanetine sahip çıkmamış olsalardı; başta C.H.P. Genel Başkanı olmak üzere, bazı siyaset adamları memleket kaygusunu her şeyin üstünde tutarak gerilik cereyanlarına ve aldatıcı heveslere karşı koymamış olsalardı; Türk inkılâbı ciddî surette tehlikeye düşebilirdi. Tecrübeler göstermiştir ki, hakikî tehlike kütleden değil, kütlenin temiz inançlarını istismara kalkışan din ve siyaset bezirgânlarından gelmektedir. Bunlarla mücadele etmek, milletinin yarınını düşünen her vatanseverin borcudur.

Lâiklik prensibi din aleyhtarlığı değildir. Bir gün bu prensibin dinî yücelttiği anlaşılacaktır. Bir milleti dininden ayırmak kabil olmadığı gibi, asla arzu edilecek bir şey de değildir. Fakat bu çile çekmiş milleti sahte şeyhlerin, istismarcıların, hakikî dinle ilgisi olmayan hurafelerin esiri olmaktan kurtarmak şarttır. Din, maddî ve manevî temizlik yoludur; iptidailiğin, cehaletin, sefaletin, medeniyet düşmanlığının vasıtası değil!.. Bunların hakikî dindarlıkla ilgisi yoktur.

Üniversiteden ayrılmadan önce Forum'da yayınlanan bir yazımda şöyle diyordum: "Yurdun her köşesinde camileri doldurup taşan kütlelere, uyanık fikirli, açık düşünceli, iyi ahlâklı din adamları marifetiyle mânevi ve ahlâki yükseliş aşılanabileceği gibi, bir takım ehliyetsizler tarafından akla ve hakikî dine aykırı düşen bin bir geri düşünce de telkin edilebilir. Başka meselelerimizde olduğu gibi, din meselesinde de, yalnızken bir defa bile Allahı düşünmeyen, her meydan nutkuna Allahla başlayıp Allahla bitiren, abdest almadan namaz kılan demagog politikacının tutumu yerine; rehberi samimiyet olan ve memleket menfaatini ön plâna alan ciddî tedbirleri arayıp bulmazsak, bu millete yazık olacaktır."

★

Hem İslâmiyet esaslarını, hem de Cumhuriyet kanunlarını hiçe sayarak, "D.P. yi tutmayanlar kâfirdir" diyen ve kardeşi kardeşe kırdıracak telkinler yapan Ödemişli vâizin affı konusundaki Meclis müzakereleri bir çok gerçeklere ışık tutmuştur.

Hem prensiplere ve ideallere bağlı görünen, hem de onları savunmak için gerekli cesareti ve hassasiyeti gösteremiyenler, Türk gençliğinden ve uyanık vatanseverlerden iyi not alamamışlardır. C.H.P. bu hâdisede, küçük ve aldatıcı hesapları bir tarafa bırakıp ana davaları ve geleceği düşünebilen bir prensip partisi olarak hareket etmesini bilmişti.

Türkiyede, bütün siyasî partilerin, inkılâpları korumak hususunda samimî şekilde işbirliği yapmaları en doğru yoldur. Bu yapılmasa bile, zaman ispat edecektir ki, zafer demagojinin değil, tarihin akışını görebilen ve büyük davalara sâdık kalabilen tarafındır.

(1) Misal olarak, İçtihad dergisinde çıkan "Pek Uyanık Bir Uyku" başlıklı iki yazıya ve P. Safa'nın "Türk İnkılâbına Bakışlar" adlı kitabındaki özetlere bakılabilir.

hafta devam etti. Bakanlıklardan geçenler Başbakanlığın önünde günün, hattâ gecenin her saatinde kırmızı plâkalı bakan arabalarını görüyorlardı. Bunlar orada sürü sürü yatıyorlardı. Her şey İktidarın seçimlerin öne alınması işini ciddi olarak ele aldığını gösteriyordu.

Esasen buğday fiatlarına yapılan zamlar, temel atma ve kurdele kesme işlerinde gösterilen istical, büyük şehirlerdeki imar hamlelerinde neticeye ulaşmak için gösterilen acelecilik çok daha önce alınan bir kararın - seçimlerin öne alınması kararının - tabii neticeleriydi. Bundan başka geçen zamanın D.P. iktidarı aleyhinde çalıştığı da su götürmiyecek kadar açık bir şekilde görünüyordu. İktidar seçimlere girmek için en müsait zamanı seçme fırsatını, en iyi şekilde kullanmak istiyecekti. Umumi seçimlerin sonbaharda yapılacağını gösteren en kuvvetli karine buydu.

Asayiş

Daima berkemal

Geçen haftanın sonunda Cuma günü öğleden sonra, saat 3 sularında Yeşilköy hava alanında hummalı bir faaliyet göze çarpıyordu. Alan müdürü sağa sola koşuyor, yedek pilotlar hazırlanıyor ve sefer dışı bir uçak hazırlanıyordu. Bütün bu hazırlıklar Vilâyette Başbakanla görüştükten sonra alelacele Bursaya gitme kararına varan İçişleri Bakanı Namık Gedik içindi. Cuma günü Bursada Ulucamide bir hadise olmuştu. Durum bir hayli vahimdi. Bursa Cumhuriyet Savcılığı hadisenin gazetelerde neşrini yasak eden mahkeme kararını bütün gazetelere duyurmuştu. Namık Gedik hazırlanan hususi uçakla bu meselenin tahkiki için Bursaya gidiyordu. İktidarın başı meseleye el koymaya İçişleri Bakanını memur etmişti. Nitekim akşam üzeri Bursaya gelen Gedik ilgililerden gerekli malûmatı aldıktan sonra gene uçakla Kütahyaya gecti. Doğrusu asayiş meseleleri son günlerde, üzerinde İçişleri Bakanının hassasiyetle durmasını icap ettirecek haldeydi. Ama işler öylesine coktu ki bir türlü hepsine birden yetişemiyordu.

Namık Gedik asayişi temin babında böyle gecesini gündüzüne katarak çalışırken öteyandan C.M.P. lideri Osman Bölükbaşı da Kırşehirin yeniden vilâyet olması dolayısiyle seçim bölgesine bir ziyaret yapmağa çıkmıştı. Bölükbaşını âdet olduğu vechile diktafoncusu Hasan efendi ve gazeteciler takip ediyorlardı. Kırşehir, kanun yürürlüğe girdiği gün bir bayram havası yaşamış, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa rağmen halk sokaklara dökülmüş, sabahlara kadar davullarla zurnalarla eğlenilmişti. En mühimi Kırşehirlilere yeniden il olmalarını sağlamış insanlar olarak takdim edilen bir takım zevatın nutukları dinlenmişti. Doğrusu resmî makamlar halkın bu coşkun neşesi karşısında toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun maddelerinin tatbikini düşünmemişlerdi. Zaten bu günlerde bu kanunun bazı maddelerinin tadil edileceği yolunda bir rivayet de dolaşıp durmuyor muydu? D. P. grubunun çok sevilen milletvekillerinden General Fahri Belen, bu yolda bir teklifi B.M.M. Başkanlığına vermemiş miydi? Demek ki bu kanunun bir yıllık tatbikatı istenen neticeleri vermemişti. Elbette, bu kanun değişecekti. Eh değişecek bir kanunun sert maddeleri ile de sevinç içinde olan bir halkı sıkmağa ne lüzum vardı? Kırşehirliler de bu "müsamahakâr" zihniyetten bol bol faydalanmışlar, o gün kendilerini tebrike gelenleri bağırlarına basmışlar, boyunlarına sarılmışlardı. Ama sıra

Dr. Namık Gedik
Asayiş!.

Bölükbaşının Kırşehirlileri tebrikine gelince işler biraz çatallaşmıştı. Bayram değildi, seyran değildi! Bir kazanın il olması da on defa tebrik edilmezdi ya.. Doğrusu Bölükbaşı da o gün gelseydi pek mesele yoktu. Ama aradan böyle birkaç gün geçtikten sonra gelmek? Sonra canım efendim ortada bir toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu, bu kanunun gayet sarih bir takım maddeleri vardı. Gerci bu kanunun kaldırılacağı söyleniyordu ama, madem ki kanun halen yürürlükteydi, elbette bu kanuna uymak lâzımdı. Bu bakımdan Bölükbaşının Kırşehire geleceği haberi alınır alınmaz halka bunlar ufak yollu anlatıldı. Gereken tedbirler de alındı. Civar vilâyetlerden ve bilhassa Ankaradan bir hayli takviye polis kuvveti celbedildi. Ne olur ne olmazdı. Bölükbaşı da kurnaz bir politikacıydı. Kırşehire giriş saatini öylesine ayarlamıştı ki şehir o saatlerde en kalabalık anını yaşıyordu. Ertesi günü Kırşehirin pazarıydı ve bütün civar köylüler bu pazara gelirdi. Bir Kırşehirli olarak Bölükbaşı bunu biliyordu ve şehre girişini buna göre ayarlamıştı. Bir takım Kırşehirliler bir iki gün önce bağırlarına bastıkları diğer tebrikçileri hatırladıklarından yollara dökülmüşlerdi. Bölükbaşını şehrin ta iki kilometre dışında karşılamak istiyorlardı. Bu karşılayıcılar arasında Kırşehir Emniyet Amiri de vardı ve emrindeki polislerin azlığından şikâyet ediyordu. Emrinde topu topu altı polis vardı. Kırşehirliler Bölükbaşının otomobilini alkışlarla karşıladılar. Bölükbaşıya kır çiçeklerinden bir buket hediye ettiler. Sonra topluca şehre doğru yüründü. Ta belediye önüne kadar hiç bir hadise olmadı. Halk Bölükbaşısını doya doya seyrediyordu. Ancak şehre girildiği andan itibaren Bölükbaşının arabasının etrafını, yazlık elbiselerini giymiş Ankaralı polislerin kuşattığı görüldü. Kırşehir polisleri henüz yazlık elbiselere kavuşamamışlardı. Hem öyle polisler ki hepsinin bellerinde coplarından, tabancalarından başka gaz bombaları da sallanıyordu. Belediye binasının önüne gelince iş değişti. Belediye meydanına sığmayan halk polis ve jandarma müdahalesi ile bir anda eriyiverdi. Nedense tam belediyenin önüne geldiğinde değişeceğinden dem vurulan kanun hatırlanıvermişti. Ama halk dağılmakta hiç güçlük çıkarmamıştı. Doğrusu Kırşehirliler kanuna saygısızlık etmeğe niyetli değillerdi. Asayiş, berkemaldi.

Taşlı yol

Gece Kırşehir C.M.P. milletvekillerinden Mehmet Mahmutoğlu Bölükbaşı ve arkadaşlarına evinde bir yemek vermek istemişti. Mahmutoğlunun evinde toplananlar tam yemeğe başlamışlardı ki oturdukları evin damında gümleyen bir sesle irkildiler. Bunu bir daha ve bir daha tekrarlanan gümleyişler takip etti. Bölükbaşı merakla evden dışarıya çıkıp baktığında evin bir sıra polisle sarılı olduğunu gördü. Hayretle polislere ne olduğunu soran C.M.P. Genel Başkanına polisler, bir şey olmadığını, sırf kendilerini kimse rahatsız etmesin diye evin kordona alındığı cevabını verdiler. Evin tavanına yağan taş yağmurundan ise polislerin haberi bile yoktu. Yemek, ev devamlı bir taş bombardımanına tutulurken neşesiz bir hava içinde yendi. Gece saat bire doğru Bölükbaşı ve beraberindeki diğer C.M.P. milletvekilleri otomobille Ankaraya doğru yola çıktılar. Tabiî gazeteciler de beraber. Yolda gazetecilerin arabası biraz süratli seyretmiş ve Bölükbaşı ile arayı açmıştı. Yolun yarısında gazetecilerin otomobili cadde üzerine yığılmış bir taş yığını ile karşılaşmış ve şoför bu taşlara çarpmamak üzere güç hal fren yaparak durmuştu. Gazeteciler otomobilden inip taşları kenara çek-

tiler ve yeniden yollarına devam ettiler. Aradan yarım saat geçtikten sonra ayni yere gelen Bölükbaşının otomobili de yüzde yüz bir tehlike ile burun buruna geldikten sonra güç halle fren yapıp durabildi. Yarım saat önce yol kenarına çekilen koca koca kaya parçaları yeniden yolun ortasına gelmişti. Bölükbaşı ve beraberindekiler otomobilden inip en yakın jandarma karakoluna müracaat ettiler ve durumu anlattılar. Karakolda bir zabıt tanzim edildi. Ertesi sabah öğleye doğru Ankarada bir basın toplantısı yapan Bölükbaşı şöyle diyordu: "Hukukî tertipler ve iftira kâfi gelmiyor. Yola taş düşmüş, Bölükbaşı ve arkadaşları vefat etmiş diyecekler ve belki de bu tertibi yapanlar bir de çelenk gönderecekler." Kırşehirdeki taşlanmayı ise Bölükbaşı şöyle anlatıyordu: "Demokrasi şenliği vardı, epeyce taşlandık. Fail meçhul ama fiil malûm". Doğrusu Kırşehir taraflarında, asayiş mevzuunda hiç de parlak bir hava esmiyordu.

C. H. P.

Gençlik aşısı!

Turhan Feyzioğlunun C.H.P. ye - kendi tabiriyle - "Bir nefer" olarak katılmasından sonra aydın çevrelerde C.H.P. ye karşı yeni bir alâkanın başlıyacağını AKİS geçen sayısında belirtmişti. Nitekim aradan sadece bir hafta geçmiş olmasına rağmen AKİS'in yazdıkları tahakkuk etmeye başladı. Bir hafta içinde memlekette adı etrafında geniş akisler uyandırmış faal ve dinamik şahsiyetler Feyzioğlunu takiben C.H.P. ye katıldılar. Feyzioğlundan sonra C.H.P. Genel Merkezini ziyaret edenlerin birincisi Temyiz Mahkemesinin eski başkanlarından ve geçen yıl Emekli Sandığı Kanunu'nun Adalet Bakanına tanıdığı yetki gereğince emekliye sevk edilmiş bulunan Haydar Naki Yücekök oldu. Haydar Naki Yücekök yıllarca adliye mesleğine hizmet etmiş, adalet mekanizmasının en yüksek kademelerine kadar yükselmiş ve oradan sırf bir bakanın şahsî takdiri ile daha bu memlekete pek çok hizmet edecek yaştayken emekliye ayrılmış bir insandı. Haydar Naki Yücekökün 37 yıllık hakimlik hayatı hep başarılarla geçmişti. Haydar Naki Yücekökten hemen bir gün sonra C.H.P. safları bir nefer daha kazanıyordu. Bu da sabık bir Temyiz Mahkemesi mensubuydu ve adı İlhan Dizdar idi. Topluca orta boylu, kır saçlı ve geniş bağa gözlüklerinin ardında daima gülen gözleri ile karşısındakine bakan İlhan Dizdar C.H.P. ye kaydolduğu gün kendisiyle konuşan gazetecilere şöyle diyordu: "Halk Partisi iktidar devrinde Türk adliyesinin şerefli ananesini muhafazaya dikkat ve itina göstermiş olduğu gibi, bugün de muhalif parti olarak bu temel davayı ele almış ve bu uğurdaki samimiyetini daima ispat

Kapaktaki politikacı

General Fahri Belen

Uzun boylu, siyah, çizgili bir elbise giymiş, beyazlaşmış saçlarını arkaya doğru dümdüz taramış, olgun tavırlı adam hemen yanındaki etajerden bir kitap aldı, sayfalarını şöylece bir karıştırdıktan sonra da cebinden gözlüğünü çıkardı ve yüksekçe bir sesle okumağa başladı: "Kendi görüşlerine çok bağlı olan fikir adamları elinde de, ilim zalim ve müstebit bir kılığa girebilir. Bunlar kendi nazariyelerini kanun derecesinde tutmak isterler. Kendi düşüncelerinden başka bir fikir olması da onlara çok garip gelir. Yeni fikirlere karşı itimatsızlık ve şüphe beslemek ve hattâ bunları tehlikeli görmek ve âdetlerimize uymayan hareketleri ayıplamak da, cahil ve geri insanlara mahsus bir ruh haletidir. Müsamahasız adam, inhisarcı, müstebit ruhlu ve mütecavizdir. Bunlar kendi fikir ve sözlerinden başkasından hoşlanmazlar. Bunlar küçük ölçüde bir engizisyon mensuplarıdır ki, müfritlerinin zulüm âletleri de iftira ve küfürdür. Daha mutedil ve müşfik olanlar da kendileri gibi düşünmeyenlere acırlar. İnhisarcılık bir nevi müsamahasızlık demektir. Vaktiyle hükümdarlar ve büyük adamlar mübarek yüzlerini göstermek için meydana çıkarlar, mübarek sözler ederler, toplanan veya toplatılan halkı mesrur kılarlardı. Eğer bu halk topluluğu başkası için olursa sükûn ve huzurun bozulduğunu zannederlerdi."

Bu satırları okuduktan sonra elindeki kitabı hemen önündeki sehpanın üstüne bırakan uzun boylu son derece nazik tavırlı ev sahibi bir müddet sustu ve muhatabının yüzüne baktı. Sonra gülümsiyerek, hafif bir sesle demin okuduğu kitaptaki bir cümleyi tekrarladı: "Eğer bu halk topluluğu başkası için olursa sükûn ve huzurun bozulduğunu zannederler."

Karşısındakine saygı telkin eden bu yaşlı fakat dinç adam D.P. Bolu Milletvekili General Fahri Belendi. Fahri Belen 1892 de Boluda doğmuş, Harbiyede okumuş, orayı bitirdikten sonra Harp Akademisine devam etmiş, 1912 yılında Harp Akademisini de bitirdikten sonra genç bir kurmay subayı olarak Balkan Harbine katılmış, Birinci Dünya Harbinde Çanakkale, Irak, Suriye, Kafkasya cephelerinde savaşmış, İstiklâl Savaşı yıllarında Şark ve Garp Cepheleri Komutanlıkları emrinde muhtelif savaşları kurmay olarak idare etmiş, Başkumandanlık Meydan Muharebesinde meşhur 23 üncü fırkanın Kurmay Başkanlığını yapmış ve Belen tepedeki yarma harekâtını plânlamış, İstiklâl Savaşından sonra da muhtelif kıtalara komuta etmiş, 1939 da generalliğe terfi etmiştir. Evli ve iki çocuk babasıdır. Fransızca ve biraz da Rusça bilir.

1950 yılında 2. Kolordu Komutanı iken Çanakkale ve Maraştan D.P. adayı olarak gösterilmek istenmesi üzerine o zamanki seçim kanunu gereğince askerlikten istifa etmiş ve seçimlere katılmıştır. Hem Çanakkaleden, hem de Maraştan D.P. yoklamasını kazanan Fahri Belen Bolulu hemşehrilerinin devamlı ısrarları üzerine Genel Merkezin yüzde 20 aday gösterme hakkına dayanarak Boludan aday gösterilmiş ve böylece B.M.M. ne girmiştir. Askerliğinde muhtelif kıta hizmetlerinden başka Harp Akademisinde öğretmenlik, Türkiye - Rusya tahdidi hudut komisyonu reisliği, 1938 Silâhsızlanma Komisyonunda Askerî Müşavirlik gibi vazifeler de yapan General Fahri Belen, 1950 seçimleri sonunda D.P. nin iktidara gelmesi üzerine ilk D.P. kabinesinde Bayındırlık Bakanı olarak yer almıştır. Fakat aradan yedi ay geçtikten sonra bu vazifeden istifaen ayrılmış ve D.P. saflarında bir milletvekili olarak kalmayı tercih etmiştir. D.P. Grubunun büyük sevgisine de mazhar olan Fahri Belen, geçen yılki B.M.M. Başkanlığı seçimlerinde kurucular Koraltana karşı pek az bir farkla Başkanlık seçimlerini kaybetmiştir.

Geçen yıl teeemmülat-ı umumiye kanununun ilga edilerek yerine Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun getirilmesi sırasında Meclisteki müzakerelerde bu kanunun bir susturma ve yıldırma kanunu olmasından korktuğunu ve bu kanun lehinde oy vermiyeceğini belirten Belen bu kanunun tadili hususunda B.M.M. Başkanlığına bir yazılı teklif vermiştir. İşte yukarıda nakledilen ve Generalin geçen yıl yazmış olduğu "Nereden Geliyoruz, Nereye Gidiyoruz" adlı kitabında da belirttiği fikirler Meclis Başkanlığına yaptığı tadil teklifiyle nazariyattan fiiliyata çıkma yolunda atılmış bir adımdır. General Belen, bu kanunun müzakereleri sırasında Başbakan Menderesin kanun tasarısını müdafaa sadedinde söylediği: "Muhterem Paşam, bu kanunla hiç kimsenin huzuru bozulmıyacak ve kimsenin burnu kanamıyacak" sözlerini hatırlamakta ve "gerçi kimsenin burnu kanamadı ama, bir hayli huzuru bozulan oldu" demektedir.

etmiş ve etmekte bulunmuştur". Hatırlanacağı gibi İlhan Dizdar 1950 seçimlerinde D.P. adayı olarak milletvekili olmuş ve o yıllarda C.H.P. nin karşısında çalışmıştı. Ama aradan geçen dört yıl İlhan Dizdara iktidara gelen yeni partinin de doğru bir yolda olmadığı ve 1950 öncesinde gerçek demokratların aradıkları hürriyet havasını kaybettirdiğini görünce 1954 seçimlerine katılmamış ve yeniden mesleğine Temyiz Mahkemesine dönmüştü. Geçen yıl, aynen Haydar Naki Yücekök gibi, İlhan Dizdar da adalet mekanizmasının en yüksek mevkilerinden birinden Adalet Bakanının şahsî takdiri ile emekliye ayrılmıştı. İşte şimdi İlhan Dizdar aradan yedi yıl geçtikten sonra bir defa daha yeni baştan demokrasi mücadelesine atılıyordu. Hem de yedi yılda bir hayli değişmiş ve gelişmiş olan C.H.P. saflarında vazife almağa koşanlar

yalnız Haydar Naki Yücekök ile eski bir D.P. milletvekili olan İlhan Dizdar mıydı? Elbette, hayır. Artık bundan sonra gerçek aydınların C.H.P. ye olan akını kolay kolay durdurulamazdı. Bu iki meşhur hukukçuyu bir üçüncüsü takip ediyordu. Kısa boylu, gözlüklü, sempatik tavırlı ve son derece dinamik bir adam: Baha Arıkan. Baha Arıkan da Temyizden emekliye ayrılanlar arasındaydı. C.H.P. ye bir defa akın başlamıştı. İsmi memleket çapında şöhret yapmış bu aydınlarımızın hemen yanıbaşında Üniversiteli gençler de saf alıyorlardı. Nitekim bu haftanın başında Salı günü, bir grup üniversiteli C.H.P. Ankara İl

Merkezine müracaat etmiş ve gençlik kollarında vazife almak "nabza göre şerbet vermeyin" diyen hocaları Turhan Feyzioğlunun yolunda yürümek istediklerini bildirmişlerdi. Gençler Turhan Feyzioğlu ile aynı çatı altında çalışmak istiyorlardı. C.H.P. ye bu iltihaklar yalnız Ankarada değil yurdun hemen dört bir köşesinde aynı hız ve aynı şevkle devam ediyordu. Seçimlerin yakın olduğu söylendiği şu günlerde C.H.P. nin kaydettiği bu terakki elbette ki iktidardakileri uzun uzun düşünmek zorunda bırakacaktı. Nitekim seçim tarihinin bir türlü açıklanamaması da bunu gösteren bir alâmetti.

İstanbul

Valinin sırrı

Büyük maroken koltuğa gömülen ve bu suretle olduğundan daha çok ufak tefek görünen yorgun bakışlı adam, yerinden doğruldu ve zoraki bir neşe ile "Ooo, işte erkânı matbuat! Şık şık hanımlar, beyler.." dedi. Ufak tefek adam, İstanbulun meşhur ve sevimli Valisi Fahrettin Kerim Gökay'dı. İstanbulda imarın en civcivli günleri yaşanırken senelik mezuniyetini talep etmesi merak uyandırmış ve Vali basın tarafından dikkatle takip edilmeğe başlanmıştı. Senelik izin, her memur gibi İstanbul Valisinin de tabiî hakkıydı. Ama ne var ki bu iznin seçim havasının bütün memleketi sardığı, imarın İstanbulda bütün şiddetiyle hüküm sürdüğü bir sıraya rastlaması cidden manidardı. Tedbirli ve ihtiyatlı bir adam olduğunu muhtelif vesilelerle gösteren Fahrettin Kerim Gökayın günler torbaya girmişçesine izin hakkının peşine düşmesinin elbette, ancak kendisinin bildiği bir sebebi olmak lâzımdı. Gelmiş geçmiş İstanbul Valileri içinde muhakkak ki en sevimlisi ve muhtemelen en esrarengizi olan Fahrettin Kerim Gökayın izin talebinin arkasında yatanları ortaya çıkarmak mükemmel bir gazetecilik olacaktı. İşte bu sebepledir ki haftanın başında Vilâyette toplanan gazetecilerin kalbinde Valinin ağzından bir iki cümle olsun koparıp meseleyi aydınlığa çıkarma ümidi vardı. Ama bu ümitlerin boşa çıkması için Vali ile görüşmek kâfi geldi. Tedbirli Valinin ağzından lâf koparmak her babayiğidin işi değildi.

Şık bir gri elbise giyen Fahrettin Kerim Gökayın o gün gazetecileri kabul ederken çok yorgun ve ziyadesiyle üzgün olduğu ilk bakışta farkediliyordu. İlk bakışta farkedilen bir başka nokta da sevimli valinin üzüntülü ve yorgun olduğunu gizlemek için sarfettiği gayretti. Gazetecilere mutadından daha büyük iltifatları esirgemiyen valinin şüphesiz bir derdi vardı. İzin talebi, bu derdi avutmak için çıkılacak ufak bir seyahatla ilgili olabileceği gibi, kozlarını kullanmakta büyük maharete sahip bulunan sevimli valinin yeni bir siyasi hamlesi de olabilirdi.

Vilâyetten kelimenin tam mânasiyle eli boş çıkan gazeteciler valinin üzüntüsünü, yaklaştığı beliren yeni emarelerle daha iyi anlaşılan seçimlere bağladılar. Bu gazetecilere göre, İstanbul Valisini iznin sonunda milletvekili adayı olarak görecektik. Ama İstanbul Valisini ve üzüntülerini biraz daha yakından tanıyanlar bu iznin arkasında daha derin ve ciddî meselelerin yattığına inanıyorlardı ve valinin izni ile en yakın rabıtası bulunacak meselenin İstanbulda en civcivli günlerini yaşıyan imar hamlesi olduğunu tahmin ediyorlardı.

Basın

"Menfiyi ispat!"

Geçen hafta Perşembe günü öğleden sonra Ankara Adliyesi koridorları gene gazetecilerle dolmuştu. Koridorlarda adım atacak yer yoktu. Ankara Toplu Basın Mahkemesi, gene bir sürü basın dâvasına bakacaktı. Dâvaların bakıldığı küçük odanın kapısındaki liste her hafta Perşembe günü olduğu gibi bir hayli yüklüydü. Celse açıldığında, koridorda mübaşirin sesi pek alışılmış iki adı çağırmak için yükseldi. Sıraya göre ilk çağırılanlar, Metin Toker ve Yusuf Ziya Ademhandı. Görülecek olan dava, Yenisabah gazetesi sahibi Sefa Kılıçlıoğlu tarafından açılmıştı. Yenisabahın sahibi, Dinar muhabiri Nedret Gürcanın gazetesinin tutumunu beğenmemesi dolayısı ile istifa etmesi ve istifa mektubunun bir nüshasının da AKİS'de neşredilmesi dolayısı ile kendisine hakaret edildiği iddiasında bulunuyordu. Bu duruşma gayet kısa sürdü. Zira Nedret Gürcanın ifadesi alınması yolunda Dinara yazılmış olan talimata cevap gelmemişti. Salon bir an için boşalıyordu ki Toplu Basın Mahkemesi Başkanı Adil Güneşoğlu AKİS'in bir ikinci dâvası daha olduğunu söyledi. Kapıya doğru yönelen dinleyiciler yeniden yerlerini aldılar. AKİS hakkındaki ikinci dâva: Baş-

Metin Toker ile avukatları Feyzioğlu ve Aksoy

Hür basın ve berisi...

ARA SEÇİMLERİ NİÇİN KALDIRILAMAZ?

Faik Ahmet BARUTÇU

Ekseriyet partisinin seçim menfaati zaviyesinden umumi seçimlerin vaktinden çok evvele alınacağı yolunda türlü rivayetlerin ortaya çıkmasiyle unutulur gibi görünen muallâktaki ara seçimleri dâvası, yeni bir karar zamanının yaklaşması sebebiyle, yeniden günün meselesi haline gelmek üzeredir. Bu dâvanın manen ızdırap veren tarafı, demokratik rejimin prensipleriyle mutabakatsızlık gösteren bir durumun temelli olarak uzayıp gitmesinden ibarettir. ★

Demokrat Parti liderleri 1950 de olduğu gibi, 1954 umumi seçiminde de Büyük Millet Meclisine seçilmek şansını yalnız bir intihap dairesine hasretmiyerek, yadırganmıyacak bir ihtiyatla, iki çevrede adaylık koymak yoluna gitmişlerdir. Ve neticede de her iki çevredeki seçmenlerin itimadını elde etmek mazhariyetini denemişlerdir.

Fakat acaba umumi reylerin bu neticesine politik sınıfın mukabelesi seçmenlerin beklediğine ne dereceye kadar uygundur?

Aslında kanunun gözettiği kolaylık, bizdeki seçim sisteminin kusurlu taraflarını lüzumlu reformla düzeltinceye kadar siyasi liderlerin ve her partinin seçkin elemanlarının teşrii faaliyete katılmak şansını arttırarak parlamentolu demokrasinin normal şartlar içinde işlemesine itibar kazandırmak, hem de ileri demokrasilerde görülen tecrübeli büyük parlemanterler yetiştirmek geleneğinin bu sayede bizde de kurulmasına hizmet gibi umumi istifade gayeleri etrafında güzel düşünülmüş esaslardan ilham almıştır. Yoksa bu usulün neticede seçim çevrelerinden birini Büyük Millet Meclisinde bir teşri devresinin sonuna kadar ya hiç veya eksik derecede temsil edilmek akibetine uğratmak pahasına düşünülmüş olmadığı şüphesizdir.

Çünkü böyle bir düşünce prensipler sahasında herşeyden evvel anayasa hükümlerinin bir ihlâli olmak neticesinden kurtulamaz. Anayasaya göre Millî Meclis, seçim kanununun tâyin ettiği çevrelerden seçilen mebuslardan teşekkül eder. Bu mebuslardan birinin mevkiinin boşanması halinde yerine diğerinin seçilmesi hakkındaki anayasa emri meclisin tamamlığı ve milletin hâkimiyet hakkiyle ilgilidir. Millî hakimiyette ise her vatandaşın hissesi mevcuttur. Bir seçim çevresindeki vatandaşların bu hisselerini politik kuvvetler hükümsüz düşüremezler.

Nasıl ki, bu temel kaideye uygun olarak kanun vazıı da, iki yerden seçilenlerin bir çevrede milletin hakimiyetine vekillik etmeyi tercih ile diğerinde yeniden seçim yapılmasını seçim kanununda ayrıca belirtmeyi unutmamıştır. Bunun tatbikatını devamlı surette gerilere doğru atarak parlamentonun tamamlığını eksik sayıda sabit hale getirmek, aslında demokratik anlayışın tatbikatiyle de telif edilemez. Çünkü demokrasinin ananevi olarak kabul edilen mânası halkın memleket idaresine ve politik işlerin yürütülmesine geniş ölçüde iştirakidir. Bu iştirakın sağlanması ise halkın kendi hakimiyetine tevkil yetkisinin hürmet görmesiyle mümkündür. Bu hakkın bir zerresini vatandaşın elinden almak mümkün değildir. Çünkü aksi takdirde vatandaşın memleket idaresine iştiraki politik kuvvetlerin arzularına göre bağışlanan bir meta olmak menzilesine düşmekten korunamaz.

İki yerden adaylık usulü ise böyle bir neticeye hizmet için ihdas edilmemiştir. Bilâkis seçim kanunu parlamentolu demokrasi rejimine müttefikan, tam bir sadakat hissiyatı içinde hazırlanmıştır.

★

Demokrasinin esasını bozmadan ara seçimlerinin kaldırılması ancak bir şekilde mümkün olabilir. O da bir mebusun yeri boşandığında seçildiği liste üzerindeki tasnife göre kendinden sonra en çok rey alan aday tarafından yerinin doldurulmasıdır. Eğer masraf külfeti yüzünden ara seçimlerinden kurtulmak isteniyorsa nisbi temsil sistemine uygun olan bu haleflik yoluyla o neticenin istihsali mümkündür. Yoksa bazı intihap dairelerinin Büyük Mecliste temsil olunmak hakkından mahrum edilmeleri mukabilinde masraf külfetinden kurtulmayı düşünmek ara seçimdlerinin esprisini tamamiyle gaip etmek neticesine varır.

Bu mevzuda geçen sene Fransız Millî Meclisinde Sosyalistler tarafından ara seçimleri yerine haleflik usulünün konulması için yapılan bir kanun teklifi üzerine geçen tartışmalarla, sonunda varılan karar, bizim gibi demokrasi merdiveninin henüz ilk basamağındaki memleketler için istifadeli derslerle doludur. Teklifi müdafaa edenler ekalliyetin hukukuna hürmet esasını muhafaza ettiği için haleflik usulünün nisbi temsil rejimiyle ahenkli olduğunu ileri sürmüşlerdir. İtirazlar ise tamamiyle ara seçimlerinin esprisi üzerinde toplanmıştır. Bu seçimlerin esprisi, intihap dairelerini parlamentoda temsil edilmekten mahrum bırakmamakla beraber aynı zamanda memleketi serbest olarak fikir beyanından uzaklaştırmamak ve parlamentoyu memleket efkârını öğrenmekten alıkoymamaktır. Parlamentolu demokrasi rejiminde bir defa umumi seçim yapıldıktan sonra bir teşri devresi zarfında umumi reylerin konultasyonunu men etmek memleketin politik simasını dondurmaktır. Bu tefsirleri yapanlar, Fransanın Milli Meclis reisliğinde örnek tarafsız idaresiyle şöhretli adı anayasa hukuku kitaplarına geçmiş olan büyük parlemanter Henri Brisson'un otuz sene evvel bu mevzuda söylediği şu sözleri hatırlatmışlardır:

"Genel oylara karşı ağzını kapayan, kendini memleketten tecrit eden, hiç bir şey görmemek için gözlerini kapayan, hiç bir şey işitmemek için kulaklarını tıkayan, hülâsa, hükümranlık vekâletini akim şekilde elinde tutan bir Fransız meclisi ve böyle bir meclisin artık ne öğrenmek ve ne de dinlemek istediği bir memleket karşısında kanun yapması düşünülebilir mi?"

İki ayrı tez arasında en sonunda Cumhuriyet Meclisinin kararı, tartışılan fikirlerden daha az enteresan olmamıştır. Fransanın ikinci meclisinin ananevi diyerek belirtilen görüşüne göre mesele her şeyden evvel seçmenlerle seçilenler arasında neticelenen mukaveleye zarar vermemek noktasından düşünülmelidir. Bu bakımdan mebusluk mevkiinin açılmasında ara seçimin yapılacağını göz önünde tutan bir kanunla seçilen meclis tarafından, seçmenler için mütecavizane olarak hissedilecek bir değişiklik kanunda yapılamaz. Bu sebeple Cumhuriyet Meclisinin yapacağı, sunulan teklifi kayıtsız olarak reddetmektir!

★

Seçmenlerin hukukuna taalluk eden prensipler sahasında ileri sürülen yukardaki fikirler, demokrasinin bir rejime yalnız bu ismin verilmesinden ibaret olmadığını ne güzel anlatıyor! Bu rejimin prensiplerini aksiyonlarımıza rehber olarak kabul etmek rejime bir sadakat borcu olduğuna göre ne ara seçimlerini devamlı olarak gerilere doğru atmak ve ne de seçmenlerle seçilenler arasında geçen mukaveleye uymayan değişiklikleri seçim kanununun bünyesinde saklamak düşünülemez; prensipler sahasında kabul ettiklerimizi tatbikat sahasında reddetmiş olmak durumuna girmemek için düşünülemez.

Ekseriyet partisinin sayın idarecilerine, hayranlık duygularıyla bir arada kabul ettiğimiz, esaslı surette demokratik bir Cumhuriyet için sözün isabetlisini hatırlatalım:

"Menedilemiyecek olanı kendinize mal ediniz!"

bakan Adnan Menderes, Yenisabah gazetesi sahibi Sefa Kılıçlıoğlu ve Nihat Erimin muvafakatlarıyla açılmıştı. Dâvacılar AKİS'de yayınlanmış olan "Şenlenen Sokak" ve "Kıbrıs Türk Tezi" başlıklı yazılar dolayısiyle hakarete uğradıklarını iddia ediyorlardı. Menderes, Kılıçlıoğlu ve Erimi Ankara Hukuk Fakültesinin şöhretli Anayasa Profesörü Bülent Nuri Esen, AKİS mesullerini ise Siyasal Bilgiler Fakültesinin eski Dekanı Profesör Turhan Feyzioğlu ile Doçent Muammer Aksoy müdafaa ediyordu. Bu dâva bu güne kadar bir hayli enteresan safhalar arzetmişti. Meselâ bu dâva ile hiç bir şekilde alâkası olmayan Metin Toker, savcılık tarafından ısrarla AKİS'in "hakiki sahibi" diye hâkim karşısına sanık sıfatıyla çıkarılıyordu. O gün öyle umuluyordu ki meşhur Anayasa profesörü veya savcı bu celsede iddialarını ispat edeceklerdir. Nitekim hüviyet tesbiti vesaire gibi mutad formalitelerden sonra sanık avukatlarından Turhan Feyzioğlu söz aldı ve bu dâva için tevsii tahkikat talebinde bulundu. Feyzioğlu bilhassa şu noktaların tetkik edilmesini istiyordu:

AKİS mecmuası 9 Haziran 1956 da Metin Toker tarafından satılmıştı. Bu hale göre o zamandanberi resmî makamlar nezdinde mecmuanın sahibi kimdi? Bu husustaki beyannameler kimin adına verilmişti, vergileri kim ödemişti? Ve dâva, siyasî bir dâva olması sebebiyle ihtisas işiydi, suç mevzuu yazılar bir bilirkişiye tetkik ettirilmeli idi. Diğer avukat, Doçent Muammer Aksoy da tevsii tahkikat için bazı dileklerde bulundu ve bilhassa bilirkişi meselesine temas ederek arkadaşının talebine iştirak ettiğini, bazı yazıların diktatörlük olan memleketlerde suç sayılabileceği halde demokrasilerde bu yazıların gayet normal karşılanabileceğini, hâkimlerin ise kanunlar gereğince tamamen siyasî hayat dışında olduklarını, bu bakımdan ihtisas erbabının yardımına ihtiyaç duyulabileceğini, bilirkişinin ise en mâkul hal yolu olduğunu söyledi.

Sanık avukatlarından sonra müdahil avukat, meşhur Anayasa Profesörü Bülent Nuri Esen'in söz aldığı görüldü. Bülent Nuri Esen bilirkişinin şiddetle aleyhinde bulunuyordu. Ne lüzumu vardı bilirkişinin? Mahkeme pek âlâ hüküm verebilirdi. Sanki batı demokrasilerinde basın dâvaları bilirkişiye mi tetkik ettirildikten sonra karara bağlanıyordu? Şöhretli avukat profesör batıda bilirkişiye baş vuran bir hukuk sistemi hatırlamıyordu. Bu bakımdan da bilirkişi talebinin reddine karar verilmeliydi. Bülent Nurinin bu sözlerinden hemen sonra sanık avukatlarından Turhan Feyzioğlunun yeniden söz aldığı görüldü. Turhan Feyzioğlu, sayın Anayasa Profesörünün sözlerine pek hayret etmişti. Nasıl olur da Bülent Nuri Esen bilirkişi tetkikinin batıda örnekleri olmadığını söyliyebilirdi! Daha garibi nasıl olur da bilirkişi müessesesinin lüzumsuzluğunu söyliyebilirdi? O Bülent Nuri Esen ki bir zamanlar - hem de pek eski değil daha bundan bir iki yıl önce - Feyzioğlunun da dahil olduğu bir bilirkişi heyetine katılmıştı. O zaman Bülent Nurinin de tetkik ettiği ve "bu yazıda suç yoktur" dediği yazı da bir basın dâvasıydı. Hem de şimdi avukatlığını yaptığı şahıslardan ikisi arasında bir basın dâvası. Feyzioğlu'nun hatırladığına göre o dâva Nihat Erim ile Menderes arasındaydı ve Nihat Erimin Halkçı gazetesinde yayınlanan bir yazısında Menderese hakaret ettiği iddia edilmişti. Durum cidden garipti. Sonra dahası da vardı: Memleketimizde bir hukuk otoritesi olan Bülent Nuri Esen nasıl olur da ileri demokrasi dediği Amerikada, İngilterede basın dâvalarının 12 kişilik bir jüri tarafından incelendiğini bilmezdi? Yalnız İngiltere ve Amerikada mı? Prof. Esen'in saydığı demokrasilerin hemen hepsinde basın dâvaları jüriler ve bilirkişiler tarafından tetkik edilirdi. Sonra canım bizzat sayın Menderes de Meclisteki bir beyanlarında basın suçlarının metre ve santimetre ile ölçülemiyeceğini söylememiş miydi? Kesin ölçüleri olmıyan şeyler ise, elbette ihtisas sahipleri tarafından değerlendirilmeliydi.

BERAAT

AKİS'in 110 uncu sayısının toplattırılması üzerine, toplatma kararını neşreden mecmuanın o zamanki yazı işleri müdürü Yusuf Ziya Ademhan aleyhinde, hazırlık ve ilk tahkikatın gizliliğini ihlâl ettiği iddiası ile açılan dâvada Ankara Toplu Basın Mahkemesi 1 ay hapis cezası vermişti. Bu karar Temyiz Mahkemesince esastan bozulduğundan geçen Perşembe dâvanın görülmesine tekrar başlandı. Savcının ve sanık avukatının bozma kararına uyulmasını talep etmeleri üzerine, Toplu Basın Mahkemesi Ademhanın beraatına karar verdi.

Böylece AKİS aleyhindeki bir yığın dâvadan sadece bir tanesi kapanmış oldu.

Prof. Bülent Nuri Esen

Çok bilir kişi...

Söz sırası Cumhuriyet Savcısı Sami Coşarcana gelmişti. Coşarcan sanık avukatlarının tevsii tahkikat taleplerine katılıyordu. Gerçi bilirkişi talebi yersizdi ama bu hususta karar yüksek mahkemenindi. Bundan sonra Savcı kendisinin de tevsii tahkikat talepleri olduğunu bildirdi ve mahkemeye Birinci Şube kanalıyla yaptırılmış bir tahkikat raporu sundu. Mahkemede okunan bu rapora göre doğrusu Emniyet Birinci Şube mensupları iyi çalışmışlardı! Yusuf Ziya Ademhanın, mecmuanın hakiki sahibi olmadığına dair ne deliller bulmamışlardı? Ademhan haftalık devri 20 bin lira tutan bir mecmua satın almıştı. Ama mecmua sahibi olduğu halde yaşayışında hiç bir değişiklik olmamıştı. Gene Denizciler Caddesinde tek odalı bir dairede kalıyordu, gene eski elbiselerini giyiyordu. Doğrusu bu yaşayış hiç de bir mecmua sahibinin yaşayışına benzemiyordu. Sonra Ademhanın AKİS Mecmuasında bir sandalyesi bile yoktu! Ademhan AKİS'i satın alıncaya kadar Karagöz gazetesinden iki yüz lira aylık alan bir idare memuruydu. Nasıl olurdu da AKİS'i satın alabilirdi? Birinci Şubenin raporuna dayanarak savcı bu sualleri soruyordu.

Savcıdan sonra Muammer Aksoy yeniden söz aldı ve ortaya gayet sarih bir hâdisenin çıktığını, Usul Kanununa rağmen menfiyi isbat durumunda kaldıklarını, bir takım sürprizlerle karşı karşıya bırakılmaya modern hukukun cevaz vermediğini söyledi. Feyzioğlu ise hayalî delillerle dava açmanın yersiz olduğunu belirtti ve "meselâ biz, sayın Bülent Nuri Yenisabahın, Savcının da Zafer Gazetesinin sahipleridir, iddiasında bulunarak dâva açabilir miyiz" dedi. Metin Toker ise bilirkişiye başvurmanın âdet ve teamül olduğunu, nitekim AKİS - Sarol dâvasında Toplu Basın Mahkemesinin bilirkişiye başvurduğunu ve bilirkişinin "suç yoktur" demesine rağmen de Mahkemenin mahkûmiyet kararı verdiğini, bilirkişi kararlarının mahkemeyi bağlıyamıyacağını, bu bakımdan bilirkişi tetkikinin faydalı olacağından bahsetti. Metin Toker, Savcının "gene saçma iddialarla buraya geldiğini" sözlerine ilâve etti. Neticede tevsii tahkikat taleplerinin kabulüne karar verilerek dâva tâlik edildi.

İKTİSADÎ VE MALÎ SAHADA

Hayat Pahalılığı

Ekmeğe zam yok!

Bereketli yağmurlardan sonra "İktidarın başı" nın verdiği müjde geçen hafta kanunlleşiyordu: Buğday fiyatlarının %30 bir sıçrama yaparak 40 kuruşa çıkması kararı resmî gazeteyle neşrediliyordu.

İktidar bu sıçramanın ekmek fiatlarına aksetmiyeceği hususundaki vaadını da tutuyordu. Ekmek fiatları artmıyacaktı. Ama şimdiye kadar takip edilen usule sadakatla sadece ekmeklerin vezni düşürülecekti. Evvelce üç ekmek alan bir aile artık beş ekmek almak zorunda kalacaktı. Ama ekmek başına eskisi gibi 30 kuruş ödemekte devam edecekti. Ekmek fiatlarında 1 kuruşluk olsun bir yükselme olmıyacaktı. Bu, İktidarın fiat artmalarına karşı birkaç sene evvel icat ettiği Zati Sungur oyunlarından biriydi. Böylece hem köylü sevindiriliyor, hem şehirli avutuluyordu! İzmir Belediyesi şimdiden ekmekleri 740 tan 580 grama indirmişti. Diğer şehirlerin de İzmiri takip edecekleri muhakkaktı.

D.P. İktidarı yeni bir içtimaî adalet numunesi veriyordu: İstihlâk maddelerini çoğaltmadan, çiftçi gelirini arttırarak köylüye "hayalî bir refah" getiriyor, şehirliye de bu refahı ödemek mecburiyetini bırakarak adaletini katmerlendiriyordu. Ekmek veznindeki son tenezzül, bu refah borcunun ilk taksidi olarak kapıları çalıyordu.

Doğrusu D.P. İktidarı bu nevi oyunlarda bir hayli mahir görünüyordu. Ama mesleğin tehlikelerini de unutmamak lâzımdı.

Ekmek fiatlarına yapılan "gizli" zam kadar, çocuk yerine konmaya da içerliyen şehirliler reylerini kime vereceklerini çok iyi biliyorlardı.

Primler

Buğday fiatlarındaki yükselme, fiat artışlarına yeni bir hız verecekti. Artan fiatlar dünya pazarlarında esasen parlak olmayan durumumuzu daha da müşkülleştirecekti. Primlerle yürütülmeye çalışılan ihracat, yeni primlere ihtiyaç gösterecekti. Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları Birliğinin son raporu, prim çıkmazına parmak basmıştı. Halen prim vermeden dışarıya hiç bir mal satacak durumda değildik. Halen sayısı 12 ye varan açık veya gizli, sabit veya mütehavvil prim usulü mevcuttu. İhracatımızın % 88 ini teşkil eden 24 kalem ihracat maddesi için ortalama % 25 prim veriliyordu. Odalar Birliği, elde sarih malûmat olmadığı için muhtelif metodlara başvurarak prim miktarını hesaplamıştı. 1956 yılında ihracata 210-215 milyon lira civarında prim ödenmişti. Hesap edilemiyen kalemler için 90-100 milyonluk bir "endirekt prim" verildiği kabul edilirse, 1956 yılında yekûn prim miktarı 300 milyonu aşıyordu!

Büyük çoğunluğun esas gıdası: Ekmek
Sabit fiat, noksan vezin

Buğday ve pamuk başlıca prim alan mahsullerdendi. Toprak Mahsulleri Ofisi 1956 da 22,4 ilâ 26,9 milyon lira arasında prim ödemişti. Tariş ve Çukobirliğin pamuk ihracından doğan zararları 34 milyonu bulmaktaydı!

Unutmamak lâzımdı ki 1956 gerek pamuk, gerek buğday ihracatının çok düşük olduğu bir seneydi. Bu yıl ümit edildiği gibi, pamuk ve buğday mahsulleri bereketli olursa, bu teşekküllerin zararlarını kapamak için Merkez Bankası piyasaya çok daha büyük ölçüde banknot sürmek mecburiyetinde kalacaktır.

Odalar Birliği bu yıl da, primlerin ithalâttan alınacak bir vergiyle karşılanmasını ileri sürmektedir. Hükümet "ufacık" bir farkla tavsiyeyi dinledi: İthalâttan Hazine vergisi alma yoluna gitti. Fakat bu para ihracata değil, Bütçe açığını kapamaya sarfedildi.

Bütçe ve İktisadî Devlet Teşekküllerinin açığına primler - 1956 için 500 milyonun üstünde - ilâve edilince, devlet sektörünün 1956 yılı açığı 800 milyon liranın bile üstüne çıkmaktadır. Esasen, Millî Korunma Kanununa rağmen fiatlar yükselip durmaktadır. Devlet sektörünün gittikçe artan açığı fiat artışlarını körüklemektedir. Yükselen fiatlar da prim ihtiyacını arttırmaktadır. İktidara gelince, bu fâsid daireden çıkmağa çalışacak yerde buğday fiatlarını arttırarak tuttuğu yolda ısrar etmektedir.

Kalkınma

Barajlara methiye

Eğer "İktidarın başı", Siyasal Bilgiler Fakültesinin Profesörler salonunda uzun boylu, sarışın ve jönprömiyeler kadar yakışıklı bir Amerikalı profesörün geçen haftanın sonunda verdiği konferansı dinlemek fırsatını bulsaydı, şüphesiz büyük bir memnuniyet duyacaktı. Radyo ve Zaferde bu sevinci vatandaşlara paylaştırmaya çalışacaktı.

Siyasal Bilgiler Fakültesinin Profesörler salonunda konuşan yakışıklı âlim, "Az gelişmiş memleketlerde sermaye teşekkülü" adlı, çabucak "klâsikler" arasına giren kitabın yazarı Prof. Nurkse idi. Prof. Nurkse, fazla istihsal kapasitesi yaratmak yolunda İktidara yapılan tenkidlere bir cevap getiriyordu. Büyük barajlar, yollar, sulama tesisleri yapmak için talebin gelişmesini mi beklemeliydi, yoksa bizzat sabit sosyal sermaye tesisleri mi talebi yaratacaktı?

Prof. Nurkse bu sualin cevabını XIX. asırdaki sanayileşme tecrübelerinin ışığı altında araştırdı. Geniş kültürü ve tarihî bilgisi sayesinde Nurkse, teoriyi ve tarihî tecrübeleri uzlaştırmasını çok iyi bildi.

XIX. asrın iktisadî gelişmesinde sabit sosyal sermaye tesisleri, talep-

ten çok önce gerçekleştirilmişti. Meselâ Amerikada trafik ihtiyacının haklı göstermiyeceği bir sürü demiryolları yapılmıştı. Bu demiryolları sayesinde trafik talebi genişlemişti.

Yeni doğan bir endüstri, üç safhadan geçecekti. Evvelâ tesislerin kurulması, yani "hamilelik" devri.. Bundan sonra çocukluk geliyordu. Bu devrede istihsal kapasitesiyle iş hacmi arasında bir uçurum mevcuttu. Bu sebeple tesislerin masraflarını karşılaması güçtü. Ancak üçüncü, "olgunluk" devresinde tesisler iktisadî bir şekilde çalışabilirdi. Çocukluk devresi az çok uzun, ama muhakkak ki müşkül bir devreydi. Fakat olgunluğa götüren yol, çocukluk devresinden geçiyordu.

Sanayileşmek için her şeyden evvel baraj, yol, liman gibi doğrudan doğruya istihsale bir şey katmıyan sabit sermaye tesisleri kurmak lâzımdı. Doğrudan doğruya istihlâk maddeleri istihsaline mahsus "direkt yatırımlar" ın yapılması böylece kolaylaşacaktı.

Bugün hususî sermaye, az gelişmiş memleketlerde yatırım yapmaktan kaçınmaktaydı. Bunun sebepleri muhtelifti: Kendi memleketlerindeki yatırım fırsatları, kambiyo güçlükleri bu sebepler arasındaydı. Fakat en mühim sebeplerden biri de az gelişmiş memleketlerde yol, liman, enerji, su gibi temel hizmetlerin mevcut bulunmayışı idi. Bu hizmetler olmadıkça "dırekt yatırımlar" gerçekleşemiyecekti. Fazla istihsal kapasitesini âtıl bırakmamak, israfı önlemek için ufak barajlar, muvakkat demiryolu hatları inşası düşünülebilirdi. Fakat burada teknik imkânsızlıklar karşımıza çıkıyordu. Bir baraj, teknik bakımdan muayyen bir büyüklükte inşa edilmeliydi. Diğer taraftan talebin artacağı mülâhazası da unutulmamalıydı. Sonra bircok hallerde, ufak bir tesisin genişletilmesi başlangıçta büyük bir tesisin kurulmasından daha pahalıya mal olabilirdi.

Bununla beraber birçok iktisatçı, fazla istihsal kapasitesinin âtıl kalmasını kabul edemiyorlardı. Bu iktisadî israfı önleme, şümullü plânlama fikrine değer kazandırmıştı. Hollandalı iktisatçı Tinbergen, Dünya Bankası için hazırladığı bir raporda plânlama sayesinde mazideki hataların önlenebileceğini söylüyordu. Hintli plâncı Mahalonovis de aynı fikirdeydi. Plânlamanın israfı son derece azaltacağını düşünüyordu. Prof. Nurkse de meslekdaşlarını tamamiyle haklı buluyordu. Yalnız her durumda israfı önlemek mümkün olacak mıydı? Plânlamanın güçlükleri unutulmamalıydı. Hele mazide hakikaten iddia edildiği kadar israf yapılmış mıydı? İddia edilen israf "çocukluk" devresinin bir hususiyetiydi ve fazla mübalâğa edilmemeliydi. Bir müddet âtıl kalmak pahasına da olsa, sabit sosyal sermaye tesisleri kurma yoluna gidilmeliydi.

Ama profesörün bu sözleriyle siyasî maksatlarla bir sürü projeye birden başlamayı, gösterişten başka gayesi olmayan işlere girişmeyi tasvip ettiği sanılmamalıydı. Gene de Zafer gazetesi biraz uyanık davransaydı, "âtıl kapasiteler" mevzuunda Muhalefetin yaptığı "aşırı tenkidler"e karşı selâhiyetli bir ağızın düşünceye sevkeden görüşlerini ileri sürebilecekti. İktisattan ve bilhassa Türkiyenin durumundan zerrece haberleri bulunmayan bir takım iş adamlarının methiyelerini baş sayfalarda vermeyi pek seven Zafer, - ne yazık -, bu fırsatı kaçırdı.

Dış yardımın tenkidi

O halde az gelişmiş memleketlerde ilk yapılacak iş, sabit sosyal sermaye tesislerini kurmaktı. Bu tesislerin bir hususiyeti de ithalinin mümkün olmamasıydı. Amerikadan çelik veya makine ithal edilebilirdi. Fakat yol, baraj ve liman ithali mümkün değildi. Serbest teşebbüse taraftar memleketlerde bile bu iş hükümete düşüyordu. Liberalizmin en parlak günlerinde bile, hükümetler bu işe seyirci kalmamışlardı. Diğer taraftan az gelişmiş memleketlerde tasarruf imkânları bir hayli zayıftı. Dış yardım zaruriydi.

Prof. Nurkse

Nabza göre...

İngilterenin dünya iktisadiyatına hâkim olduğu XIX. asırda bu böyle olmuştu. 1930 yılında İngiliz dış yatırımlarının dörtte üçü, sabit sosyal sermaye yatırımlarına gitmişti. Victoria İngilteresi, yaşamak için dışarıya muhtaçtı. Gerekli ham madde ve yiyeceği temin için bu dış yatırımları yapmıştı.

Bugün Export-Import ve Dünya Bankası bu ihtiyacı karşılamaya çalışıyordu. Fakat son 50 sene içinde dünya istihsalinin üç, Amerikan istihsalinin ise dört misli artmasına rağmen 1945 ten bu yana az gelişmiş memleketlere yapılan yardım, eskisine nazaran bir hayli azdı.

Dünya Bankası kendisine sunulan birçok projeyi realist bulmamakla şöhret kazanmıştı. Eğer bu realizm noksanı teknik eleman kıtlığından doğuyorsa, teknik yardım bunu halletmeliydi. Dünya Bankasının bu düşüncesinin, "çocukluk" devresinin hususiyetlerinin pek iyi anlaşılmamasından doğması mümkündü. Aynı anlayışsızlık Amerikan dış yardımı hakkındaki raporlarda da görülmekteydi. - AKİS, bu raporlardan ve muhteviyatından okuyucularını muntazaman haberdar etmiştir- . Bu raporlar, hudutsuz yatırım imkânlarına rağmen az gelişmiş memleketlerin istihsal kapasitelerini arttırmak için dış yardımı "hazmedememeleri" ihtimalinden bahsetmekteydiler. Bu, "direkt yatırımlar" için varit olabilirdi. Fakat bu memleketlerde her şeyden evvel sabit sosyal sermaye tesislerini geliştirmek lâzımdı. Bu takdirde, bu memleketlerin "hazım kabiliyetleri" kolayca genişliyecekti.

Diğer bir nokta: Dünya Bankası, ikrazlarında kabul ettiği projelerin sadece döviz masraflarını üzerine alıyordu. İç finansman, alâkalı memleket tarafından karşılanmalıydı. Prof. Nurkse bu metodu oldukça tehlikeli buluyordu. İç finansmanın azlığı, iktisaden iyi projelerin gerçekleştirilmesini önliyebilirdi. Veya kabul edilen projeler için alâkalı memleketin sermaye kesafeti fazla metodlara başvurmasına sebep olabilirdi. Bir yol inşası için çeşitli metodlar kullanılabilirdi. İç finansmanı azaltmak isteyen memleket "bulldozer"-ler kullanarak, dış finansman miktarını arttırmaya çalışabilirdi. Bundan başka Dünya Bankasının takip ettiği usul, "direkt yatırımlar" a gidecek iç tasarrufu sabit sosyal sermaye yatırımlarına çevirebilirdi. Böyle bir durum, "çocukluk" devresini bir hayli uzatabilirdi. Victoria devrinde İngiltere, sadece dış finansman imkânlarının değil, işçilerinin beslenmesini de temin ediyordu. Dış yardım bu düşüncelerin ışığında yeniden gözden geçirilmeliydi.

Prof. Nurkse sözlerini bir hayali yıkarak bitirdi: Sabit sosyal sermaye tesislerinin bizatihi iktisadî kalkınmayı gerçekleştireceği sanılmamalıydı. İktisadi kalkınma, iktisat ilminin dışında kalan siyasî, sosyal, kültürel bir sürü faktöre bağlıydı. Ancak bütün bu meseleler bir arada ele alınıp halledildiği takdirde iktisadî kalkınma bir rüya olmaktan çıkabilirdi.

A. B. D.

Makaslanan dış yardım

Amerikalı Prof. Nurkse, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinde Amerikan dış yardımım yabancılar önünde tenkid ederken, Washington'da da Senatörler ve Temsilciler de 1957 yılı dış yardım programını kabul ediyorlardı. Dış yardım, son aylarda Washington'un en fırtınalı mevzuu olmuştu. Az vergi ödemek isteyen seçmenlerin ötesini görmiyen sayın Temsilciler ve Senatörler dış yardımı azaltmak bahsinde âdeta birer aslan kesilmişlerdi. Baltalar ellerinde, sevgilileri Ike'ın dış yardım projesine hücum etmişlerdi. Parlamentonun amansız taarruzu karşısında, meşhur General Eisenhower pabuçları bıraktığı gibi kaçmış ve dış yardımların - askerî ve iktisadî- 4,4 milyar dolardan 3,8 milyara indirilmesine razı olmuştu. Fakat gene de sayın Temsilcilerin ve Senatörlerin öfkesini yatıştıramamıştı. Parlamento dış yardımı biraz daha makaslıyarak 3,6 milyar dolara indiriyordu. Aslanların her yerde kaçanları kovalamaktan zevk aldıkları bir hakikatti. Halbuki miktarı gittikçe artan bir dış yardım, Amerikanın emniyeti ve komünizmin yayılmasını önlemek için zaruriydi. Kremlin mahdut imkânlarına rağmen, Rus halkına kemerlerini biraz daha sıktırarak dış yardımları arttırmak yoluna gidiyordu. Amerikalı seçmenlerin istikbalde daha emniyetle bakabilmek için biraz daha az para harcamak mecburiyetine katlanmaları gerektiğini idrak etmeleri zamanı çoktan gelmişti.

İran

Şark işi bütçe

İranın yeni başbakanı İkbal, geçen hafta Sam Amcaya ezile büzüle memleketinin bütçe açığının 80 milyon dolara yükseldiğini hatırlatıyordu. Sam Amca habere hem şaşmış, hem de kızmıştı. Son üç sene zarfında Amerika, İrana tam 148 milyon dolar vermişti. Bütçe açıklarını kapamıştı. Diğer taraftan daha birkaç ay evvel eski başbakan Hüseyin Âlâ, hususî temsilci Büyük Elçi Richards'a bütçenin denk olduğunu söylemiş, İranın "sağlam" malî siyaseti Richards tarafından can-ü gönülden tebrik edilmişti.

O halde bu açık nereden çıkıyordu? Bir şarklı için mesele gayet basitti. Ama şarkiyatları pek zayıf olan Amerikalılar bunu anlıyamıyorlardı! Bütün anlaşmazlık Doğu ile Batı arasındaki muhasebe anlayışındaki farktan doğuyordu. Hüseyin Âlâ muhayyel vergilerin tahsilâtını bütçesinin gelirler hanesine kondurmuştu. Şeker ve intikal vergilerine zam yapmayı düşünmüş, ama daha önce bunların gelirini bütçeye kaydetmiş ve kâğıt üzerinde denk bir bütçe hazırlanmıştı.

Hüseyin Âlâ
Yatsıda sönen mum!

Ama yeni hükümet şeker fiatlarını artırmaya cesaret edemiyordu. İran halkının başlıca gıdası bol şekerli çaydı. Şeker vergisine bir kalem çekince, denk bütçede tabiatiyle bir açık beliriyordu. Şark memleketlerinde bunlar olağan şeylerdi. Esasen Sam Amcanın hikmeti vücudu neydi? Rusya ile hudut komşusu olduğu halde İran, Bağdat Paktına girmeyi göze almıştı. Sam Amca da bu fedakârlığın karşılığını bütçe açığını kapayarak göstermeliydi. Hem zaten, hakiki dostlar arasında üç beş doların lâfı mı olurdu?

Fakat Sam Amca bu defa kızmıştı. İran hükümetini boş yere kendini ümide kaptırmaması için ikaz ediyordu: Bütçe açığını kapamıyacaktı. Ama dostluğu da elden bırakmıyan Amerika bazı tavsiyelerde bulunmayı da vazife sayıyordu: İran arazi vergisini ıslah etmeliydi. Böylece zengin toprak sahipleri vergilendirilecek, bütçe açığı da kapanacaktı. Ama ne var ki Meclis toprak ağaları ile doluydu. Hükümet belki her kanunu meclisten geçirmeye muktedirdi. Ama iş arazi vergisine gelip dayanınca bu iktidarın yerinde yeller eserdi. Doğrusu Amerikalıların bu işe de akılları pek yatmıyordu. Ya İranlıları garplılaştırmak, yahut daha kolayı Amerikalıları şarklılaştırmak lâzımdı.

Konfederasyonlar

Türk - İş

Bu haftanın ortasında Çarşamba günü Rüzgârlı sokaktaki İnşaat İşçileri Sendikasının yeni lokalinde Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu -kısaca Türk-İş- üçüncü genel kurulu toplanıyordu. Saat 10'da kongre açıldığında İnşaat İşçileri Sendikası lokalinin tıklım tıklım dolu olduğu görüldü. Türk-İş'in kongresine yurdun dört bir tarafındaki üye sendikalardan delegeler katılıyordu. Toplantı açıldığında delegelerde ve hele Türk-İş idarecilerinde bariz bir endişenin hüküm sürdüğü görülüyordu. Türk-İş'in son zamanlarda hükümete pek şirin gözükmediği malûmdu. Hele Çalışma Bakanlığı adeta Türk-İşe karşı cephe almıştı. Bu bakımdan Türk-İş idarecileri kongre hazırlıkları yapılırken uçurulan bazı balonlar yüzünden çok rahatsız olmuşlardı. Meselâ kongrenin toplanmasına izin verilmiyeceği yolunda bir söylenti çıkarılmıştı. Her ne kadar Türk-İş idarecileri günlerce evvelden icap eden yerlere icabeden müracaatları yapmışlar ve kanuni formaliteleri yerine getirmişlerdi. Ama gene de belli olmazdı. Kanunî merciler son dakikada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun herhangi bir maddesini ileri sürerek kongrenin toplanmasına müsaade etmiyebilirlerdi..

Üç gün sürecek olan kongre AKİS baskıya verildiği anda idari ve mali raporların müzakeresini yapıyordu.

Türk-İşin uzun bir mazisi yoktur. Ama halihazırdaki durumuyla hemen hemen bütün Türk işçisini temsil eden bir durumu vardı. Bünyesinde 100 binden fazla isci ve 15 kadar işçi birliği Federasyonu ve 150 sendikayı topluyordu. Kuruluş tarihi 1950 den sonraya rastlıyordu. İlk kongresini 1952 Eylülünde İzmirde yapmış ve hükümetten umulmıyacak kadar büyük bir müzaheret görmüştü. Nitekim Türk-İş'in Üçüncü kongresinde okunan raporda bu durum "geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer" sözüyle yad ediliyordu. İdari raporda sendikacılığımızın kısa bir tarihçesi de yapılmıştı. Raporda 1950' den 1954'e kadar olan devre sendikacılığımızın altın devri olarak sıfatlandırılıyordu. İktidara geçen D. P. sendikacılığımızı elinden tutmuş, sendikalar birlikler, federasyonlar ve nihayet bir konfederasyon kurmuşlardı. Üçüncü safha ise 1954 den sonra başlıyordu. Raporda bu safha için "Türk sendikacılığının en ümitsiz safhası" deniyordu. Aradan geçen bir kaç yıl içinde ne olmuşsa olmuş, Çalışma Bakanları sendikalar kanununu yeni bir anlayışla ele almışlar, vaktiyle kendilerinin izin verdikleri birlik ve federasyonların kapatılması yoluna gitmişlerdi. Bu tatbikatın neticesi olarak şu son aylarda 7 birlik ve federasyon kapatılmıştı.

İsmail İnan

Geçmiş zaman olur ki...

Raporda Çalışma Bakanlığı ile olan münasebetler de ele alınıyor ve bu münasebetlerin hiç de iyi olmadığı belirtiliyordu. Hükümet Türk-İş'e âdeta düşmanca nazarlarla bakıyordu. Doğrusu aranırsa Türk-İş'in üyeleri de konfederasyonun istikbali ile pek ilgilenmiyorlardı. Konfederasyon her bakımdan bitip tükenmez zorluklar içindeydi. Rapor bunları teker teker ve cesaretle belirtiyor, durumu olduğu gibi delegelerin gözleri önüne seriyordu. Kongre, hayati kararlar almak zorundaydı. Bu kongrede alınacak kararlar Türk işçisi için bir ham-

İ Ş Ç İ

İngilterenin Altın çağı adı ile anılan 1850-1870 yılları arasındaki refah devresinde nasıl olup da memlekette fakirler bulunduğunu izah edemiyenler, Victoria devrinin azameti içinde de fakirlerin ve işsizlerin bulunmasındaki kabahati sosyal düzende arıyacakları yerde, bizzat fakir ve işsizleri bu hallerinden mesul sayıyorlardı. İleri görüşlü âlimlerin ve iktisatçıların daha XIX. asrın ortalarında gelecek tehlikeye işaret etmelerine rağmen dünyanın her yerinde ve bilhassa sanayileşmede en önde bulunan İngilterede bile "fakirlik" ve "işsizlik" gibi hallerin fertlerin kusurlarından ziyade, onların iradeleri dışında objektif birer iktisadî hâdise teşkil ettikleri ancak bu asrın başlarında anlaşılabildi.

Geçen asırda muazzam iktisadî hâdiselere ve fikir hareketlerine sahne olan İngilterede olduğu gibi diğer sanayi memleketlerinde de iktisadi hâdiselerin ve bunların doğurduğu neticelerin "objektif" yani fertlerin iradeleri dışında cereyan eden hâdiseler olduğu geniş halk tabakaları ve hükümetler tarafından anlaşılamadığından "fakirlik" ve "işsizlik" e karşı geniş ölçüde tedbirler alınmamıştır. Bunun neticesi olarak, o zaman bu memleketlerde - bugün iktisaden geri kalmış memleketlerde olduğu gibi - işçiler ve diğer halk tabakaları hastalık, kaza, fakirlik, işsizlik gibi kendi iradeleri dışında vukua gelen tehlikelere karşı güvenliklerini kendi başlarına sağlamağa çalışmışlardır. İşçilerin kendi aralarında kurdukları yardımlaşma cemiyetleri veya bu tehlikelere karşı sigorta edilmeleri için kâr gayesi güden birtakım "müteşebbis"lerin kurdukları karşılıklı yardım ve sigorta şirketleri beklenen neticeleri vermemiştir. Her iki halde de "ferdi" ve "ihtiyari" esaslardan hareket edildiği için bunlardan faydalanabilenler sadece gelirleri sigorta primlerini ödemeğe imkân veren az sayıda işçiler olmuştur. Kütlenin büyük kısmı ise, ücretlerinin düşüklüğü sebebiyle bu ihtiyarî sigortalardan faydalanamamışlardır.

Tabiatiyle milyonlarca erkek, kadın ve çocuğun fakirlik ve sefalet içinde yüzmeleri karşısında insani gayelerle hareket eden birçok kimse "hayır cemiyetleri" ile onların yardımına koşmağa çalışmışlardır. Fakat mselenin hayırseverlikten daha başka tedbirlere ihtiyaç gösterdiği ve ancak kollektif ve mecburî bir "sosyal güvenlik" sistemi ile halledilebileceği hakikati zihinlerde sosyal hâdiselerin tesiriyle yer etmeğe başladı. Maamafih bu şekilde devlet eliyle idare edilecek kollektif ve mecburi bir "sosyal güvenlik" sisteminin eski sigortaların ve hayırsever yardımlarının yerini almasına muhalefet eden "ferdiyetçiler", işçi tazminatının "sosyalizm", ihtiyarlık ödeneklerinin "komünizm" demek olacağını iddia ediyor ve mektepli çocuklara yapılacak tıbbî ve gıda yardımlarının "aile hayatı" nı altüst edeceğini ve ana-baba sorumluluğunu yok edeceğini ileri sürüyorlardı.

Bu şartlar altında, dünyada ilk mecburî işsizlik sigortası ancak 1911 de İngilterede ve o da yalnız 4 sanayi kolunda tatbik edilmek üzere yürürlüğe girebildi. Birbirini takip eden iki harple bunlar arasındaki ve sonraki devrelerde İngilte-

le teşkil edecek mahiyette olmazsa Türk işçisinin ilerde büyük sıkıntılar çekeceği muhakkaktı. Konfederasyon raporunda "bizler kanaatkâr insanlarız. Biz, bize vaad edilenlerden başka ve daha fazla bir şey istemiyoruz" deniyor ve rapor "keyfiyet üzüntü ile muhterem heyetimize arz olunur" diye bitiyordu.. Doğrusu Türk-İş'in başındakiler, Burhanettin Asutay, İsmail İnan ve Ömer Erter canlarını dişlerine takıp çalışıyorlardı.

İşçiler

Uluslararası kongre

Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının 40 ıncı kongresi bu ayın başında, Cenevrede teşkilâtın üzerinde "Sulh istiyorsan, adaletten şaşma" yazılı binasında yapıldı. Bu teşkilâta bağlı muhtelif memleketlerden gelen delegelerin katıldığı 40 ıncı kongrede, teşkilâtın kurulmasında ve gelişmesinde büyük gayret gösteren Albert Thomas'nın 25 inci ölüm yıldönümü münasebetiyle bri tören yapıldı ve bu yılmaz mücahidin hatırası yâd edildi. Ama 40 ıncı kongrede ele alınan en ehemmiyetli mevzular, şüphesiz, otomasyon ve atom enerjisinin barışçı gayelerle kullanılması idi.

Otomasyonun el emeği istihdamından sağladığı tasarruf sebebiyle doğurabileceği işsizlik karşısında ileri sanayi memleketlerinde milyonlarca insan işlerini kaybetmek tehlikesine maruz bulunuyordu. Tıpkı ilk makinelerin icadında işçilerin makinelere karşı gösterdikleri mukavemete benzer bir hareket, otomasyon karşısında da belirmeğe başlamıştı.

Diğer taraftan bütün teknik ilerlemelere rağmen dünya nüfusunun üçte ikisi hâlen en kötü hayat şartları içinde yaşamakta ve milyonlarca insan açlık ve sefaletten kurtulamamaktaydı. İşte atom enerjisinin barışçı gayelerle kullanılması yolunda sarfedilen gayretlerin maksadı, zaruret içinde bulunan milyonlarca insanın ihtiyaçlarını daha kolay bir şekilde sağlamaktan ibaretti.

Türkiye için ne otomasyonun doğurabileceği bir tehlikeden, ne de atomun barışçı gayelerle kullanılmasından bahsedilemiyeceği aşikârdır. Bununla beraber, geri bir istihsal tekniği ve vasıtaları ile diğer ileri memleketlerin seviyesine ulaşmamıza da imkân olmadığı ve hele otomasyon ve atomun barışçı gayelerle kullanılmasından sonra aradaki mesafenin gittikçe büyüyeceği açık bir hakikattir. Türkiye çalışma mevzuunda bugünkü ölçülerle hareket edip de çok sayıda yeni istihsal vasıtalarına sahip olmağa çalışmaz ve vatandaşların emeklerinin mahsullerinden adilâne bir şekilde faydalanmalarını sağlıyacak tedbirleri alınazsa, dağınık olarak atılan kalkınma hareketlerinden müsbet bir netice elde etmesine imkân olmıyacaktır.

Albert Thomas

Büyük bir mücahit

SİGORTALARI

Âdil AŞÇIOĞLU

renin ve diğer memleketlerin karşılaştıkları iktisadi buhranlar ve işsizlik, bu memleketleri sosyal güvenlik sistemlerini genişletip kuvvetlendirmeğe sevketmiştir. Filhakika, bugün İngilterede sigortalar yalnız işçilere münhasır kalmayıp her sınıftan işsiz, hasta ve yaşlılardan yetim ve dullara kadar teşmil edilmiştir. Böylece bütün halk tabakaları ellerinde olmayan sebepler yüzünden gelirlerini kaybetmek tehlikesinden uzak olarak "güvenli" bir hayata kavuşmuşlardır.

Memleketimizde bu şekilde kollektif bir esastan hareketle tesis edilmiş mecburi sigortalar hem yeni, hem de nevileri ve şümulleri bakımından tatminkâr olmaktan uzaktır. Filhakika memleketimizde halen yürürlükte olan iş kazaları ve meslek hastalıkları, ihtiyarlık ve analık sigortaları sadece İş Kanunu ile Basın mesleğinde çalışanlar ve çalıştıranlar arasındaki kanunun şümulü içine giren işyerlerinde tatbik edilmektedir. Bu kanunlar dışında kalan işyerlerinde çalışan diğer milyonlarca insan hastalık, kaza ve ihtiyarlık hallerinde herhangi bir yardım görmemektedirler. Diğer taraftan hayatını günlük kazancı ile sağlayan insanlar için işsizliğin teşkil ettiği büyük tehlikeye rağmen, memleketimizde hâlen bir işsizlik sigortası mevcut olmadığı gibi, dul ve yetimler için de memleket çapında bir sigorta sistemi yoktur.

Sigortadan maksat hayatını günlük kazançlarıyla sağlayan insanların hastalık, kaza gibi sebeplerle çalışamamaları halinde gelirlerini kaybedip sefalete düşmelerini önlemektir. Gelirleri ihtiyaçlarının çok üstünde olan az sayıda kimseler hastalık ve işsizlik gibi hallerde dahi evvelce biriktirmek imkânını buldukları paraları sayesinde bakımlarını ve ihtiyaçlarını karşılamak imkânına sahiptirler. Fakat her memlekette çoğunluğu teşkil eden ve günlük kazançlarıyla geçinen insanlar için böyle imkânların mevcut olmaması cemiyetin bu tehlikelere karşı kollektif çareler araştırmalarını lüzumlu kılmıştır.

Bu hakikatler bizim cemiyetimiz için de vârittir. Bilhassa milli gelirin memleketimizde ferd başına düşüklüğü, nisbetsizliği ve dolayısiyle sigorta imkânlarının yokluğu göz önünde tutulacak olursa Türkiyede derhal memleket çapında bir "sosyal güvenlik" sisteminin kurulması gerektiği kendiliğinden anlaşılır.

Geçen hafta Ankarada toplanan İşçi Sigortaları Kurumu genel kurul toplantısında ileri sürülen şikâyet ve temenniler de memleketimizde bir "sosyal güvenlik" sistemine şiddetle ihtiyaç duyulduğunu ve İşçi Sigortaları Kurumunun bugünkü hali ile sigortalı işçilere pek faydalı olmadığını göstermektedir. O kadar ki, kurumun hastahaneler ve dispanserler yaptıracak yerde, iş hanları inşa ettirmek veya satın almakla gayesi dışına çıktığı anlaşılmaktadır. Hâlen İşçi Sigortalarının elindeki hastahane ve dispanserle doktor sayısı sigortalı işçilerin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak bulunmaktadır.

Diğer taraftan hastalık, kaza ve ihtiyarlık hallerinde sigortalı işçilere verilen ödeneklerin azlığı da nazarı itibara alınacak olursa İşçi Sigortalarının memleket çapında bir sosyal güvenlik sistemi haline getirilmesindeki zaruret çok daha iyi anlaşılacaktır.

Irak

Sir, oyuna geldi

Irakın genç kralı Faysal II., geçen haftanın sonunda Pazar günü, gecenin ilerlemiş bir saatında Ayan âzası Ali Cevdeti çağırarak yeni Irak hükümetini kurmaya memur ediyordu. Her şey son dakikaya kadar, "son derece" gizli tutulmuştu. Irakın fiilî hükümdarı Sir Nuri Sait Paşanın hiç bir şeyden haberi yoktu. O kadar ki Pazartesi sabahı, sabık kabinesinin sadık bakanlarına kraldan hâlâ bir ses çıkmadığından dert yanıyordu.

Sanki genç kral ve sözünden bir türlü çıkamadığı amcası ve akıl hocası Veliaht Prens Abdülilah bir hükümet darbesi hazırlamışlardı! Hükümet darbeleri tertiplemek elbette Nâsırcı genç subayların inhisarında değildi. Genç Faysal da bu işe özenmişti. Nuri Sait gibi kudretli bir adamı devirmek, doğrusu, çok zor bir işti. Çok dikkatli davranmayı icap ettiriyordu. Genç Kral ve amcası, elhak, bu çetin işten yüzlerinin akı ile çıkmasını bildiler. Nuri Sait hiç, ama hiç bir şeyden şüphelenmemişti. Ona artık "sıhhî sebeplerle" istifasını krala arzetmek düşüyordu.

Fakat Meclis, Nuri Saidin adamlariyle doluydu. Bu sebeple yeni hükümetin ilk icraatının Meclisi feshetmek olması kuvvetli bir ihtimaldi. Böylece Nuri Saidin şahsî saltanatına bir son vermek isteniyordu. Talihsiz Süveyş seferi badiresinde binbir cambazlık sayesinde düşmeyen kurt siyaset adamı Nuri Sait, politikasının muvaffak olmaya yüz tuttuğu bir sırada - yani en kuvvetli olduğu günlerde - kündeye gelmişti.

Nuri Sait bu oyunu kendisine kimin oynadığını da çok iyi biliyordu. Faysalın akıl hocası ve amcası muhteris Veliaht Prensin gönlü, bir türlü gölgede kalmaya razı olmuyordu. Abdülilah Irakı fiilen idare etmek arzusunu içinde besliyordu. Bunun için de her şeyden önce bir diktatör kadar kuvvetli Nuri Saidi sahneden uzaklaştırmak lâzımdı. İşte şimdi arzuları tahakkuk ediyordu. Fakat sabık başbakanın da kolay kolay mağlûbiyeti hazmedecek bir adam olmadığını unutmamak icap ediyordu.

"Kanunî hükümet darbesi", Irakın dış siyasetinde her halde büyük değişikliklere sebep olmıyacaktı. Yeni hükümet, Nuri Saidin temcit pilâvı İsrail tehlikesinden ihtimal pek daha az bahsedecekti. Zira Veliaht Prens de en az Nuri Sait kadar Batı taraftarıydı.

Doğu - Batı

Yeni bir şey yok!

Nikita Amcanın televizyonda görünmesinden sonra dünya siyaset sahasında ön plâna geçen Doğu-Batı münasebetleri, aynı plânı geçen hafta da muhafaza etti. Bunun başlıca sebebi gene Nikita Amcanın, bu sefer Amerikan televizyonunda değil, fakat Helsinkide yaptığı bir konuşma oldu. Rus Komünist Partisi Birinci Sekreteri bu konuşmasında bilhassa silâhsızlanma meselesi üzerinde duruyordu.

Krutçef

Eisenhower

Dünyanın ipleri ellerinde

Bilindiği gibi, silâhsızlanma meselesi son günlerde Doğu-Batı münasebetlerinin ağırlık noktasını teşkil ediyor, hattâ bir bakıma Almanyanın birleştirilmesi meselesini bile ikinci plânda bırakıyordu. Birleşik Amerikanın Silâhsızlanma Tali Komitesindeki temsilcisi Harold Stassen bu ayın başlarında silâhsızlanma mevzuunda yeni bir Amerikan plânı hazırladığını söylemiş, fakat bu yeni plânı açıklamaktan kaçınmıştı. İleri sürüldüğüne göre, Stassen'in yardımı ile bizzat Başkan Eisenhower tarafından hazırlanan yeni Amerikan plânı ancak Amerikanın batılı dostlarının fikirleri de alındıktan sonra açıklanacaktı. Fakat etraftan sızan haberler Batılı dostların yeni Amerikan plânını pek aşırı bulduklarını gösteriyordu. Amerikan plânının silâhsızlanma mevzuunda yarı yolu aştığına şüphe yoktu. Fakat Rusya da aynı iyi niyeti göstererek ikinci yarıyı aşmaya yanaşacak mıydı? İste Helsinki'de yaptığı basın toplantısında Krutçef bu ikinci yarıyı açıkça red ve eski plâkları çalmaya devam ediyordu. Krutçef'e göre silâhsızlanmanın kontrolu ve atom silâhlarının imalâtına dair Batılılar tarafından yapılan teklifler "silâhlanma yarışının devamını maskelemek için kullanılan bir perde" den başka birşey değildi. Silâhsızlanmanın havadan kontrolü meselesine gelince bu kontrolün şimdilik Kuzey Kutbundaki bölgelere inhisar ettirilmesi yolundaki Amerikan teklifi sadece gülünç olarak vasıflandırılabilirdi. Krutçef, silâhsızlanma meselesinin bilhassa büyük devletler arasında karşılıklı itimadın yeniden kurulması yoluyla halledilebileceğine inanıyordu. Bu itimat ise, ancak barış içinde beraberce yaşama prensibi benimsendiği gün kurulabilirdi.

Bununla beraber Sovyet Komünist Partisi Birinci Sekreterinin bazı kapıları açık bırakmak istediği de anlaşılıyordu. Bugün için devletler arasında karşılıklı itimat yoktu ama, bu itimadın yokluğu atom denemelerinin yasak edilmesi bahsinde bir anlaşmaya varmak imkânını ortadan kaldırmazdı. Krutçef'in bu sözlerinden, Sovyetlerin fikrinin hangi noktaya takılmış olduğu bütün açıklığiyle anlaşılıyordu: Atom tecrübelerinin yasak edilmesi.. Nitekim Komünist Partisi Birinci Sekreterinin bu konuşmasından birkaç gün sonra, Londradaki Silâhsızlanma Tali Komitesinde, Sovyet Temsilcisi Zorin de ısrarla aynı nokta üzerinde duracak ve bu tecrübelerin hiç olmazsa 2-3 yıl için olsun durdurulmasını istiyecekti. Krutçef, bu gayeye ulaşabilmek için Batılılara bazı tavizler vermeye bile razı görünüyordu. Helsinki'de yaptığı basın toplantısında, "Sovyetler Birliği, Birleşik Amerika, İngiltere ve diğer memleketlerde teftiş grupla-

rının kurulması atom tecrübelerinin durdurulması mevzuunda bir anlaşmaya varılmasını kolaylaştıracaksa buna muvafakat edeceğiz." demekten kaçınmamıştı.

Krutçef'in bu sözlerinden ve yeni Rus teklifinden sonra, silâhsızlanma bahsinde Amerikan teklifi ile doğan iyimserlik havası birden dağılmış bulunuyor. Öyle anlaşılıyor ki dünya, kaybettiği eşeğini bulmak için, çok bekliyecektir.

Orta Doğu

Kopan bağlar

Geçen hafta, Orta Doğuda Irak - Ürdün - Suudi Arabistan grubu ile Mısır - Suriye grubu arasındaki son bağların da koptuğunu gösteren bazı hâdiseler vuku buldu. Gerçi Kral Suud'un Ürdün ziyaretinin son günü yayınlanan Ürdün - Suudi Arabistan müşterek tebliğine bakılırsa bu iki grup arasında hiçbir fikir ayrılığı yoktu. Tebliğe göre, Amman'da buluşan Suudi Arabistan ve Ürdün kralları dünya ve Orta Doğu meselelerini beraberce gözden geçirdikten sonra birçok noktalarda fikir birliğine varmışlardı. Bunların başında Arap devletlerinin bağımsızlıklarının korunmasına dikkat gösterilmesi, İslâmın mânevi değerlerinin muhafazası, Suriye ve Mısır ile askerî işbirliğine devam edilmesi, tarafsızlık siyasetine bağlı kalınması, Arap devletlerinin Akabe körfezi suları üzerindeki haklarının savunulması hususları geliyordu. Fakat hâdiseler, görünüşü kurtarmak endişesiyle kaleme alınan bu tebliği teyit etmiyordu. Diğer hususlar belki doğru olabilirdi, ama Ürdün - Irak ve Suudi Arabistan grubunun Mısır ve Suriye ile askerî işbirliğine devam ettikleri yolunda söylenen sözler Arap milliyetçiliğine verilen asılsız bir tavizden başka birşey değildi.

Ürdün ve Suudi Arabistan devlet başkanlarının bu beyanlarını yalanlıyan hadiselerin başında Ürdünün Ammandaki Mısır askerî ataşesini "persona non grata" ilân etmesi geliyordu. Resmî bir Ürdün tebliği ile açıklandığına göre Mısırın Ammandaki askerî ataşesi Yüzbaşı Fuat Hilâl bir Ürdünlü askeri, Kral ailesinden bazı kimseleri öldürmeye teşvik etmiş ve bu maksatla Ürdünlü askere para ve silâh vermişti. Bu, Mısırın Ürdün iç işlerine karıştığının açık bir delili idi.

Mısırın Ürdünün bu hareketine gösterdiği tepki çok şiddetli oldu. Ürdünün kendi askerî ataşesini hudut dışı etmesine karşılık, Mısır da Kahiredeki Ürdün elçisini geri yolluyordu. Geçen haftalar içinde çıkan Suriye - Ürdün anlaşmazlıklarından ve bu yeni hadiselerden sonra iki grup arasında hâlâ askerî bir işbirliği yapılmakta olduğunu ileri sürmek, hakikatlarla taban tabana zıttı.

Arabulucu Suud

Geçen hafta Ürdünü ziyaret eden Kral Suud sadece Kral Hüseyin ile görüşmekle iktifa etmiyerek Lübnana da hususî bir uçak yolladı. Uçak Amman hava alanına geri döndüğü zaman içinden Lübnanlı muhalefet liderlerinin çıktığı görülüyordu. Söylendiğine göre, Suud, bu liderleri Lübnan Başkanı Sami El Sulh ile Muhalefet arasında çıkan anlaşmazlıkta aracılık yapmak üzere Ammana getirtmişti.

Bilindiği gibi, Lübnanda Başbakanla Muhalefet arasında çıkan anlaşmazlık bu ayın başlarında patlak veren kanlı çarpışmalar sırasında en had derecesine ulaşmış bulunuyordu. Muhalefet, Sami El Sulhun takip etmekte olduğu Batı taraftarı siyasete şiddetle aleyhtardı ve Başbakanın Eisenhower plânına katılmasını bir türlü affedemiyordu. Ancak geçen Pazar başlayan Lübnan seçimlerinde alınan ilk neticeler Lübnan halkının Muhalefetle değil, Sami El Sulh ile birlikte olduğunu gösteriyordu. Bu durum karşısında Muhalefetin eski sert tutumundan vazgeçmesi gerekiyordu. Ancak Lübnan Muhalefeti ilk adımı atmıyacak kadar inatçıydı, İşte Kral Suud Lübnan Muhalefeti ile İktidarı arasında fikir birliğine varılmasını bütün Arap dünyasının menfaatine uygun gördüğü için bu inatçı muhalefetin elinden tutmayı kendine bir vazife biliyordu.

Diğer yandan, Kral Suud bu arabuluculuk vazifesini Lübnan Muhalefeti ile İktidarı arasındaki fikir ayrılığı mevzuuna inhisar ettirmek niyetinde görünmüyordu. Kral Suud, bundan başka, şu sırada Araplar arasında da arabuluculuk yapmak ister gibi bir tavır takınıyordu. Bu tavırdan, en çok Mısırın gocunacağına şüphe yoktu. Nitekim Suudun bu tavrını sezen Mısır basını, daha ilk günden başlayarak, Suudi Arabistan Kralını, Arap milletleri arasında Eisenhower doktrini ile işbirliği yapacak yeni bir komünist aleyhtarı askerî pakt hazırlamakla itham etmeye koyulmuştu.

Kral Suud

Arabulan Majeste

Kanada

Değişen iktidar

1935 yılından bu yana, Kanadada iktidarı elinde tutan Liberal Parti geçen Pazartesi günü yapılan seçimler sonunda yerini Muhafazakârlara bırakmak zorunda kaldı. Liberal Parti şeref dolu bir geçmişi olan ve Kanadayı uzun yıllar başarı ile idare eden bir partiydi. Dünya hâdiselerini yakından takip edenler Kanadanın iç ve dış politika sahalarındaki büyük gelişmesinin hep bu partinin eseri olduğunu elbette hatırlayacaklardı. Kanadanın bitip tükenmek bilmeyen iktisadî kaynakları ancak Liberal Parti iktidara geldikten sonra işletmeye açılmış, Kanada ancak bu parti iktidara geldikten sonra bütün dünyada sözü geçer bir devlet olmuştu. Hele şu sıralarda Kanadanın durumu her zamankinden daha da iyiydi. Memleket içindeki iktisadî refah üstün bir seviyeye ulaşmış, milletlerarası sahada ise Kanada gerek Birleşmiş Milletler Teşkilâtının, gerek NATO'nun en faal üyelerinin ön safında yer almıştı. Bütün bu iç ve dış başarılar büyük ölçüde Liberal Partinin eseriydi. Durum böyle olduğu halde Kanadalı seçmenler, geçen Pazartesi günü kullandıkları oylarla, bu başarılı partiyi iktidardan indirmekten kaçınmıyorlardı. Zira Liberal iktidar, halkın kendisine karşı olan güvenini kötüye kullanarak, teşri organının temayüllerini dikkat nazarına almaksızın hükümetin selâhiyetlerini genişletir bir tavır takınmıştı. Başka bir deyişle Kanada'nın Liberal iktidarı, Kanada Meclisini her gün biraz daha fazla ihmal ediyor, memleketi kendi bildiği gibi ve resen idare etmeye doğru yol alıyordu. Bu, demokrat memleketlerde halkın asla affedemiyeceği bir hata idi. Nitekim Kanadalılar da bütün başarılarına rağmen Liberalleri affetmemişler ve geçen seçimlerde 170 milletvekilliği kazanan Liberal Parti, bu sefer 103 milletvekili ile iktifa etmek durumuna düşmüştür.

Bu haftanın başından itibaren Kanada'da iş başına Muhafazakâr Partinin geçmiş bulunması gerekiyordu. Ancak kazandıkları sandalye sayısı Muhafazakârların tek başına bir çoğunluk kabinesi kurmalarına imkân vermemektedir. Kanadada bir partinin tek başına çoğunluk kabinesi kurabilmesi için parlamentoda 133 rey

toplaması gerekmektedir. Halbuki Muhafazakâr Partinin geçen Pazartesi günü yapılan seçimler sonunda kazandığı milletvekili sayısı 110 dan ibarettir. Bu bakımdan, John Diefenbaker'in Muhafazakâr Partisi, memleketi bir azınlık hükûmeti olarak idare edecektir. Gene aynı seçimler sonunda 24 milletvekilliği kazanan Sosyalistlerle, 19 milletvekilliği kazanan Sosyal Kredi Partisi, bir koalisyon kabinesi kurulmasına yanaşmamakla beraber, "kendilerini tatmin edecek bir program" tesbit edildiği takdirde, Muhafazakâr iktidarı destekliyeceklerini bildirmiş bulunmaktadırlar.

Liberal Parti tarafından çizilen dış politika verimli neticelere doğru ilerlemekte olduğu için Muhafazakârların bu mevzuda bir değişiklik yapmıyacakları muhakkaktır. Gene aynı sebeble, diğer partiler de "kendilerini tatmin edecek bir program" dan söz acarken dış meseleleri yeniden gözden geçiren bir programdan değil, önce Kanadada parlemanter rejimin ihyasını, ondan sonra da istikrarlı bir iç politika mekanizmasının kurulabilmesi için en geç bir sene içinde yeni seçimlere gidilmesini derpiş edecek bir programdan bahsediyorlar. Seçim kampanyasını esasen bu nokta üzerine kurmuş olduğu için, Diefenbaker'in, Sosyalistlerle Sosyal Kredi Partisinin parlemanter rejimin ihyası mevzuundaki isteklerini programına almak zorunda olduğuna şüphe yoktur. En geç bir yıl içinde yeni seçimlere gidilmesi meselesine gelince, Diefenbaker'in bu meseleyi daha ziyade ilerdeki gelişmelere göre bir hal tarzına bağlıyacağı sanılıyor.

Fransa

Gelen gideni aratır

Fransanın en genç başbakanı Bourgès-Maunoury (Yaş: 42), nihayet geçen haftanın sonunda kabinesini teşkile muvaffak oldu. Yeni kabinenin eskisinden pek farkı yoktu: Biraz daha fazla Avrupacı, Cezayirde biraz daha fazla şiddet taraftarı..

Mollet hükümetinin Avrupa Birliğine aleyhtar bakanı Delmos, kabineyi terkediyordu. Avrupa Birliği aleyhtarı Daladier de yeni hükümete dahil edilmemişti. Lacoste'un Cezayirde takip ettiği kuvvet siyasetine baş kaldıran 3 eski bakan yeni kabinede yer almamışlardı. Eski Adalet Bakanı Mitterand, Lacoste'un Cezayirden Parise nakli şartiyle kabineye girmeye razı olmuştu. Ama Lacoste, Cezayiri terketmemiş, Mitterand ile birlikte Deferre ve Masson da yeni Başbakanla çalışmayı reddetmişlerdi. Mendès-France'a yakın bakanlar da yeni kabineye girmemişlerdi. Buna mukabil, Mendès-France'ın en azılı rakibi, Cezayirde Lacoste'un en hararetli taraftarı André Morice Savunma Bakanlığına geliyordu.

Kabine buhranı hiç bir şeyi hallet-

Robert Lacoste
Zulme devam!.

memişti. Lacoste Cezayirde 16 aydan beri hiç bir netice vermiyen kanlı siyasetini bir müddet daha, hem bu sefer rahatça, devam ettirecekti.

İtalya

Buhran üstüne buhran

Geçen haftanın başında Salı günü bu ayın başlarında kurulan Zoli kabinesi, daha bir haftalık ömrünü bile tamamlamadan çekilmek zorunda kaldı. Başbakan Zoli, İtalyan Parlâmentosunda aldığı güven oylarını tatmin edici bulmadığı için cekilmişti.

Bilindiği gibi, tıpkı kendisinden önceki Başbakan Segni gibi bir Hristiyan Demokrat olan Adone Zoli, iktidara, 1946 yılından bu yana İtalyayı idare eden merkez partileri - Sosyal Demokrat, Cumhuriyetçi, Liberal ve Hristiyan Demokrat Partileri - koalisyonun çözülmesi üzerine gelmiş ve kabinesine, diğer üç partinin iştirakini temin edemediği için, yalnız Hristiyan Demokrat Partisinden adam almıştı. Ancak bu parti İtalyan Parlamentosunda mutlak çoğunluk sahibi olmadığı için, sadece ona dayandığı müddetçe Zolinin güven oyunu kurtarması pek zordu. Diğer üç Merkez partisi kabine dışında kalmakta inat ettiği müddetçe, yeni Başbakan, güven oyunu sağlıyabilmek için sağ cenah partilerinin, yani Kralcılarla neo-faşistlerin desteğine muhtaç olacaktı. Başlangıçta Zoli'nin bu aşırı sağcıların desteğini kabul etmiyeceği sanılıyordu. Fakat işler sanıldığı gibi çıkmamış ve yeni Başbakan, iktidarda tutunabilmek için, Kralcılarla neo-faşistlerin desteğini kabul etmekten kaçınmamış ve ancak bu destek sayesindedir ki 4 Haziran günü Ayan Meclisinde güven oyu alabilmişti.

Ancak Zoli aynı tavrı Mebusan Meclisinde takınamamıştı. Yeni Başbakanı iki gün içinde tavır değiştirmeye zorlayan âmil, bizzat kendi partisi ileri gelenlerinin ısrarı olmuştu. Hristiyan Demokrat Partisi ileri gelenlerine göre, maksadı ne olursa olsun Zoli'nin Kralcılar ve neo-faşistlerle işbirliği yapması ile komünistlerle işbirliği yapması arasında hiç bir fark yoktu. Bu ısrar karşısında Zoli tavır değiştirmek zorunda kalmış ve Mebusan Meclisinde güven oyuna başvurulacağı zaman, aşırı sağ kanattan verilecek oyları hesaba katmıyacağını beyan etmişti.

Mebusan Meclisinde Zoli hükümetine güven konusunda kullanılan oylar sayıldığı zaman, yeni kabinenin, bu kanadın verdiği oylar hesaba katılmaksızın da Meclisin güvenini kazanmış olduğu sanılmıştı. Hakikaten, bu oylama sırasında 305 milletvekili oyunu lehde, 255 kişi de aleyhte kullanmış, 11 kişi ise çekimser kalmıştı. Bu 305 oydan yeni Başbakanı destekliyen 24 neo-faşistin oyu düşülünce dahi Zoli bir oy farkla güven oyu almış oluyordu. Fakat çok geçmeden bu hesapta bir yanlışlık olduğu farkedildi. Çekimser kaldığı sanılan iki neo-faşist milletvekilinin de oylarını Zoli lehinde kullandıkları anlaşılınca Zoli bir oy farkla azınlıkta kalmak durumuna düştü ve istifasını verdi.

Bu istifa sonunda İtalyan siyaset sahnesinde bir ay ara ile ikinci bir kabine buhranı patlak vermiş oluyordu. Dekor ve mevzu bir öncekinden farksızdı. Üstelik, Zoli tecrübesi sadece Hristiyan Demokrat Partisine dayanmağa kalkışacak bir kabinenin ömürlü olamıyacağını göstermiş bulunuyordu. Merkez partileri bu sefer de hükûmet dışında kalmakta ısrar ettikleri takdirde İtalyan kabine buhranının içinden ancak iki şekilde çıkılabilirdi. Birinci şekil, gene Hristiyan Demokratlardan teşekkül edecek bir kabinenin kurulmasıydı. Ancak bu kabine güven oyunu aşırı sağcıların desteğiyle değil, fakat eski koalisyonun diğer üç partisinin hiç olmazsa çekimser kalmasını sağlamakla kazanacak cinsten bir kabine olmalıydı. İkinci şekil ise, önümüzdeki Nisan ayında yapılacak seçimlere kadar, vazifesi bütçeyi hazırlamak-

Gronchi
İş başa düşünce...

tan ve Avrupa Müşterek Pazarı andlaşmasını Parlâmentoya tasdik ettirmekten öteye gitmiyecek bir "iş kabinesi"nin kurulmasıydı. Böyle bir kabinenin kurulması fikri Segni Hükümetinin istifa ettiği günlerde de ortaya atılmış, fakat İtalyan Cumhurbaşkanı tarafından kabule şayan bulunmamıştı. İtalyadan gelen haberlerden İtalyan Devlet Başkanı Gronchi'nin bu fikri bu sefer de kabule şayan bulmadığı anlaşılmaktadır. Gronchi bütün gayretiyle eski koalisyonu canlandırmaya çalışmaktadır ve bunun için, merkez partilerinin bütün ileri gelenlerini kendine yardım etmeğe çağırmıştır. Bu davete icabet edilip edilmiyeceği ancak önümüzdeki günlerde belli olacaktır.

Turneler

Komedi Bölümü Ankarada

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu 1956-57 mevsimi üzerine perdelerini kapar kapamaz iki koldan bir "Anadolu Turnesi" tertiplemiş ve bir saat bile geçirmeden soluğu İstanbulun dışında almıştı. Tabiatiyle Şehir Tiyatrosunun bu turneden maksadı hem ziyaret, hem ticaretti. Sanatkârlar deniz mevsimi geçmeden turneyi bitirip kapağı gene İstanbula atmakta acele ettiklerine göre, turnenin gayesindeki kefelerden birinin daha ağır bastığı da kuvvetle tahmin edilebilirdi.

İstanbullu sanatkârların tertipledikleri bu turnelerden ilki "İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları sanatkârları Anadolu turnesi temsilleri" namını taşıyordu ve bundan iki hafta önce şehrimizde "Benim Üç Meleğim", "Halanın Mirası", "Üvey Babam" gibi eserlerle temsillerini vermiş bulunuyordu. Bu ilk grubun seçtiği eserlerin hepsi de "güllünçlü" neviinden piyeslerdi. Başta İ. Galip Arcan olmak üzere sanatkârların hemen hepsi de Ankaralı seyircinin "gülme" arzusunu bol bol yerine getirdiler, güle güle yorulan seyircinin artık uykusu gelmeğe başlayınca da şehrimizi terkettiler.

Bu birinci grubun hemen arkasından bir başka Şehir Tiyatrosu grubu daha Ankaraya gelerek Küçük Tiyatro sahnesindeki temsillerine başladı. Bu defaki turne küçük bir değişiklikle "İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu Komedi Kısmı sanatkârları Anadolu turnesi" namını taşıyordu. Ve bilhassa turnenin "Komedi Kısmı" na ait olması bu defaki temsillerin daha kalabalık bir seyirci topluluğu tarafından takibedilme şansını arttırıyordu. Şehir Tiyatrosunun ikinci turne topluluğu ilk temsili, Noel Coward'ın dilimize Vasfi Rıza Zobu ve Reşiha Vafi tarafından adapte edilen "Ben Çağırmadım" isimli eseriydi. Şehir Tiyatrosu Komedi Kısmı topluluğunun Anadolu turnesi repertuarında bu eserden başka "Vaşington Bu Evde Kalmıştı", "İşte Buna Talih Derler", "Buz Dolabı", "Melek Hanımın Kıskançlığı" ve "Meraki" gibi eserler yer alıyordu. Ankarada sanatkârlar bu repertuvardan sadece "Ben Çağırmadım", "Vaşington Bu Evde Kalmıştı" ve "Buz Dolabı" isimli piyesleri temsil edeceklerini ilân etmişlerdi.

Nerden nereye?

Turnenin ilk temsilinde hazır bulunan Ankaralı seyircilerden çoğu "Ben Çağırmadım" namı altında sahnede oynanan piyesi neredeyse tanıyacak gibi oldular. Temsil ilerledikçe de tahminlerinde aldanmadıklarını ve piyesin ana hatlariyle geçen mevsim Devlet Tiyatrosunun Büyük Tiyatro sahnesinde başarıyla temsil ettiği "Ruhlar Gelirse" isimli eserden başkası olmadığını anlamakta gecikmediler. Noel Coward'ın bu pek sevdikleri eseri hakikaten o kadar garip ve hakikaten o kadar "güllünç" kılığa girmişti ki seyirciler ilk anda tereddüde düşmekte yerden göğe kadar haklıydılar. Denilebilirdi ki Vasfi Rıza Zobu eseri sırf kendisi için adapte etmiş, başrolü alan bir oyuncu olarak piyesi kendi hünerleri dahilinde bir kalıba sokmaktan çekinmemişti. Ama çoktan beri artık kendini tekrarlamaktan başka bir yön gösteremiyen bir sanatkârın kaprisi için bir eser bu kadar suiistimal edilemez, hele şu haliyle eserini Noel Coward görmüş olsa bu sanatkârı sanat namına katiyen affetmezdi. Biri kalkıp bir eseri adapte edemez mi? Eder. Ama adapte ediyorum derken eserin ruhunu bozmağa, onu değiştirip, sırf halkı daha çok güldürsün diye yamru yumru etmeğe hakkı yoktur. Bir rejisör kalkıp bir eseri kendi anlayışına göre sahneye kovamaz mı? Koyar. Ama bir eseri kendi anlayışıma göre sahneye koyuyorum diye kalkar da kendine göre, kendi oyun yetkisine göre bir yol tutarsa - bu işi yapan gene Vasfi Rıza Zobu'dur -, artık dinleye dinleye gına getirdiğimiz ucuz espriler ve göre göre bıktığımız el kol hareketleriyle, yarısının yarısı kadar lüzumsuz ilâvelerle bu eserin ruhuna ihanette bulunur, düşündürücü yönünü yokedip gıdıklıyarak güldüren bir komedi meydana getirirse bunu eserin yazarı kadar artık seyirciler de hoş karşılamaz. Şayet bu sanatkâr kendine göre bir piyes istiyorsa, ya otursun bir yenisini kendisi yazsın, yahut tutsun birisine yazdırsın. Ama bir yabancı yazarın dünyaca tanınıp bilinmiş bir eserini istediği kalıba döküp oynamak hakkını kendinde bulmaktan vazgeçsin.

Methiye olmayınca

Biz biliyoruz ki Şehir Tiyatrosu Komedi Kısmı Turnesi sanatkârları bu satırları kale almıyacak ve ne Refi Cevat Ulunayın, ne Sabri Esat Siyavuşgilin, ne de Hasan Ali Edizin "Ben Çağırmadım" hakkındaki methiyelerine benzemediği için, turne münasebetiyle neşredilecek herhangi bir özel broşürde siyah çerçeve içerisinde nakletmiyecek. Zaten daha tarafsız davranıp methiyelere verdiğimiz ehemmiyeti methiye olmayanlara da verebildiğimiz gün gelseydi, kısacası Fransızların diliyle "pour" ları ve "contre" ları bir teraziye koyup hassasiyetle ölçüp biçmeyi öğrenseydik herhalde Noel Coward'ın saygıdeğer komedisi saygısızca hırpalanmış olmazdı. Şunu da söyliyelim ki, şayet eseri adapte edenler meselâ bir Noel Coward'ın eseri için ele aldığı mevzu ve fikir gibi ham maddeye sahip olsalar tiyatro dili ve tiyatro tekniği bakımından Türk tiyat-

Şehir Tiyatrosunun eski bir turnesi
Tas da aynı, hamam da..

rosuna pek güzel yerli eserler kazandıracaklarına şüphe yoktur.

Temsil

Şehir Tiyatrosu temsil bakımından son on yılki Şehir Tiyatrosudur. Şehir Tiyatrosu temsillerine tiryakį seyircilerin dahi neden artık bu temsillerden eskisi kadar zevk almadığını araştırırsak bunun temelini bıkkınlıkta bulmak pek mümkündür. "Vasfi, diyorlar, ne tip bir rol oynarsa oynasın hep aynı"... "Bedia, diyorlar, ne tip bir rol oynarsa oynasın hep aynı"... Her yol Vasfi Rıza Zobuya hep sinirlendikçe sesini inceltmeği, şaşırdıkça başını eğip bükmeği, telâşlandıkça da sağ elini mütemadiyen yukarı aşağı sallamağı mı ilham eder bilmeyiz! İşte "Ben Çağırmadım" da romancı Mithatı oynayan Vasfi Rıza bu sebepten eski hayranlarından bir kısmını körü körüne teshirde devam ederken, bir kısmını da derin bir hayal kırıklığına uğratıyordu. Usta şayet perde açıldığında halkın kendisine gösterdiği tezahüratı perde kapandığında da göstermesini istiyorsa lütfen tuluatlarının bir kısmını azaltsın ve bütün dikkatleri sırf kendi üzerine çekmeğe çabalayarak temsili lüzumsuzca uzatmaktan vazgeçsin. İspritizmacı Ermeni Madamda Bedia Muvahhiti seyrederken daha önce aynı rolü bambaşka alıp büyük bir başarıya götüren Handan Uranı hatırlamamağa maalesef imkân yoktu. Mithatın ilk karısının Ruhu'nu oynayan Gönül Ülkünün de daha önce aynı rolde Muazzez Kurdoğlunu bir kere seyretmesi temenni olunurdu. Temsilin en başarılı oyuncuları Nezahat Tanyeri, Halide Pişkin ve Özgün Alevdi. Reşit Baran Dr. Nazım da renksiz ve şekilsiz kalıyordu.

İşte Buna Talih Derler

İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatkârları turnenin ikinci piyesi olarak Louis Verneuil'le Georges Berr'in "İşte Buna Talih Derler" isimli komedisini temsil etmişlerdi.. Vasfi Rıza ve Bedia Muvahhitle Reşit Gürzap ve Hümaşah Gökerin başrollerini oynadıkları eser, temsil yönünden bir kere daha eski Şehir Tiyatrosu tiryakilerini hayran bırakıyor, fakat tiyatromuzu hâlâ artık otuz yıl geride görmek istemiyen genç tiyatroseverleri cidden üzüyor, ümitsizliğe düşürüyordu. "İşte Buna Talih Derler" piyesinin adaptesinden temsili bir kere daha göstermişti ki, Şehir Tiyatrosu'nun tek gayesi sadece bir kısım halkın zevkine hizmet etmek, onları en ucuz yollarla ve ne pahasına olursa olsun güldürmekten ibarettir. Bu hale göre Şehir Tiyatrosundan çok yönlü ve ileri bir sanat kaygusu beklememek, oyunlarını bir tip "komedi" çerçevesinde mütalâa etmek en kestirme yol olacaktır.

"İşte Buna Talih Derler" in temsili, bu anlayış içinde elbette başarıdan uzak değildi. Hattâ eserin adaptesinde Fransızlara has açık saçıklık da muhafaza edilmiş ve bir kısım seyircinin alâkası bu yolla da oyun üzerine çekilebilmişti. Tiyatroya sırf gülüp eğlenmek için giden seyircinin alâkası bu temsilde tek beğenmediği şey olsa olsa o kadar zengin ve "modern" bir ailenin evine yakıştıramadığı o ihmalkâr ve fakir dekordu. Eh, bu kadar kusur kadı kızında da bulunurdu! Hem sonra nihayet bu bir turne temsiliydi ve bu neviden kusurları hoş karşılamak gerekirdi. Çok tuhaftı şu seyirci denen nesne! Vasfi Rıza Zobu'nun üç saat boyunca halkı güldürmek için göbeği çatlamıştı da, en çok gülen seyirci bile ona da kusur bulmadan edememişti. Çok bağırmamalıymış ta söyledikleri anlaşılabilmeliymiş! Çok kırılıp dökülüyormuş ta insanın başı dönüyormuş! Aynı seyirci tutmuş, Bedia Muvahhit'i de Seniha Dallı rolünde beğenmemiş, daha canlı, daha güzel, daha işveli olmasını beklemişti. Zaten seyircide kötü niyet dedin mi dağlar kadar... Bilir bilmez tenkit dedin mi, kamyonlar dolusu... Bütün bunlara kulak asmamak en iyisi. Şehir Tiyatrosu bildiği yolda yürüsün.. Küçük Tiyatro salonunun gene de her gece aşağı yukarı dolması elbette boşuna değildir. Biz işte böyle tiyatro isteriz. Halkı gıdıklamak için kuvvetli kollara sahip olmalı... Seyircimiz de ona ayak uydurur.. Gide gide o beğenmediği dekoru da, dekorun lâfı mı olur, sahnede o Sulukule ağzıyla konuşan uydurma prensesleri de, uydurma oyunları da hoş görmeğe başlar. Böylece "İşte Buna Talih Derler" temsilinin en iyi oyuncuları Reşit Gürzap ve Reşit Baran gibiler de sahneden büsbütün silinir gider.

Edebî Heyetler

Lüzumsuz topluluk

Bu haftanın başında, Milliyet gazetesinde bir istifa mektubu yayınlandı. Âdet, istifa mektuplarının ait oldukları makamlara gönderilmesiydi ama istifa mektubunu yazan, istifasının mümkün olduğu kadar alâyişli bir şekilde basında akis uyandırmasını istiyor olmalıydı. Böylece bir taşla iki kuş vurmuş oluyordu. Hem fıkrası aradan çıkıyor, hem de istifası yayınlanıyordu. İstifa eden zat üdebadan Peyami Sefa idi ve Şehir Meclisinin kendisini de seçtiği İstanbul Şehir Tiyatrosu Edebî Heyet üyeliğinden istifa ediyordu. İstanbul Şehir Tiyatrosu edebî heyeti doğrusu pek de ne iş yaptığı belli olmayan bir heyetti ve tiyatro gibi bir ihtisas işinin başına getirildiği halde bu heyetin üyelerini belki de iyi birer tiyatro seyircisi bile olmayan Şehir Meclisi azaları seçiyordu. Edebî heyetin vazifei aslisį tiyatrolarda oynanmak üzere Tiyatro müdürlüğüne tevdį edilen piyesleri okumaktı. Ama işin aslı aranırsa Edebî Heyetin okuduğu bu piyeslerin Şehir tiyatrolarında oynanması veya oynanmaması meselesi hiç de bu Edebî Heyetin selâhiyeti dahilinde değildi. Hatta öyle ki, mevcut şartlar muvacehesinde edebî heyet istişarî bir topluluk selâhiyetini bile taşımıyordu.

Bugüne kadar resmî tiyatrolarımızın cılız repertuarlarının yegâne mesulü olarak bu heyetler gösteriliyor, tenkit yağmurlarının en şiddetlileri bu heyetlerin başına yağdırılıyordu.

Herkes Edebî Heyetlerin ehliyetsizliğinden bahsediyor, ama iş başa düşünce kaçacak bir kapı arıyordu. Son misal Peyamį Sefa idi ve Edebî Heyetler hakkında şartlara uygun bir hal tarzı getirilmesi zaruretini ortaya koyuyordu. En iyisi Edebî Heyet müessesesine son vermekti.

K İ T A P L A R

ŞEYTANIN GÜZELLİĞİ

(Réne Claire ve Armand Salacrou'nun senaryosu. Çeviren: Muzaffer Gökmen. Sinema yayınları No. 2. Kültür Matbaası. Ankara. 1957, 176 sayfa. 380 kuruş)

Sinema ile, uzak yakın alâkası olanlar arasında sinemacılığımız hakkında sık sık tekrarlanan bir söz vardır: Türk sinemacılığı, derler, Hotanto veya Gana sinemacılığından daha ileri değildir. Şu beğenilmiyen Mısır sinemacılığı ise bizimkine göre fersah fersah ileridedir. Hiç şüphe yoktur ki bu sözde, hem de mühimce bir ölçü içinde gerçek payı vardır. Günümüzde sinema sanatı diğer memleketlerde dev adımlarıyla ilerler ve en kuvvetli ifade vasıtası olurken bizde sinemacılık hâlâ ve hâlâ acınacak bir haldedir. Seyirci için bir yerli filmi başından sonuna kadar seyretmek dayanılmaz bir işkencedir. Yerli film imalâtçılarına sorarsanız, karşınıza müdafaa sadedinde bir sürü lâfla çıkarlar. Ham film yoktur, teknik vasıtaları dışardan getirtmek döviz darlığı dolayısiyle imkânsızdır, banyo malzemesi yoktur, şu yoktur, bu yoktur... Evet, yerli filmcilerimizin itirazlarını toplarsanız hep yoklar üzerine kurulmuş bir bina ile karşılaşırsınız. Ama bu arada sıralanan yüzlerce yok içinde meselâ bir film kültürü yokluğundan şikâyet eden yerli sinemacıya rastlamak âdeta imkânsızdır. Nedense bizde en az ehemmiyet verilen şey bir işin kültürüdür. Hiç kimse kültür yokluğundan şikâyet etmez. Gariptir 20-30 senelik sinema mazimize rağmen hiç kimse sinema kültürü yokluğunu giderecek bir çalışma yapmamıştır. Sanki bütün zorluk yalnız ve yalnız, teknik vasıtaların darlığı veya yokluğudur. Ama bu memlekette bir zamanlar bol miktarda teknik vasıtanın da gelmek imkânı bulunduğu günler olduğu, hattâ halen bir çok şeyin istendiğinde bulunabildiği halde yıllardır şöyle eli yüzü düzgün bir film çevrilmediği söylenirse, verecek cevap bulamıyanlar işi mugalâtaya döker ve bu sefer de, ya seyirciden şikâyet ederler, ya da film âmilinin anlayışsızlığından. Her halde çeyrek asrı bir hayli geçen sinema tarihimiz içinde sinema kültürünü sağlıyacak olan sinema kütüphanemize telif veya tercüme bir eser kazandırmak ise hiç bir sinema meraklısının aklına gelmemiştir. İşte, ancak son yıllardadır ki genç neslin sinemaya karşı duyduğu alâka bir iki kişide bu noksana karşı bir çare bulunması kaygısını uyandırmış ve bugüne kadar bomboş kalmış olan sinema kitaplığımıza bir iki eser kazandırılmıştır. Ama sayıları üçü bile bulmayan bu gerçek sinema âşıklarının kazandırdıkları eserler neye yeter ki?

.Réne Claire ile Armand Salacrou'dan dilimize çevrilmiş olan "Şeytanın Güzelliği" adlı senaryo, sinema kitaplığımızın kazandığı üçüncü kitaptır. Sinema kitaplığında yer alan ilk kitap, "Şeytanın Güzelliği" ni de dilimize çevirmiş olan Muzaffer Gökmen tarafından yazılan "Senaryo Tekniği" adlı kitaptı. Bunu Nijad Özön'ün derlediği "Sinema Sanatı" adlı kitap takip etmişti. İşte Şeytanın Güzelliği sinema sanatına ve senaryoculuğa ışık tutan bu iki kitabın bir tamamlayıcısı olmakta ve Batıda, bir usta elinden çıkmış bir senaryonun nasıl yazıldığını gösteren kıymetli bir örnek olmaktadır.

"Şeytanın Güzelliği" adlı senaryoyu dilimize çeviren Muzaffer Gökmen bu senaryo tercümesinin başına yazdığı bir önsözde diyor ki: "Bugün sinemacılığın ileri olduğu memleketlerde, meşhur filmlerin senaryolarının neşredilmesi artık bir gelenek haline gelmiştir. Şüphesiz, bunlar her bakımdan örnek olabilecek mükemmeliyete erişmiş senaryolar arasından seçilmektedir. Memleketimizde sinema sanatı kadar, sinema fikriyatının da gelişmemesinden dolayı, henüz böyle bir neşriyata ihtiyaç hissedilmemesini tabiî görmek icabeder. Bu nevi eserlerin sinema sanatının tekâmülündeki hissesi tahmin edilemiyecek kadar büyük olmaktadır. İyi bir örneğin, mükemmele ulaşmak için, sadık bir klavuz vazifesi göreceği aşikârdır. Yeter ki seçilecek senaryo misal teşkil edecek kadar eksiksiz, sağlam ve edebî olduğu kadar da didaktik mahiyetiyle okuyucuyu bir kaç cephesiyle birden ilgilendirebilsin. Bir filmin, hele sevdiğimiz bir filmin,

Muzaffer Gökmen
Beyaz perdenin esrarı

kâğıt üzerinde nasıl yazıldığını görmek ve âdeta onun anatomisini teşrih masasında bütün teferruatiyle müşahede etmek, az meraklı olan bir şey midir?"

"Şeytanın Güzelliği" meşhur Alman efsanesi Faust'u ele almış. Malûmdur ki Faust efsanesi bir çok Alman yazarı tarafından çeşitli tarihlerde işlenmiş, pek mükemmel eserler meydana getirilmiştir. Ama, gene hiç şüphe yok ki bu efsanenin edebî bakımdan şahikasına erişmiş şeklini büyük şair Goethe kaleme almıştır. Goethe'den bu yana da kimse çıkıp Faust efsanesini ben Goethe'den daha iyi işlerim demek cüretini göstermemiştir. İşte aradan bir hayli zaman geçtikten sonra, edebiyat sahasında yapılmayan, yeni yeni gelişmiş olan sinema sanatında yapılmış ve sinema dünyasının en büyük isimlerinden Réne Claire tarafından, çağdaş Fransız yazarlarından Armand Salacrou'nun da yardımiyle Faust efsanesi senaryo halinde bir defa daha işlenmiştir.

Faust efsanesini "Şeytanın Güzelliği" adıyla yeni baştan ele alan Réne Claire ve Armand Salacrou hiç şüphe yok ki senaryoyu hazırlarken Goethe'nin meşhur Faust'undan bir hayli faydalanmışlardır. Ama bu faydalanış Faust'u, olduğu gibi kopya etmek şeklinde de tecelli etmemiş. İki eser arasında mühim farklar var.

Goethe'nin Faust'u idealist bir insandır. Bütün arzusu yaşamak, hayatta şimdiye kadar görülmemiş derecede şümullü bir saadet içinde yaşamaktır. Her şeye muktedir olduğuna inanan şeytan, Mephistopheles gayet şeytanî bir pazarlıkla Fausta her arzusunu yerine getireceğini, ama buna karşılık şayet günün birinde saadetten, hazdan sarhoş olup da bu mukaddes anın durmasını dilerse o zaman ömrünün sona ermesini şart koşar. Faust şartı kabul ettiğinden Mephistopheles, onu kendi âleminden alıp, asıl dünya ve hayatla karşı karşıya getirir. Faust'un çalışma odasına kapanıp göremediği bir çok hakikatlerle karşı karşıya kalması bir çok idaellerinin ölmesine sebep olur. Mephistopheles daha sonra Faustu insan oğlunun en zayıf tarafı olan bedenî hazlarıyla karşı karşıya bırakır. Bunun için de Faust'u Gretchen isminde saf ve masum bir kıza âşık eder. Kızıda Faust'un arzularının pençesine atar. Gretchen, Faust tarafından iğfal edilir ve gebe kalır, çocuğu olur. Sonra Faust tutar Gretchen'in ağabeysini öldürür, bunun üzerine Gretchen de çocuğunu boğar ve cinayetine karşılık idama mahkûm edilir. Faust, Gretcheni kurtarmak için ona beraberce buralardan kaçmasını teklif ederse de Gretchen buralardan kaçmakla ıstıraplarından da kaçamıyacağını bildiğinden bu teklifi reddeder. Kendini ölümün kucağına bırakır. Faust ise Mephistophelese karşı girdiği iddiayı kaybetmiştir.

Réne Claire ve A. Salacrou Faust efsanesini tabiî ki Goethe'ye göre daha modern ve daha beşerî bir yönden ele alarak senaryo haline getirmek

istemişler. Bunun için de daha başta Faust ile Mephistopheles arasında yapılan mukavelenin şartlarını değiştirmişler: Faust, mukavele yapıldıktan sonra Mephistopheles olur. Mephistopheles'in fiziki de Faust'un ruhu ile birleşip Heinrich haline gelir.

"Şeytanın Güzelliği" hakkında böylece kabataslak bir bilgi edindikten sonra asıl bir senaryonun dilimize çevrilmesi noktası üzerinde durmak gerekiyor. Bir senaryo niçin yayınlanır? Bu sualin cevabını vermek lâzım. Senaryo muhakkak ki bir roman gibi, bir hikâye gibi, hatta bir oyun gibi okuyucuyu cezbedecek bir eser değildir. Hitap edebileceği kitle sinema sanatının en çok gelişmiş olduğu memleketlerde bile son derece mahduttur. Hal böyle olduğu halde "Şeytanın Güzelliği" adlı senaryoyu dilimize çeviren Muzaffer Gökmen niye böylesine nankör bir işe emek harcamıştır? Bu sualin cevabını tek cümleyle ve kısaca vermek yeter sanıyoruz: Muzaffer Gökmen Türk sinemacılığının yarınına bel bağlamış, sinema sanatına inanmış bir insandır da ondan...

BİR ARADA

(Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Şairlerinin Şiirleri. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Talebe Cemiyeti yayınları, No. 1. Rüzgârlı Matbaa, Ankara-1957 73 sayfa, 100 kuruş).

Sanat dünyası gariptir. Bakarsınız en umulmadık bir meslekte çalışan bir insan meselâ bir baytar şiir yazar, yahut bir doktor resim yapar ve şiiri ile yahut resmi ile o sanat kolunun profesyoneli olanları bile gölgede bırakacak başarılara ulaşır. Bunun gibi daha çok edebiyat okutulan bir takım fakültelerimiz vardır - Edebiyat Fakültesi gibi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi gibi - buralarda da edebiyatçıdan başka herşey yetişir; en az yetişenler edebiyatçılardır. "Bir Arada" adlı kitabı okursanız göreceksiniz ki Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi hiç de iyi şair yetiştirmemektedir. Her ne kadar sanat, mekteplerde öğrenilen bir nesne değildir. Ama gene de gönül, adında edebiyat olan bir okuldan hiç olmazsa bir iki tane iyice edebiyatçının yetişmesini arzuluyor. Eğer Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin şairleri adı altında neşredilen manzume bozuntularını yazan insanlar şiir yazıyoruz diye ortaya çıkarsa buna gülmek lâzımdır. Daha bu kitabın önsözünü okurken ister istemez bir kere yadırgıyorsunuz. Önsöze göre, bu kitaptaki şiirler tertip edilen bir şiir matinesinin doğurduğu hazzı devam ettirebilmek için bir araya toplanmış! İşte o kitapta yer alan şiirlerden bir örnek:

Boy boy, saf saf, renk renk,
Ne iyi çocuklardı bilseniz
Sınıf arkadaşlarım.
Zil çalar sınıflara dolusur,
Aşina yolcuları beklerdik maziden.

Bu kitap için harcanan mürekkep, kâğıt vesaire için insan ister istemez bir üzüntü duyuyor.

Genç Kızlar

Şöhret modası

Geçenlerde mühim bir otomobil kazası geçiren genç Fransız romancısı Françoise Sagan "Bonjour Tristesse" ve "Acı Tebessüm" romanları ile terbiyecileri ve aileleri telâşa düşürmüştü. 18 yaşında ilk romanını veren bu genç kız, yaşından çok evvel olmuş, tecrübeli bir eda ile ve genç kızların asırlardan beri, örtünmeğe alıştıkları mahcubiyet örtülerini yırtarak, konuşuyordu. Üslûbu çok güzeldi. Gençler romanlarını kapışıyorlardı.

Terbiyecileri, aileleri saran endişe şuydu: Acaba bütün gençlik böyle mi hissediyor, böyle mi hareket ediyordu? İkinci Dünya Harbi, o zamanlar çocuk olan bir neslin gençliğini, yani saflığını ve temizliğini yok mu etmişti?

Françoise Sagan
"Acı tebessüm"

Hayır, böyle birşey yoktu. Françoise Sagan müstesna bir kabiliyet olduğu için, meşhur olmuş, okunmuştu. Ne söylerse söylesin söylemesini biliyordu. Fakat "moda" denilen tuhaf ve sarî şey Françoise Sagan'ın istediğini, istediği gibi söyliyen biricik genç kız olmadığını meydana çıkardı. Sagan yolu göstermişti: Dünyanın birçok yerlerinde 18 yaşındaki genç kızlar kaleme kâğıda sarıldılar. Kimi geçirdikleri, kimi tahayyül ettikleri maceraları en veciz bir surette ifade edebilmek merakına kapıldılar. Bilhassa Amerikada böyle birçok genç kızlar tâbilerin kapılarını aşındırmaya başladılar. Bunlardan iki tanesi biri Amerikada, diğeri de Şimali Afrikada muratlarına nail oldular, romanları kabul edildi, basıldı ve uzun uzun kendilerinden bahsedildi.

Amerikalı Sagan

Palmela Moore, 18 yaşında gayet uslu ve mahcup tavırlı, fakat çok erken olmuş, cesur ve fütursuz bir sanata sahiptir." Bu sözleri söyliyen münekkidlerdir.

Palmela Moore'un eseri olan "Chocolates for breakfast" kitabının yanında Sagan'ın eserleri çok hassas, çok temiz, çok saf eserlerdir. Palmela Moore kendisini içkiye, sefahata terkeden ve sonunda da ıstırabının sebebini ailesinin omuzlarına yükleyen, onlardan tamamiyle uzaklaşan zengin Amerikalı bir aile kızının hayatını alarak bunu çok çiğ, açık ve zaman zaman müstehcen bir lisanla, tahlilleri daima yarım bırakarak anlatmıştır. Amerikadaki büyük muvaffakiyetten sonra kitap, Fransızcaya da tercüme edilmiş ve Avrupada da meşhur olmuştur..

Meşhur bir münekkid:

"— Eskiden kızlarımıza bu tarz kitapları okumayı yasak ederdik, şimdi yazıyorlar" diyordu.

Cezairli Sagan

Asya Cabbar, "La Soif" isimli romanı ile bir Françoise Sagan'ın yetiştiği toprağa göre çok değiştiğini ispat etmiştir. Fransız Sagan romanlarında maddi şeylere bile tuhaf bir hassasiyet, bir süs, bir renk vermesini bilmiştir. Amerikalı Sagan tam bir maddilik ve kuruluk içindedir. Cezayirli müslüman Sagan'a gelince o, halledilememiş kadınlık dâvalarının tesiri altındadır ve her satırı, bununla doludur.

"La Soif" müstehcen bir eser değildir. Fakat o da cesaretle ele alınmış, söylemek istediğini kısa yoldan söyliyebilmiş bir eserdir. Asya Cabbar, yirmi yaşına rağmen çok kararlı, kendinden emin, kısa, biraz sinirli bir üslûba sahiptir. Onun romanındaki kahraman 20 yaşında zengin aileye mensup bir canavar kızdır.. Ama bu ele avuca sığmaz genç kızın yolunu şaşırması annesinin Avrupalı ve babasının Asyalı bir müslüman olmasından ileri gelmektedir. Genç kız pantalon giyer, içer ama bunları bir türlü aldığı dini ve muhafazakâr terbiye ile bağdaştıramaz. İki kutup arasında çırpınmakta, kendi kendini yemektedir. Bu buhranlar arasında en sevdiği arkadaşının kocasını ayartır. Bu genç kız ne Batılıdır, ne Doğulu ve muallâkta olduğu için hakiki kıymetleri bulamamıştır.

Asya Cabbar romanının Pariste basılıp büyük alâka topladığını görünce önce inanamamıştır. Şimdi bir korkusu vardır: Cezayirdeki çiftçi ve müslüman ailesinin kitabı okuyacakları zaman gösterecekleri reaksiyon.. Çünkü nişanlısından başka, ailede kimse bunu bilmemektedir.

Palmela Moore

Yasak duvarını aştı

İki senedir Pariste okuyan bu genç kızın hayatta çok büyük gayeleri vardır. Gayelerinin ne olduğunu söylememekle beraber müslüman memleketlerde dolaşmak, oradaki hayat şartlarını tetkik etmek, memleketi için bazı şeyler yapmak istediği bilinmektedir. Fakat Cezayirli Sagan bunları yumuşak, kadınca bir eda ile ancak hissettirmektedir.

Asya Cabbar

Kadınlığın sesi

Tehlikeyi Atlattık!..

Jale CANDAN

Bir arkadaş anlatıyordu: Geçenlerde Et-Balık Kurumunun önünde, et sırasını beklerken, ihtiyar bir adamın biraz ötedeki er gurubuna sokulduğunu görmüş İhtiyar adam önce hal hatır sormuş, sonra zelzelelerden söz açmış, en sonunda da hiçbir hakikate, hiçbir mantığa uymayan, kara taassuba dayanan bir dinî konuşma yapmış. O sırada sokaktan geçen normal kıyafetli kadınları göstererek:

"— Bunlar böyle açılıp saçıldıkça felâketler her an artacaktır ve kıyamet çok yakındır" demiş.

İhtiyar adam ayrılırken, erlere bazı din kitaplarını sağlık vermiş, bunların nerelerde satıldığını söylemiş, bunları okuyup köylerine götürmelerini sıkı sıkı öğütlemiş.

Bu sözlere uzaktan kulak misafiri olan arkadaş pek çok üzülmüş. Çünkü saf memleket çocuklarının ne kadar çabuk tesir altında kaldıklarını gözleriyle görmüş.. Karanlık bir taassubun, belki de satılacak yeni birkaç din kitabının propagandasını yapan ihtiyar adama kızmamak doğrusu elde değil. Onu bir türlü affedemeyiz.

Ev kadınları buna benzer hadiselerle sık sık karşılaşırlar ve sık sık üzülürler. Filânca köyden gelen Fatma kadının köy hocası hakkında anlattıkları, Ayşe kızın gizlenmekten ibaret namus ve fazilet mefhumu, yalnızca ramazanda oruç tutmaya ve yahut saçları örtmeğe dayanan bir din telâkkisi hakikaten düşündürücü ve üzücüdür. Bunun için birçok kadın topluluklarında bu mevzu ele alınır, enine boyuna çekilerek konuşulur. Ne yapmalı da okumamış büyük kütleyi "dürüst"lüğe dayanan hakiki bir din anlayışına kavuşturmalı? İşte mesele budur. Çünkü dinin temeli ahlâktır ve bu bakımdan dinî inanışları doğru ve sağlam olan cemiyetlerde dürüstlük hüküm sürer.

Utanarak da, sıkılarak da olsa şunu itiraf etmek mecburiyetindeyiz ki, bizdeki din müesseseleri bugüne kadar maalesef halka bir ahlâk mefhumu aşılıyamamış. "din"i bir şekilden, hem de taassubu körükleyen, kinler ve garezler yaratan bir şekilden ibaret olarak karşımıza çıkarmışlar.

Bunun en güzel misalini geçenlerde Meclis kürsüsünde konuşan Ankara Milletvekili Ömer Bilen Hoca verdi. Dini siyasete âlet etmek istiyen bir vaizi savunurken, bu din adamımız hakiki din telâkkisinden ne kadar uzaklaşıyordu:

"Din"i korumak her insan gibi hata işliyebilecek hocaları ve din adamlarını körü körüne korumakla değil, bilâkis onu bu gibi bilgisiz kimselerin elinden kurtarmakla kabildir. Ömer Bilen Hoca aynı kürsüden din müessesesi için neler söyliyemez, neler istiyemezdi? Bu memlekette din için yapılacak o kadar çok iş vardı ki.. Din adamlarımızı daha çok iyi yetiştirmenin şartlarını aramak, din adamlarımızı manevi şekilde kıymetlendirebilmek için maddeten tatmin etmek, ibadet yerlerimizi islâh etmek bizim vazifemizdi. Fakat buna mukabil din müessesesinden halka doğru, dürüst, taassuptan uzak ve vicdana, mantığa yakın bir din anlayışını aşılamasını beklemek de hakkımızdı.

Öyle zannediyorum ki bugünden böyle vaiz vermeğe çıkan her hoca, ister istemez bir an Fevzi Boyar hadisesini hatırlıyacaktır. Bugün siyaseti, yarın herhangi bir menfaatini dine âlet etmek istiyenler için bu hakikaten ibretle hatırlanacak bir derstir. Bu bakımdan meselenin B.M.M.'ne gelmiş olmasına sevinelim. Epeyce terledik, fakat tehlikeyi atlattık!..

Moda

Yaz gardrobu

Yaz her kadına güzel giyim imkânları veren bir mevsimdir. Çünkü yazın hafif ve cici elbiseler, şu "hiç" e malolmuş basma entariler, bazan en ağır ve en pahalı bir elbiseden daha güzel dururlar. Eğer bir kadının yazlık gardrobunda bir tek ağır kıyafeti, buna uygun bir yeni çantası, şirin bir şapkası varsa geri kalan boşlukları yalnızca üç beş kuruşluk basma ile doldurabilir ve neticeden hiç de mahcup olmaz!

Takım elbise

Basmalara geçmeden evvel, bu tek ağır elbisenin üzerinde biraz durmak lâzımdır. Kadının tek ağır elbisesi yaşadığı hayata göre çok güzel bir emprimeden, fakat daha iyisi iyi cins bir düz renk ipekliden, şantugdan, güzel bir ketenden olabilir. Bu bir "takım-elbise" olmalıdır. Meselâ çıplak bedenli, düz hatlı açık kahverengi bir sade keten elbise tasavvur edelim. Bu elbise bir sıra pembe inci, pembe bir şapka ile mükemmel bir kokteyl elbisesi olabilecektir. Fakat bu elbisenin minimini bir de ceketi vardır. Hem elbisenin çıplaklığını örter, hem de elbiseye ilâve olunca mükemmel bir sokak ve şehir kıyafeti olur. Yakaya bir gül ilâve edilince aynı kıyafet, nikâha veya herhangi bir merasime gider. Tabii şapka da giymek şartiyle...

Ucuz kumaşlarla yapılabilecek dört yazlık model
İş parada değil, zevkte

Eğer bu takımın üçüncü bir parçası, bir pardesü veya yandan yırtmaçlı bir trois-quart'ı varsa bu kıyafetle kadın yazın serin günlerini korkusuzca karşılıyacaktır. Tek kıyafetin aksesuarları arttıkça kadın her defasında yeni birşeyler giyinmiş hissini duyacaktır.

Ayakkabı meselesi

Dikkat edilecek bir nokta da kadının mühim vesileler için, bir köşesinde, daima, topukları çok muntazam, yeni, şık bir ayakkabı bulundurmasıdır. Moda olan ince topukların kadınlara çok yakıştığı, bacakları güzelleştirdiği bir hakikattir. Fakat bizim sokaklarımızda bu ayakkabıları her gün giyinmek ve hergün muntazam giyinmek adeta imkânsızdır. Biz ince topukları hiç olmazsa günün muayyen saatlerine hasretmek mecburiyetindeyiz. Zaten bu mevsim uzun topukların yanında piyasaya çıkan çok kısa ve kalınca topuklu ayakkabılar da çok revaçtadır. Bunlar hem ayakları rahat ettirir, hem de gönlü.. Yani insanın gözleri hep kaldırım taşlarında kalmadan, topuk gitti gidiyor diye çarpıntıya uğramadan yürümek kabildir. Her kadının her zaman giymek için böyle rahat ve sağlam bir düz beyaz ayakkabısı da olmalıdır.

Çanta

Bu sene çantalar, Ankara vitrinlerinde de görüldüğü gibi uzunca boyludur. Sap kısmı kare ve net olduğu halde alt kısmı yumuşak ve daha ziyade "torba" biçimindedir. Bu çantaları derilerden, kolayca temizlenebilir beyaz plastiklerden, hasırdan, hattâ tığ ile evde rafyadan veya kordonelerden, merserize iplikten yapmak mümkündür. Bu takdirde sapı gene çantacıya taktırmak icap eder.

Basma elbiseler

Basma elbiseler renk renk, çeşit çeşittir Basma bir elbise yaparken dikkat edilecek en mühim nokta altına jüpon giyinmektir. Bu jüponun çok kabarık, fazla dik olması herzaman lâzım değildir. Hattâ her zaman için hafifçe kolalanmış rahat ve normal bir patiska jüponu diğerlerine tercih etmek lâzımdır. Maksat elbisenin sünmesine mani olmaktır. Bu sene poplinler ve hatta bazı basmalar ince patiska ile astarlanarak dikilmektedir. Büyük verev kloşlar kat'iyen moda değildir. Ütüsüz pliler, kanonlar türlü şekillerde zenginleştirilmiştir. Meselâ çift kanonlar çok modadır ve eteğin alabildiğine zengin olmasını mümkün kılmaktadır. Gittikçe bollaşan biçimleri tercih edenler için, düz parçalı kloşlar mevcuttur.

Basma bir elbise yaptırırken dikkat edilecek bir nokta da kumaşı fazla almaktır.. Basmanın hakkı verilerek dikilirse kareli, puanlı ve çiçekli basmalardan, çizgililerden nefis plâj elbiseleri, sokak elbiseleri ve gayet şık akşam ve gazino elbiseleri yapmak mümkündür.. Bir gazino elbisesi en aşağı 10 metre basmadan çıkar. Meselâ piyasada çok ucuza satılan siyah beyaz pötikare bir basma alıp, çıplak bir bedenin üstüne birbirine büzülerek geçirilen bandlı, çok zengin bir etek yapmak mümkündür, kırmızı veya yeşil bir kemerle bu elbise en ağır emprimelere rekabet edebilir.

Şehirde, sokakta giymek için az "metraj"lı basmaları tercih etmelidir.. Meselâ çizgili keten basmalardan bahriyeli yakası olan, kısa kollu, dümdüz bir elbise yapıldığı takdirde bununla rahat rahat çarşıda pazarda dolaşmak mümkündür. Böyle bir elbise için 4 metre çoktur bile..

Türk kumaşı ile

Basmalar kadar ve onlardan daha çok sükse yapan elbiseler de Türk kumaşı ile yapılan modern kıyafetlerdir.. İzmirde gayet faal bir dernek olan Türk kumaşiyle Güzel Giyim Derneği bu sahada fevkalâde buluşlar ortaya atmıştır. Bu derneğin bir kapısından giren bir hanım bütün gündüz ve gece ihtiyaçlarını görebilecek elbiseleri alarak öbür kapısından çıkabilir. Hem de hep Türk kumaşı ile giyinmek şartı ile ve gayet ucuza.. Köylülerin çocuklarına kundaklık olarak kullandıkları "abani" lerden nefis kokteyl elbiseleri, mantolar yapmak mümkündür.. Derneğin keşfi olan bir ensiz dokuma bezden nefis bir gündüz elbisesi meydana getirilmiş, dokumanın kenarlarındaki renkli hat, elbisede, çizgi olarak kullanılmış, bu hat ile yakada ve kemerde muvaffakiyetle oynanmıştır. Elbisenin maliyeti ise sadece 3,5 liradır. Dernek başkanı Mesadet Bayraka göre Türk kumaşı, az para sarfederek şık giyinmek isteyen kadın için bitip tükenmek bilmez bir hazinedir.

C E M İ Y E T

İstanbulda Şişli Emniyet Amirliği polis memurlarından **Tevfik Güçlü** bir ay içinde otuz sekiz hırsız yakaladığı için Emniyet Müdürlüğü tarafından üç maaş nisbetinde taltif edildi. Bu prim devrinde hırsız mahsulüne böylece prim verilmesi şaşılacak bir hadise olmamakla beraber alâkalı makamların memuru sevindirmek niyetine hırsızlığın niye bu kadar arttığı meselesinin hiç üstünde durmamaları hayret uyandırmıştır.

★

İspat hakkı vermeyen yeni Basın Kanununun tanıdığı tekzip hakkı irili ufaklı her hadisede kullanılmakta berdevam. Bunun son misali İstanbulda görüldü: Darüşşafaka Lisesi talebelerinden **Vedat Uysalın** bir arkadaşiyle giriştiği iddia neticesinde bir çaylak yavrusunu diri diri yediğini bildiren bir sabah gazetesini ertesi günü genç Uysalın annesinden yeni Basın Kanununa müstenid bir tavzih geldi. Hanımı, oğlunun "Böyle vahşi bir harekette bulunmadığının neşrini" talep ediyordu. Vahşi hareketin kurbanı çaylak yavrusunun anasının şahit gösterilmesine maddeten ve kanunen imkân bulunmadığından hadise kapandı.

★

Tekzip hakkının kullanılışına bir başka örnek daha: Gazeteler, talebesi genç güzel bir Alman kızını iğfal eden bir edebiyat profesörünün savcılığa verildiğini yazdılar. Prof. Ahmet Caferoğlu, Alman kızını iğfal ettiği söylenen profesörün kendisi olduğunu, fakat hadisenin tamamen bir iftiradan ibaret bulunduğunu, bir tertip karşısında kaldığını gazetelere savcılık kanaliyle gönderdiği bir mektupla açıkladı.

★

İran Şahının 26 yaşındaki kardeşi Prens **Hami Rıza Pehlevi** şehrimizde beş gün kalarak Avrupaya gitti. Gazetecileri, "Ben Prens değilim, o yukarda uyuyor" diye atlatmağa çalışan Prens, ağabeyisi Şahla müşabeheti yüzünden gazeteciler tarafından serbest bırakılmadı. Foto flaşları parladı, prensin ve 22 yaşında, kısa pantalonla bir çocuğa benzeyen karısının etrafı çeviriliverdi. Prens sorulan suallere cevap verdi: "Çalışmıyorum ama ilerde politikayla uğraşmak niyetindeyim. Ata binmek ve ava çıkmak en büyük merakımdır. Biri Opel, diğeri Mercedes iki otomobilim var." "Peki Kraliçe Süreyya hakkındaki fikriniz?". Cevap: "Söyliyemem. O zaman kompliman yapmış olurum".

★

CMP. İstanbul İl Başkanı **Hüsnü Söylemezoğlu**, geçen hafta gazeteciliği zamanından kalma bir borcu ödemesi için savcılığa çağrıldı. Söylemezoğlu Millet gazetesinin yazı işleri müdürlüğü sırasında gazetesinde çıkan bir yazıdan dolayı hapis ve sürgün cezasına çarptırılmış, hapis cezasını çektikten sonra hürriyetine kavuşmuştu. Acaba sonradan yapılan hesaplar, Söylemezoğlunun sürgün cezasından geriye 15 gün daha borcu kaldığını ortaya çıkardığından eski gazeteci, genç politikacı borcunu ödemek üzere Kütahyaya gönderildi.

Hüsnü Söylemezoğlu savcılıkta

Gazetecilik borcu!.

Prens Hâmi ve karısı

Politika stajı

İmar dinamitlerinin infilâkına alışan İstanbullular bile geçen hafta bir öğle üzeri Boğaziçinin orta yerinde 21 pâre salvo atışı duyunca şaşırdılar. Sonradan bunun Edimbourg Dükü **Prens Philip**'in doğum gününü tesid için limandaki İngiliz gemileri tarafından yapıldığı anlaşıldı. Şehrin hemşerileri muhterem prensin isim günü partisine bu suretle davet olunmadan ve istemeden iştirak etmiş oldular.

★

Geçen hafta önce İstanbullular, sonra da Ankaralılar İsveç jimnastiğinin sıhhat ve vücut güzelliği üzerindeki müspet tesirlerini bizzat müşahede etmek fırsatını buldular. Bu fırsatı bağışlayan "Sofia Kızları" namı altında turneye çıkan sporcu genç kızlardan müteşekkil bir kafile oldu. Mütenasip endamlı, sıhhatlı genç İsveç kızları gıpta ile seyredildi.

★

Madrid Üniversitesi Arapça Profesörü **Emilio Garcia Gomez** ve eşi, Dışişleri Bakanlığının davetlisi olarak İstanbula geldiler. Anadoluyu dolaştıktan sonra Türkiye hakkında bir İspanyolca kitab yazacağını söyleyen Prof. Gomez'in eşi de birkaç yabancı dili bilen ve İspanya Büyükelçimizin kızı **Gülseven**'den mükemmel Türkçe öğrenen kültürlü bir kadındır. Hattâ bu sene Madrid'in en çok okunan ABC gazetesine Ömer Seyfettin'in on iki hikâyesini tercüme etmiştir. Mme. Gomez, "Şimdi de Halide Edib Adıvar'ın bir kitabını tercüme etmek istiyorum" demiştir.

S İ N E M A

Sinemacılar

Nesil değişirken

Sinemanın ancak altmış yıllık bir tarihi var. Çok kere unutulan bu nokta, asrımızın en yaygın, aynı zamanda en canlı sanatının bazı özelliklerini izah etmek için oldukça ehemmiyetli bir husustur. Sinemanın mucitleri, ilk sanatçıları daha yakın zamanlara kadar hayattaydılar. Sinemanın bir sanat olarak belirdiği zamanlara kadar hayattaydılar. Sinemanın bir sanat olarak belirdiği zamanlarda çalışanlar ise ya hâlâ hayattadır, ya da cok kısa bir zaman önce ölmüşlerdir. Bunun bir sebebi de sinemacıların umumiyetle çok genç yaşta işe başlamalarıdır. İlk filmlerini 20-25 yaş arasında çeviren rejisörler büyük bir çoğunluk teşkil ediyor. Sinemacılığa önce dekorcu, montajcı, rejisör asistanı, v.s. olarak giren rejisörler ise daha da genç yaşta sinemacılığa başlamaktadırlar. Bu durum da sinemacılar arasında başdöndürücü bir nesiller karışmasına yol açıyor: Flaherty'nin, Renoir'ın yanı sıra De Sica yahut Clément'ın, bunların yanı sıra da Antonioni, Fellini'lerin yani eski, orta ve yeni nesillerin aynı zamanda aynı hızla faaliyette bulundukları çok kere rastlanan bir hâdisedir. Bunun sebebi bilhassa şudur: Sinemacılar işe çok genç başlıyorlar: öte yandan sinemanın büyük bir endüstri oluşu, endüstriyi idare edenlerin, sermayelerini ancak denenmiş, güvenilir, sağlam ellere emanet etmek istemeleri bir kere tutunan sinemacının uzun zaman, ekseriya ömrünün sonuna kadar meslekte kalmasına yol açıyor. Böylece zaten altmış yıllık tarihi olan sinemanın ilk, orta, yeni ve en yeni nesli hep birarada "icra-yı faaliyet" etmektedirler.

Yaprak dökümü

Savaşın sona erdiği yıl, sinemanın ellinci yılıydı. O tarihten bu yana geçen yıllarda, sinemacıların ilk neslinin artık tabiat kanunlarına boyun eğerek teker teker sahneden çekilmeğe başladığı görülmektedir. Son on yıl içinde ölenler arasında Zecca (1947), Griffith (1948), Feyder (1948), Lubitsch (1948), Eisenstein (1948), Flaherty (1951), Vertov (1952), Pudovkin (1953), Dovçenko (1956), Donskoy (1956), Epstein (1956), Dupont (1957), Ophüls (1957), Stroheim (1957)... gibi sinema tarihinin büyük isimleri bulunuyor. Renoir, Clair, Wyler, Ford, Vidor, Lang... artık eski nesil arasında yer almaktadır. Filmlerini çevirmeğe İkinci Dünya Harbi sıralarında başlıyan Rosselini, De Sica, Huston... bile orta nesilden sayılmağa başlamıştır.

Yeniler

Buna karşılık başka bir tabiat kanunu, boşalanların yerine büyük bir hızla yeni sinemacılar yetiştirmektedir. Son birkaç yıl içinde milletlerarası film festivalleri, en yeni nesilden olan bu sinemacıların eserlerini tanıtıyor. Amerikadan Asyaya kadar çeşitli memleketlerde son bir kaç yıl, dikkati çeken genç sinemacıların faaliyetine sahne oldu. Bunların yetişme tarzı, çevirdikleri eserler, başlıca özellikleri de büyük benzerlikler göstermektedir.

Amerika

Robert Aldrich: 39 yaşında olan Aldrich, yaşına ve tecrübesine göre artık bir "ihtiyar genç" sayılabilir. Chaplin'den Renoir'a kadar tanınmış birçok rejisörlerin yardımcılığını yaptı. Epey uzun süren bu stajından sonra "The Big Knife - Büyük Bıçak" (1955) ve "Attack - Hücum" (1956) ile dikkati çekti. Aldrich, bağımsızlığa kavuşmak gayretleri, ele aldığı konuya - Hollywood çerçevesi içinde- mümkün olduğu kadar cesaretle yanaşması, mizansenlerinin dinamizmi ile ilerisi için birşeyler vadeden rejisördür. Ama, son yıllarda üstüste çevirdiği filmleri, bu "ilerisi"nin bir türlü gelmediğini ortaya koyuyor. Kendisine bağlanan ümitleri gerçekleştirmek için Aldrich'e pek az zaman kalmıştır.

Stanley Kubrick: Aldrich'ten on yaş küçük ama, ondan daha ümit verici bir rejisör olan Kubrick, işe fotoğrafçılıkla başladı. "Look" mecmuasına ilk röportaj-fotoğraflarını götürdüğü vakit lise talebesiydi, bu kadar canlı sahneleri bu kadar genç bir adamın çekebileceğine inanmamışlardı. "Look" için birkaç dokümanter film çevirdikten sonra küçük bir prodüktörün yardımıyle "Fear and Desire - Korku ve İstek"i (1953) çevirdi. Düşman hatlarının gerisine düşen dört askerin heyecanlı macerasını anlatan bu film, yılın en sevilen eserlerindendi. Ama, Kubrick asıl bombasını "Killer's Kiss - Katilin Busesi" (1954) ve "The Killing - Kanundan Kaçılmaz" (1955) ile patlattı. Bu iki film, Kubrick'in eski röportaj-fotoğrafçılığı tecrübelerinden faydalandığını gösterdiği gibi, bir zaman başlayıp da fiyaskoyla sonuçlanan Amerikan neo-realizminin de asıl örneği olarak gösterilebilecek canlılık ve gerçeklikteydi.

Fransa

Albert Lamorisse: Otuz beş yaşında. Şimdiki halde sinemanın en iyi "şair"i. "Bim, le petit âne - Bim Küçük Eşek" (1950) küçük bir çocukla bir eşeğin hikâyesini, "Crin Blanc - Beyaz Yele" (1953) küçük bir çocukla vahşi bir atın hikâyesini, "Le Ballon Rouge - Kırmızı Balon" (1956) küçük bir çocukla bir balonun hikâyesini anlatıyordu. Ele aldığı bu temaları şimdiye kadar sinemada hiç rastlanmayan bir yolda işleyen Lamorisse'in her filmi sonunda seyirci "artık bundan sonra bu çeşit başka film çeviremez" der, ama ardından gelen eserde aynı saf şiiri daha ustalıkla bularak hayretler içinde kalır.

Alain Resnais: Lamorisse'le aynı yaşta, fakat "tarzı" bambaşka. Fransız Sinema Enstitüsünde tahsil gören Resnais, sinemanın yaşıyan en büyük dokümanter filimcilerindendir. İlk üç filmi "Van Gogh" (1948), "Guernice" (1949), "Gauguin" (1951) sanat üzerine filmlerin en güzel örneklerindendi. Resnais "Les Statues Meurent Aussi - Heykeller de ölür" (1954) filmiyle, evvelce çevirdiği sanat üzerine filmleri bundan sonra çevireceği dokümanterlerle birleştiriyordu: Ortaya bir yandan Afrikadaki zenci sanatının en güzel eserlerini tanıtan,

"Bir bisikletlinin ölümü"
Franco'ya rağmen

bir yandan bu medeniyeti vahşice öldüren müstemlekeciliğe şiddetli bir hücumu ihtiva eden bir film çıkmıştı. Nazi vahşetini olanca çıplaklığıyle ortaya seren "Nuit et Brouillard" (1956) dan sonra Fransız Millî Kütüphanesi'ni ele alan "Toute la Mémoire du Monde" (1957), bu defa Batı medeniyetinin ehemmiyetli bir hazinesini tanıtıyordu.

Alexandre Astruc: 34 yaşında Sinemaya başlamadan önce roman yazarlığı ve sinema tenkitçiliği yaptı. Birkaç kısa film çevirdikten sonra Barbey d'Aurevilly'nin hikâyelerinden birini "Le Rideau Cramoisi" (1952) adıyla perdeye aktardı. Tamamiyle görüntülere dayanan, diyalogsuz film Cannes Festivali (1952), Louis-Delluc Armağanı ile mükâfatlandırıldı. "Les Mauvaisses" Rencontres - Kötü Tesadüfler" (1955), çevrildiği yılın Fransasında, taşradan gelen bir genç kızın meşhur olmak için giriştiği teşebbüslerin acı neticelerini, existentialisme ve "Saganisme"in bir çeşit teşrihini yapıyordu.

Satyajit Ray "Panchali Baba"yı çeviriyor

Ayaklar çıplak ama...

Hindistan

Satyajit Ray: 35 yaşında. Bengalli. Tagore'un talebelerinden olan Ray, üniversiteden sonra bir reklâm şirketine girdi. Bir film çevirmek, bilhassa doğduğu Bengal'i filmle anlatmak uzun zamandır zihnini kurcalıyordu. Fakat para bulmak epey zordu. Onun için 1956 Cannes Festivali'nin armağanlarından birini kazanan "Pather Panchali"nin çevrilmesi tam beş yıl sürdü. Filmin sermayesini bulmak için bazan araya bir yıl fasıla giriyordu. Fakat Satyajit Ray'la iki üç arkadaşının çalışması sonunda, Hindistan'ın asırlardır süren, efsaneleşmiş sefaleti hiçbir iktisadî, içtimaî incelemenin veremiyeceği canlılıkla perdeye aksetti. Ray, şimdi hikâyesinin devamını hazırlamaktadır.

İspanya

Berlanga: 34 yaşında. Felsefe tahsili yaptıktan sonra 1947 de Madrid'teki Sinema Araştırmaları Enstitüsüne girdi. Dokümanter filmler çevirdi. 1951 yılında arkadaşlariyle bir film şirketi kurdu. İlk mühim filmi, fakir bir Castil köyünün Marshal plâniyle ilgili bir heyetin ziyareti karşısındaki davranışını, tepkilerini komedi çerçevesinde anlatan "Bienvenuto Mr. Marshall"dır (1952). 1954 te İtalyan senaryocusu Zavattini ile İspanyanın en fakir bölgelerini gezerek birlikte bir senaryo hazırladılar ama, prodüktör bulamadılar. Dağlık bölgedeki hızarcıların yaşayışını anlatan "Los Gancheros"u (1955) ise Franco sansüründen kurtulamadı. 1956 Cannes Festivaline yolladığı "Calabuig" hüviyetini gizliyerek bir balıkçı köyüne gizlenen atom âliminin eğlenceli hikâyesini anlatıyordu. Amerikalıların da, Rusların da cazip tekliflerini reddeden âlim bu basit ve geri köyde yaşamağa karar veriyordu. İtalyan neorealistlerinin tesiri altında kalmakla beraber Berlanga'da mahallî hususiyetler daha ağır basmaktadır..

Bardem: Berlanga'dan bir yaş küçük. Ziraat mühendisliği tahsil ettikten sonra Ziraat Bakanlığının sinema koluna girdi. Daha sonra Sinema Enstitüsüne giderek Berlanga ile beraber çalıştı. İlk uzun filmi, gezici tiyatroların yaşayışını anlatan "Comicos" tur (1954). İkinci filmi "Felices Pascuas" (1954) bayram için kendilerine bir koyun hediye edilen orta halli bir ailenin hayvanı kesip kesmemek arasındaki tereddütlerini, yaşadıkları çevreyi kuvvetli bir müşahede ile anlatır. Cannes Festivalinde jüri üyesi olduğu için festival dışı gösterildiği halde tenkidçiler armağanı kazanan "Muerta di un ciclista - Bir Bisikletlinin Ölümü" (1955) aynı müşahede kuvvetini bu sefer İspanyol aristokrasisine çevirir. Zengin, evli genç bir kadınla orta halli âşığı arasındakı macera, ikisinin bir bisikletliyi çiğneyip öldürmesi üzerine korku ve şüphe havasına bürünür. Genç kadının, münasebetleri ortaya çıkacak diye korkup çekinmesi ile delikanlının kıskançlığının yanı sıra ikisinin mensup olduğu ayrı çevrelerin incelenmesine girişilir.Geçen yılki Cannes Festivalinin başarılarından biri olan "Calle Mayor - Büyük Yol" bir kasabanın insanlarını ele alır. Bardem'in eserlerindeki üslûpçuluk endişesi, onu sosyal konuların daha derinine gitmekten alıkoymaktadır. Bununla beraber, bunda belki de Franco rejiminin baskısı da rol oynamaktadır. Nitekim geçen yıl, "Calle Mayor"u çevirirken Üniversiteliler ayaklanmasında tevkif edilmiş, sinemacıların protestosu üzerine serbest bırakılmıştı.

İsveç

Ingmar Bergman: 37 yaşında. Bir rahibin oğlu olan Bergman senaryocu olarak sinemaya girdi. İsveç'in tanınmış rejisörü Alf Sjöberg'le çalıştı. Son birkaç yılın en şahsî üslûp sahibi rejisörlerindendir. 1945 yılından bu tarafa 20 kadar film çevirerek birdenbire dikkati çekti. Bunların coğunda İsveç sinemasına has plâstik duygu, İsveç manzaralarının tabiî bir dekor olarak kullanılması gibi hususiyetlerin yanı sıra başıboş bir tabiat içinde olduğu kadar kapalı bir cemiyet içindeki kadın-erkek münasebetlerini de batılıları bile yerinden hoplatan bir serbestlik, aynı zamanda mizah havası içinde ele alması gelir. "Sommarlek - Yaz Oyunları" (1950), "Sommaren med Monika - Monika ile Geçen Yaz" (1952), "Sommarnattens Leende - Bir Yaz Gecesi Tebessümü" (1955) çeşitli karakterde, çeşitli çevreye mensup kadınlı erkekli gruplar arasındaki aşk maceralarını bazan fantastik bir tutum, bazan acı bir mizahla ortaya koyuyordu. Bu yılki Cannes Festivalinde armağan kazanan "Det Adunde Inseglet - Yedinci Mühür" (1957) ise yine bir aşk macerasını bu sefer ortaçağın meşhur veba salgınlarından birinin ortasında ele alıyor, insanların aşk ve ölüm gibi iki büyük mesele karşısındaki davranışlarını inceliyordu.

İtalya

Federico Fellini: 35 yaşında. "Lo Sceicco Bianco - Beyaz Şeyh" (1952), "I Vitelloni - Vitelloniler" (1953), "La Strada - Sonsuz Sokaklar" (1954), "Il Bidone - Dolandırıcılar" (1955), bu son İtalyan bombasını, gençler arasından sıyırıp Visconti - Rossellini - De Sica üç büyükleri arasına kattı.

Carlo Lizzani: Fellini'yle aynı yaşta.Sinema tenkidçiliğiyle işe başladı, şimdi de rejisörlük yaparken bir yandan bu eski mesleğine devam etmektedir. Bu arada İtalyan sinemasının özlü bir tarihini de neşretti. Lizzani,

"Monika ile geçen yaz"
İsveç usulü...

1954 Cannes Festivalinde armağan kazanan "Cronache di Poveri Amanti - Fakır Âşıklar Hikâyesi" yle dikkati çekti. Vasco Pratolini'nin İtalyan faşizminin ilk yıllarındaki Floransa'yı anlatan aynı addaki romanını neorealist bir üslûpla perdeye aktarıyordu. Neorealizmin "sol" kanadına mensup olan Lizzani aynı hususiyetleri, gazeteciler çevresini ele alan "Lo Svitato" sunda da gösterdi.

Vittorio De Seta: 34 yaşında. Mimarlık tahsil etti. Rejisör asistanlığı yaptı. 1954 ten sonra birbiri ardından çevirdiği dokümanter filmlerle kendisini tanıttı. "Isola di Fuoco" (1954) Etna yanardağının eteklerindeki bir köyün yaşayışını ortaya koyuyordu. Cannes'da armağan alan bu filmlerden sonra kendi memleketi Sicilya'nın balıkçılarını anlatan iki dokümanterde de - "Tempi di Pisci Spata", "Contadini del Mare" - aynı başarıyı gösterdi.

Francesco Maselli: Dünyanın tanınmış rejisörlerinin en genci. Henüz 27 yaşında olan Maselli 16 yaşındayken dokümanter filmcilikle işe başladı. 1950 de çevirdiği "Bambini - Çocuklar", şehir çocuklarının muhtelif oyunlarını gösteren sürükleyici bir dokümanterdi. Sonra senaryoculuğa geçti. İtalyan sinemasının iki büyüklerinden Visconti ile Zavattini onu himayelerine aldılar. Birincinin "Siamo Donne - Biz Kadınlar" (1953) filmindeki epizodunda asistanlık yaptı, ikincisinin "Amore in Citta - Şehirde Aşk" (1953) filminin bir epizodu için hazırladığı senaryoyu filme aldı. 24 yaşındayken çevirdiği "Gli Sbanditi" kendisine bağlanan ümitlerin boş olmadığını ortaya koydu. Venedik Festivalinde armağan kazanan bu eserde, başıboş bir hayat süren yüksek sınıftan İtalyan gençlerinin savaş gerçeğiyle karşılaştıkları vakit gösterdikleri çeşitli tepkiler hayret edilecek bir incelik ve ustalıkla anlatılıyordu. Visconti ile Zavattini gibi iki büyük rejisörün tesiri altında yetişmesine ve genç yaşına rağmen kendisine mahsus bir üslûp sahibidir.

Polonya

Andrzej Wajda: 30 yaşında. Son Cannes Festivalinde "Kanal" filmiyle kendini tanıttı. Alman işgali altındaki Varşovanın yeraltı yollarında mukavemet harbine girişen kadınlı erkekli vatanseverlerin hikâyesini, aşklarını, korkularını, düşüncelerini hiçbir yapmacığa kapılmadan anlatan bu filmden üç yıl önce ilk filmi Pokolenie-Genç nesil"de aynı konuyu başka bir açıdan aynı ustalıkla ele almıştı.

Türkiye

? ????

Yunanistan

Nikos Kunduros: 29 yaşında. Güzel Sanatlar Akademisinden mezun. 1952 yılı başına kadar Makronissos adında sürgün kalan Kunduros, Atinaya dönünce birkaç kısa film çevirdi. Pısırık, kendi halinde bir banka memurunun, kendisine çok benziyen müthiş bir haydutla karıştırılmasından doğan maceraları zahiren fantastik bir tutumla, aslında Atinada küçük memurların yaşayışını, "ayaktakımı" çevresini büyük bir gerçekçilikle anlatan "Atina Canavarı" onun ilk uzun filmiydi. Kendi kendini yetiştirmekten doğan bir emeklemenin izleri de farkedilmekle birlikte, "Atina Canavarı" büyük istidat sahibi bir sinemacıyı müjdeliyordu.

Michael Kakoyannis Kunduros'tan iki yaş küçük olan Kakoyannis daha çok film çevirmiş, batıda da daha çok tanınmıştır. İngilterede aktörlük tahsili gören Kakoyannis sinemacılığa 1953'te başladı. İlk filmi "Atinada Pazar" Clair ile Becker'in tesirlerini taşıyan bir komediydi. Bir piyesten aktarılan ikinci filmi "Stella" (1954) Amerika yabancı filmlere verilen armağanı kazandı. İngiliz fotoğrafçısı Walter Lassally ile Ydra adasında baştan sona kadar stüdyo dışında çevirdiği "Siyahlı Kız" (1956) alelâde bir konudan hareket ederek bir çevreyi ve o çevrenin insanlarını başarıyle tasvir eden, ilk filminin aksine tamamiyle orijinal özellikler taşıyan bir eserdi.

Filmler

"Çöl Esrarı"

Lâle Filmin geçen yılki çocuk bayramında İstanbulda, bu çocuk bayramında da Ankara'da oynattığı "Yaşayan Çöl - The Living Desert" adlı dokümanter haklı olarak büyük bir alâka toplamıştı.. Bu alâka bazı sebeblere dayanıyordu. Birinci sebeb, dokümanter film Türk seyircisi için yenilikti. İkinci Dünya Harbini anlatan haber filmlerinden derlemelerle, canlı-resimlerin dışında sinemalarımız yıldızsız filmi gösterme itiyadında değildiler. Ayrıca "Yaşayan Çöl" hakikaten güzel bir filmdi. Walt Disney'in zorlama iyimserliğine rağmen, ölü gibi görünen çölde kaynaşan hayatı fotoğrafçılar büyük bir başarıyla tesbit edebilmişlerdi.

"Yaşayan Çöl"ün kazandığı başarı üzerine bizde "Çöl Esrarı" diye adlandırılan, "True-Life Adventure" serisinin ikinci eseri "The Vanishing Prairie - Kaybolan Ova", aynı ekip tarafından, aynı çalışma şekli ve aynı üslûblu hazırlandığı halde ilkinin başarısına ulaşamıyor. "Çöl Esrarı" gibi budalaca takılan adı unutup filmin asıl adı "Kaybolan Ova"yı düşünürsek, bu dokümanterin bahsi geçen ovanın hangi şartlar altında kaybolduğunu, orada yaşayan hayvanlar ve bitkilere bu değişme sırasında ne olduğunu anlatması gerekirdi. Disney'in James Algar idaresinde hazırlanan filmi bu noktalara zaman zaman yanaşmakla birlikte, malûm iyimserlik havası içinde asıl meseleye hiç girmeyip devamlı teğet geçiyor. Disney'in cocuksu romantizmine göre, filmin çekildiği ovalarda ömrünü kır faresi peşinde koşmakla geçiren, et yiyen memelilerin, yırtıcı kuşların ve yılanların bir müddet sonra açlıktan ölüp nesillerinin tükenmeleri, ovaların ise çabuk üreyen bu farelerden geçilmez bir hal alması gerekiyor. Disney'in herşeyi unutacak kadar farelere dostluk göstermesi, onlardan tarafa çıkması bir yana bütün film boyunca yalnız bir defa, dağ aslanının geyik yakaladığı sahnede, o da çok üstünkörü olarak bu zoraki romantizmin dışına çıkılıyor. Kaybolan ovada yaşayan yaratıkların rahatını ne kendilerinden kuvvetli hayvanlar, ne yangınlar, ne de su baskınları bozmuyor. "Cinderalla"nın, "Pe-

"Kaybolan Ova"nın "Yaşayan Çöl" den daha ilgi çekici, onun canlılığına yaklaşan tek bir sahnesi yok. Ne buzda kayan ördekler, ne yavru doğuran bizon, ne de "İl Travatore" müziğiyle toslaşan dağ keçileri, "Yaşayan Çöl"deki böceklerin ve küçük yaratıkların hayat mücadeleleri kadar sürükleyici ve heyecanlı olamıyor. Farelerin macerası "Yaşayan Çöl"de zaten kâfi derecede verilmişti. Bu sefer birçok laboratuvar sahnelerinin de ilâvesiyle bir tekrarlama olmaktan ileri geçmiyor.

"Yaşayan Çöl" ile dokümanter filmin zevkine varan seyircilerin "Kaybolan Ova"nın tesiriyle hayal kırıklığına uğramamaları gerektir. Gelecek yıl gösterilmesi muhtemel olan, geçen yılın Cannes Festivali birincisi "Le Monde du Silence - Sessizlik Dünyası" dokümanter film zevkini fazlasıyla tatmin edecek kadar mükemmel bir eserdir.

Sanatkârlar

Ezio Pinza

Altın ses..

İki kayıp

Toscanini'den sonra musiki dünyası, son aylar zarfında, iki ehemmiyetli sanatçı daha kaybetti: Basso Ezio Pinza ve piyanist Josef Hofmann.

Kırk yıl boyunca Ezio Pinza, yumuşak, eğilip bükülen basso sesi, yakışıklı görünüşü ve vakur çehresiyle opera sahnesinin en çok hayran kazanmış sanatçılarından biri olmuştu. "Resmî" bir musiki tahsili yoktu. Birçok şarkıcının yıllar sürmüş bir eğitim sonunda mesleğe atıldıkları bir yaşta Pinza, profesyonel bisiklet yarışçısı ve demiryolu frencisi olarak hayatını kazanmakla meşguldü. Günlerden bir gün, duşun altında, "O Sole Mio" şarkısını söylerken yanındaki duşta yıkanan bir başka bisikletçi alâka çekici bir müşahedede bulundu. Pinza'ya "Yahu, senin sesin var" dedi. Pinza da bu sözü ciddiye aldı. Bir şan hocasına başvurdu. Sonra Bologna konservatuvarına girdi. Kasaba kasaba gezen bir opera kumpanyasına dahil oldu. Derken harp çıktı. Pinza asker oldu. Ama daha askerdeyken Romada "Manon" operasında Kont des Grieux partisini söylüyordu. Bir gün Toscanini onu La Scala'da söylemeye davet etti. Derken Metropolitan'ın o zamanki müdürü Gatti-Casazza onun sesini işitti ve kontrat imzaladı.

Yıllar geçti. Ezio Pinza, seyircileri büyüleyen sahne şahsiyetiyle ve gerektiğinde bariton partilerini söylemesine de imkân veren elâstikî sesiyle opera devamlılarının favorisi oldu. Repertuarında 82 rol vardı ve bunların arasında bilhassa Mozart'ın Don Giovanni'sinde büyük ün yapmıştı. Doğru dürüst nota okumasını bile bilmiyordu ama, herkesi hayrette bırakan bir musiki hafızası vardı. Kendisine, değişik bir rolde sahneye çıkacağı yarım saat önceden haber verildiğinde bile büyük bir selâhiyetle ve kusursuzlukla partisini söyler ve oynardı. Bilhassa komik tiplerde, kötü adamlarda, baba ve papaz rollerinde başarı kazanmıştı: "Sevil Berberi"nin Don Basilio'sunu, "Faust"un Mefisto'sunu ve "Sihirli Flüt"ün Sarastro'sunu ondan dinleyenlerin hafızalarında bu roller nakşedilmiştir.

Nihayet 1948 yılında Metropolitan'ı bıraktı ve mensuplarına, ciddî opera sahnesine nisbetle çok daha büyük bir ün -ve daha kabarık bir servet- sağlıyan Broadway sahnesine atıldı. Gerçi Broadway'in sudan operetleri, bu büyük şarkıcıya hiçbir zaman, kabiliyetlerine uyan imkânlar vermiyordu. "Güney Pasifik" gibi bir operetin "Some Enchanted Evening" gibi uyduruk bir şarkısını söylemek için Pinza'nınki gibi büyük bir sese, opera tecrübesine ve icracı yaratıcılığına ihtiyaç yoktu. Fakat bugün bütün dünyada milyonlarca insan Pinza'yı Don Giovanni'nin aryalarıyla değil, bu şarkıyla hatırlar.

Pinza artık, her zamandan daha fazla, kalp fethetmiye başlamıştı. Fakat öte yandan kendi kalbi de tabiat tarafından fethedilmek, kadere boyun eğmek üzereydi. Önce operet seyircileri, Broadway sahnelerinden birinde oynanan "Fanny" operetinde Ezio Pinza isminin yerini, Lawrence Tibbett'in aldığını gördüler. O sıralarda gazeteler, büyük basso'nun bir kalb krizi geçirdiğini haber veriyorlardı. Birkaç ay sonra Pinza, 66 yaşına basacağı günden bir kaç gün önce, Connecticut evinde, uykusu esnasında, hayata gözlerini yumdu.

Kısa boylu dev

Herhangi bir münekkide çağımızın en büyük piyanistlerinin -kanaatince- kimler olduğu sorulduğunda, Rahmaninof'lar, De Pachmann'lar, Horowitz'ler, Cortot'larla beraber Josef Hofmann'ın da adını zikredeceği muhakkaktır. Geçenlerde 81 yaşındayken ölen Hofmann aslen Polonyalı bilâhare Amerikan tabiiyetine geçmiş, çocukluğunda bir "hârika" iken bilâhare asrımızın en olgun piyanistlerinden biri olmuş bir sanatçıydı.

Josef Hofmann, kısa boylu küçük yapılı bir adamdı. Elleri de vücudu gibi ufacıktı. Bunun için boyutları -ve tuşları- küçültülmüş hususî olarak yapılmış piyanolar kullanırdı. Ama, normal piyanoda onu dinliyenler, ustalığından hiç şüphe etmezlerdi. Son yıllarda konser vermeyi bırakmıştı. Yirminci asrın ilk yıllarının adamıydı. Pek çok plâğı da yoktur. Ama mevcut olanlar, onun canlı konserlerinde bulunanların ömürleri boyunca muhafaza ettikleri heyecanı değilse bile, dinleyicilerine Hofmann'ın hem teknik ustalığı, hem tefsir derinliği hakkında sağlam bir intiba sağlıyabilirler.

Hofmann'ın, genç bir piyanisti dinledikten sonra ileri sürdüğü fikirler, kendi çalışında asla bulunmayan eksiklikleri belirtmesi bakımından alâka çeker...

"Duygunuz var; fakat bu gerektiği gibi belirmiyor. Kulağınız var; fakat bu bir iç kulak. Yapmak istediğinizi duyuyorsunuz; ama bunu gerçekleştiremiyorsunuz. Teknik kolaylığınız var; fakat bu henüz ifadeli bir teknik olma seviyesine yükselememiş. Ritminiz var; fakat bu ritm tabiî ve temelli bir nabız atma haline gelememiş. Sizde şimdilik eksik olan şey bilgi: piyanistliğin ve musikinin ana prensipleri hakkındaki bilgi. Çalışınız hakkında hüküm verecek, çalışınızı düzeltecek ve inceltecek ölçülere malik değilsiniz".

Josef Hofmann

İnce bir teknik

A T Ç I L I K

Yarışlar

İşin başı talih!..

Kırmızı şapkalı ve sarı forma giymiş bir jokeyin bindiği al bir at son virajı da dönerek düz yola başta çıktı ve rakiplerinden ayrılmaya başladı. Hâdise geçen pazar günü Ankara Hipodromunda, senenin en ehemmiyetli yarışı olan Gazi Koşusu yapılırken cereyan ediyordu. Virajı başta dönen at yarışın favorilerinden Coeur de Lion'du. Herkes nefesini kesmiş, heyecanla gözlerinin önünde geçen bu mücadelenin zevkini kaçırmamaya gayret ediyordu. Fakat birden bire başta giden al atın sendelediği ve durakladığı görüldü. Şimdi başa başka bir al at geçmişti. Bu Mirage idi ve üzerindeki sarı-lâcivert forma giymiş Jokey Reşat Mergin bütün gayretiyle, bineğini rakiplerinin önünde potoya sokmak için çırpınıyordu. Nitekim Mirage, ikinci gelen Emel ve üçüncü gelen Şehleventin epeyce önünde yarışı bitirerek senenin en ehemmiyetli yarışının galibi oldu.

Mirage, Emelin önünde Gazi koşusunu rahatça kazanıyor

60.000 T.L.

Mirage'ın bu seneki performansı kusursuz denecek kadar iyi olmakla beraber, Gazi Koşusunda adı ancak out-sider'ler arasında geçiyordu. Mevsim başında Tay deneme koşusunda bir üçüncülük yaptıktan sonra, Haspa ve Kısrak koşusundan galibiyetle çıkan Mirage, Gazi koşusunu da kazanarak yarış hayatını gıpta edilecek bir şerefle süslüyordu. Doğrusu aranırsa talih, bütün yarışlarında Mirage'a yaver olmuştu. Ama bu, Mirage'ın zaferlerini gölgelendiremiyordu. Zira talih, at yarışlarının en mühim unsurlarından biri, belki de başlıcasıydı.

Senelerden beri en iyi safkan araplan sahaya çıkarmakla şöhret kazanan Karabucak ahırının İngiliz atı yarışçılığına da girişmek üzere yaptıkları ilk tecrübe böylelikle muvaffakiyetle başlıyordu. Mirage, Karabucakların renklerini taşıyan ilk ingiliz tayı idi.

60 binin arkası

Mirage'ın galibiyetiyle sona eren Gazi koşusunun ikramiyesi bu sene 60 bin liraya yükseltilmişti. Bu ilk bakışta, şüphesiz, pek büyük bir rakkamdı. Ama aslına bakılırsa yarışların tertip ve idaresi vazifesini gören Türkiye Jokey Klübü halen daha yüksek ikramiyeler koyabilecek bir mali takata çoktan erişmişti. Jokey Klübü, bilindiği gibi, bahsi müşterek bileti satışının % 25'ini kesiyor ve bunu yarış geliri namıyla bütçesine geçiriyordu. Bundan başka kapı hasılatı, şartlı koşuların ve handikapların duhuliyeleri ile program satış bedelleri de yarış gelirine dahildi. Bu paralar muazzam bir yekûna baliğ oluyor ve gün geçtikçe kabarmak istidadını gösteriyordu. Yüksek ikramiyeler işte bu paralardan ayrılan tahsisattan ödeniyordu. Yarış Kanununa göre ikramiyelere ayrılacak tahsisatın, yarış gelirinin % 40'ından daha aşağı olmaması icap ediyordu. Fakat gelin görün ki, ikramiyelerin her sene çoğaltılmasına rağmen, ikramiye yekûnları gene de bu asgari % 40 nisbetinin çok aşağısında kalıyordu.. Bu hal, at sahiplerinin bitip tükenmek bilmeyen şikâyetlerinden başlıcasıydı. Jokey Klübü daha çok ve daha yüksek ikramiye verebilecek iken bu vazifeyi yerine getirmiyor, at sahiplerinden haklarını esirgiyordu.

Bundan başka Jokey Klübü, öyle bir ikramiye politikası güdüyordu ki, bu at yarışlarının hikmeti vücudu ile taban tabana zıt bir zihniyeti beslemekten başka bir işe yaramıyordu. Meselâ Gazi Koşusuna giren safkan ingilizler 60 bin liralık bir ikramiye için mücadele ederken C grubu safkan arap atları 2 bin lira gibi gülünç kalan bir meblağı paylaşmak için gırtlak gırtlağa geliyorlardı. C grubu bu sene ihdas edilen bir sınıftı. Koşu hayatında bir varlık göstermeye muvaffak olamayan ve yarış pistlerine yeni çıkan safkan arap atlar bu gruba ithal edilmişlerdi. Bu muvaffakiyetsiz atların sayısı bir hayli kabarıktı ve C grubu yarışları en zevkli mücadelelere sahne oluyordu. Bu grubun yarışlarına az ikramiye ayrılması hem adaletsizlikti, hem elden bir türlü bırakılmayan "at neslini ıslah" bayrağına sadakatsızlıktı. Gaye at neslini ıslah idiyse, çok sayıda vatandaşın eline iyi cins atın geçmesi yolundaki çalışmalar teşvik edilmeliydi. Köylünün ve çiftçinin bugün sahip olabileceği iyi cins atlar ise şüphesiz haliskan ingilizler değil olsa olsa yarımkan araplar ve hadi bilemediniz safkan araplardı. Halbuki yarımkan araplara karşı yarış bile tahsis edilmiyordu. Yarış hayatından sonra köylü damızlığına geçebilecek safkan araplara karşı takip edilen rejim ise, teşvikten çok tahrip maksadını taşıyordu. Bunun delili C grubu atlara ayrılan ikramiyelerdi. Bu ikramiyelerle bir atın ancak masrafları karşılanacağına göre - ikramiyenin aslan ağzında olduğu da unutulmamalı -, teşvikin adı bile edilemezdi.

Jokey Klübü yarışları bir snobizm ve lüks, gösteriş meselesi olarak telâkki etmekteydi. Çok sayıda at sahibinin sahaya çıkması Jokey Klübünün gayesi değil, korkulu bir rüyasıydı. Bu hal, Şubatta yapılan kongrede Umumî Kâtip Sadık Giz tarafından iftiharla belirtilmiş, "önüne gelenin at sahibi olamıyacağı" söylenmişti. Nedim Ökmen tarafından, haklı olarak, hücuma uğratılan bu zihniyet, şimdi tezahürlerini ikramiyelerin tevziinde gösteriyordu. Jokey Klübünün arzusu, yarışçılığın muayyen ve küçük bir zümrenin inhisarında kalmasıydı. Bu da, yarış idareciliğinin Jokey Klübünün uhdesinden alınması için bir başka mücbir sebepti.

Teşkilât

Transfer muamması

Henüz futbol sezonu kapanmadan basını ve umumî efkârı ziyadesiyle meşgul eden bazı transfer hadiseleri, haftanın hayli heyecanlı geçmesine sebep oldu. Fenerbahçe, bir çırpıda, Vefa'nın 1960 yılına kadar kontratlı futbolcusu Hilmiyi "alıp kaçtığını" açıkça ilân etmişti. Bu ilk hadise değildi. Kulüp ileri gelenlerinin sütun dolusu beyanatları gazeteleri dolduruyor, mukavelesinin biteceği öğrenilen futbolcular bu gazete sayfalarında açık artırmayla "adeta" satılıyordu. Hilmi hadisesi son ve şimdilik en mühim vak'aydı. Fenerbahçeli idareciler millî takımın bu cin adamını "artık" kulüplerine mal ettiklerini, bu muameleye talimatnamenin mani olmadığını söylerken, Vefalılar şiddetle itiraz ediyorlar, Hilminin ancak Vefada kalabileceğini, talimatnamenin bunu âmir olduğunu bildirerek, oyuncuyu cezalandırıyorlardı. Hilmi meselesi dahi ilk karışık hadise değildi. Geçen yıl, genç Fenerbahçeliler Beşiktaşlı Ahmet Berman'ı Kadıköye uçurmuşlar, hususî maçlarında oynattıktan sonra ligde de takımda yer vereceklerini iddia ettikleri sırada uzun münakaşalarla geri vermişlerdi. Hilmi, yeni bir Ahmet Berman mıydı? İşte bu suale talimatnameyi hazırlayanlar bile cevap veremiyordu. Bu hadiseyi yenilerinin takip etmesi mukadderdi. Çünkü ne futbolcu, ne de idareci, transfer ayında nasıl hareket edeceğini bilmiyor, hangi şartların transfere engel olduğu kestirilemiyordu. Talimatname, adeta futbolcunun aleyhine hazırlanmış bir çok saçma hükümlerle doluydu. Kontratı biten sporcular, kulüpleri tarafından keyfî bedellerle satışa çıkarılıyor, ekseri ödenmesi kabil olmayan bu mantıksız bedeller yüzünden, kulübüne olan kontratlı borcunu ödemiş ve serbest kalması icap eden futbolcunun hürriyeti, âdeta gaspediliyordu. Kulüp değiştirmek isteyen futbolcuların en büyük korkusu "satışa çıkmak" tı. Satışa çıkarılan futbolcuların transfer yapması nadirattandı. Bunun yanı sıra, şikâyetleri dinliyecek resmî mercinin "hangisi" olduğu da meçhuldü. Mutazarrır oyuncular Bölgelere mi, yoksa Federasyona mı gidecekti? Doğrusu aranırsa kulüpler Federasyonun birçok kararlarını, türlü yollardan faydalanarak, dinlemiyorlardı. Bu arada futbolcu "tampon" du. Hele "para" hususunda kulüplerin oyuncularına yaptığı hususî muameleler hayli enteresandı. Kontratı biten oyuncu idare heyetlerine çağrılıyor ve ufak bir para ile uzun vadeli bir kontrat imzalaması isteniyordu. Serbest kalmak veya kulüp değiştirmek isteyen oyuncu, teklifi reddettiği an, kontrat için teklif edilen miktarın çok yüksek bir misli ile satış listesine ithal ediliyordu. Ölçü, insaftı. Talimatname veya mantık yoktu. Bütün futbolcular şikâyetçiydi. Satılmadıkları takdirde ellerine geçen ufak bir yüzde onları "mecburen" kontratı imzalamağa götürüyordu. Kulüplerdeki çeşitli dertler yanında transfer ayında karşılaştıkları maniler, profesyonel olmağa çalışan futbolcuları zarara sokuyordu. Derdin giderilmesi, hem de bir an önce giderilmesi lâzımdı. Şimdi bütün gözler Ankarada toplanan ve profesyonellik talimatnamesini düzene sokacağı bildirilen İstişare Heyetine çevrilmiş bulunmaktadır. Son ümit budur. Artık futbolcular da, kulüpler de, sporseverler de Ahmet veya Hilmi meselelerinden bıkmışlardır. Türk futbolunun ilerisi için muntazam ve okunduğu zaman - hiç olmazsa - anlaşılabilecek talimatnamelere ihtiyaç vardır. Bu kadar basit kelimelerle ifade edilen şikâyetin de anlaşılmıyacak tarafı yoktur...

Fenerbahçeliler Almanya seyahatinin başında

Bu sene deniz yok!..

Kulüpler

Seyahat başlarken

Futbol sezonu kapandıktan sonra kulüp antrenörlerini ziyadesiyle üzen bir mesele, bu yıl ortadan kalkmış bulunuyor. Hususî maçlar için oyuncularını denizden toplamağa alışmış idarecilerin yüzü gülüyor, futbolcular da denize gidememenin verdiği sıkıntıyla âdeta surat asıyorlar. Bu, futbol sezonunun kapanmıyacağını gösteren işarettir. Bir tarafta Federasyon Kupası devam ederken, diğer tarafta kulüplerin uzun süreli seyahatler angaje etmeleri bu yazın hususiyetidir. Fenerbahçe Almanya, Fransa ve Danimarkada beş maç oynamak üzere Köln'e uçuyor, Galatasaray senenin en ehemmiyetli Rusya seyahatine hazırlanıyor, Beykoz Karadenizde yapacağı turneyi Bulgaristana kadar uzatıyor. Üç kulübün dış maçları arasında, her halde Galatasarayın Rusya turnesi diğerlerinden daha ehemmiyetli görünmektedir. Geçen sene aynı memlekette başarılı maçlar oynayarak, Leningradın Zenith'ini 2-1 yenen, fakat Moskova Dinamosu'na 1-3 kaybeden Fenerbahçeden sonra, Sarı-Kırmızılıların seyahati bir bakıma daha fazla ehemmiyet kazanmıştır. Çünkü Galatasaray, Sovyetlerin en kuvvetli takımı Spartak ile oynıyacaktır. Moskovanın Spartak takımı, Rus millî ekibine dokuz oyuncu veren bir beraberliktir. Bilhassa beynelmilel şöhrete sahip Paramanov, Bachachkine, İgor Netto haf hattı ile Titchenko, Ogonkov geri kademeleri ve sağaçık Tatuchine, soliç Salnikov, solaçık Tiljin'in yer aldığı Spartak takımı, Sovyet millî takımının ikinci kalecisi İvanov'a sahip bulunmaktadır. Fenerbahçenin Rusyada çıkardığı "çok iyi" oyunların bu memlekette bıraktığı fevkalâde tesirin, Galatasarayın ananevî bir gayreti ve insan üstü bir enerjisi ile kuvvetleneceği söylenebilir. Bütün yurt Sarı-Kırmızılı takımla beraber olacaktır. Bu seyahat içinde Galatasaraylı idarecilerin hassasiyetle üzerinde durmaları lâzım gelen bir nokta bulunmaktadır. Geçen yıl Fenerbahçenin Dinamo'ya 1-3 mağ-

lüp olduğu maç, ajanslar vasıtasıyle Avrupaya "Türkiye - Rusya" milli maçı olarak duyurulmus ve bütün İngiliz gazeteleri müsabakayı "milli karşılaşma" olarak vermişlerdir. Bu hadisenin tekrarı, dikkatli bir müracaatla önlenmelidir.

Futbol

Beşinci'ye bir kupa

Federasyon Kupası maçları ilk turlarını tamamlarken futbolla ilgili çevreler peşin bir hükme varmışlardı: "Galatasaray bu kupayı kazanacaktır". Fenerbahçe gibi kudretli bir rakibi elimine eden Sarı-Kırmızılı takım, hafta içinde oynanan Beşiktaş - Galatasaray maçına kadar "hâlâ" favoriydi. Fakat bu maçı seyreden her göz, Galatasaray takımındaki teknik

Beşiktaş 3 — Gençlerbirliği: 0

Kupa peşinde

yorgunluğu ve top bezginliğini açıkça görmüş, Beşiktaşın 2-1 lehine çevirdiği müsabakadan sonra Birinci Federasyon Kupası'nın İstanbul lig beşincisine güleceğini kuvvetle tahmin etmişti. Nitekim Galatasaray, Ankara temsilcisi Gençler Birliğinden zorlukla bir beraberlik koparırken, Beşiktaş aynı rakibi üç farkla yeniyor, şansını beş puvanı farkla sağlamlıyordu. Görünüşe göre Beşiktaş şampiyon olmuştu. Çok kuvvetsiz ihtimaller siyah-beyazlıların kupa galibiyetine mani olabilirdi. Bununla beraber bütün gözler bu hafta İstanbulda oynayacak olan İzmir'in sempatik siyah-beyaz ekibi Altay'a çevrilmiş bulunmaktadır. Altay İstanbula iki revanş için gelmektedir. İlki Galatasarayla oynıyacağı iki farkın, diğeri Beşiktaşla yapacağı iki penaltının revanşıdır. İtalyan antrenör Remondini'nin elinde sıkı bir çalışmayla İzmir Şampiyonluğundan sonra, Federasyon Kupasına da iştirak hakkını kazanan Altaylılar, geçen hafta son derece sıkı bir "Futbol harbi" ni 6-0 kazanmış bulunuyorlar. Kendi sahalarında Adananın sertten ileri Milli Mensucat takımı ile oynayan İzmirliler, hadise dolu bir maçtan sonra rakiplerini farklı bir mağlûbiyete uğratmışlardır. Bununla beraber Altayın İstanbul maçları hadısesiz geçmeğe namzettir. Sadece iki revanşı değil, ikincilik prestijini ortaya koyarak şampiyonluk ümitlerini oynıyacak olan İzmirin siyah-beyazlıları Birinci Federasyon Kupası maçlarında ikinciliği kazandıkları takdirde her halde İzmiri sevince boğacaklardır. Sıcakların tesiriyle esasen güç seyredilen kupa karşılaşmaları sonuna ulaşırken, İzmir temsilcisinin İstanbul maclarında her zamanki dert gene karşımızdadır: Avrupada milli maç idare edecek olan "hakemlerimiz"...

Tenis

Wimbledon 80 yaşında

Dünya Tenis âleminin kalbi sayılan İngilterenin Wimbledon Tenis Turnuvasının sekseninci yıl maçları, 24 Haziran'da başlıyacaktır. 1877 den beri harp yılları hariç, her sene fevkalâde bir intizam, emsalsiz bir heyecan ile beş kıtanın yüzlerce tenis yıldızının boy ölçüştüğü Wimbledon, bu yıl da büyük mücadelelere sahne olacaktır. Tenis kritikleri, her yıl Wimbledon'u tetkik etmeden, ananevi bir "Wimbledon yolu" nu dikkatle gözden geçirirler. Bu yolda, sezonu açmış tenis yıldızlarının Roma, Paris, Bornemouth, Queens Court, Birmingham, Nice gibi mühim turnuvalarda elde ettikleri başarılar terazilenir ve nihayet en büyük imtihana girilir. Bu Wimbledon'dur. Son iki hafta içinde, Avrupa spor basını da tenis sutunlarını çoğaltmış, gözlerini İngiltereye çevirerek büyük Wimbledon'u beklemeğe başlamıştır. Kim kazanacak? Hangi üstad bilek, tek erkek şampiyonluğunu hak edecek? Modern Tenisin usta temsilcileri Avusturalyalılardan, geçen yılın galibi Lewis Hoad, dinamik Ashley Cooper veya "Dünyanın 1 numaralı Servis'i" Neale Fraser mi? Yoksa Güneylilerin ezeli rakibi Amerikalılardan, yılların kort kurdu Victor Seixas, eşsiz yıldız Hamilton Richard son veya parisin Amerikalısı Budge Patty mi? Hepsi o kadar mı? Eski stilin yılmaz müdafii Jaroslav Drobny, Amerikanın yıldız ümidi Herb Flam, İsveçin sevimli şampiyonu Sven Davidsson şahane mücadele için hazır olarak Wimbledon yolundalar. Tenis kritiklerinin şampiyonu tâyin için yazdıkları makaleler, doğrusu aranırsa, bu yıl fazlaca karışık. Geçen sene "Finali Hoad ve Rosewall oynıyacaktır" diyebilen birçok yazar, Rosewall'un Profesyonelliği ve Hoad'un sezon sonunda geçirdiği mühim bir arızadan sonra, 80 inci şampiyona'nın favorisini tayinde güçlüklerle karşılaşmışlardır. Bununla beraber son turnuvalarda forma giden oyunlar çıkaran Avusturalyalı Hoad ile Davis Kupasında Seixas ve Flam'ı yenen Ashley Cooper ilk söylenecek isimlerdir. 20 yaşındaki Avustralya şampiyonu Ashley Cooper, fevkalâde bir fileci ve kısa topların üstadıdır. Bugün için Avustralyanın en ileri tenisçisi olarak anılmaktadır. Lewis Hoad, geçen yılın şampiyonudur. Rosewall ile oynadığı finalin dördüncü setinde 1-4 geride iken, eşsiz kudreti ile 15 dakikada beş sayı kazanmış, filede ve geride rakipsiz görünmüştü. Geçen sezon sonunda kol ve belinden geçirdiği arızalara rağmen, Viktorya şampiyonasında Cooper'e karşı çıkardığı insan üstü maçta forma yanaştığını göstererek, ikinci şampiyonluk için adaylığını koymuştur. Hoad ve Cooper'i finalden uzaklaştıracak iki tehlike vardır. Bunlardan ilki, sol el servisleriyle "Dünyanın 1 numaralı servisi" ünvanını kazanan 23 yaşındaki Avustralyalı Neale Fraser'dir. Fraser'in tek zayıf tarafı back-hand'ine düşen servisleri toplamakta uğradığı güçlüktür. Bununla beraber Fraser'in servisini karşılamak hususunda Hoad ve Cooper'in de güçlük cektikleri bir hakikattir. İkinci "Out-sider" geçenlerde İstanbulu ziyaret eden Amerikalı Ham Richardson'dur. Donald Budge ve Tilden gibi yıldızları kendine hayran bırakan Ham, şeker hastalığından muzdariptir. Normal maçlarında Hoad'u yenebilecek kudrete sahip, usta bir fileci ve iyi bir serviscidir.

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab.. - İSTANBUL